
Tekijä Outileena Uotila

Työn nimi Ajan kokemisesta – Esseitä

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma

Vuosi 2013

Sivumäärä 135

Kieli suomi

Tiivistelmä

Miten koen ajan, aikaa, ajallisuutta? Mikä, kenen tai miten aika on käsillä, käsissä, käsitoissa?

Olen istunut ja kutonut Sastamalan kunnallisen lääkäripäivystyksen odotustilassa useita kertoja, yleensä ilman ennalta suunniteltua aikataulua. Kutoessani olen pukeutunut vanhanaikaiseen asuun, muun muassa pitkään hameeseen, esiliinaan ja huiviin. Käsillä tekeminen on ollut tapa olla läsnä muiden odotustilassa olijoiden kanssa. Usein ihmiset joutuvat odottamaan kauan lääkäriin pääsyä ja käsillä tekemiseni on mielestäni herättänyt kanssaodottajissa kiinnostuksen ja halun aloittaa keskustelu kanssani. Yleensä käsityö on jollakin tavalla tuttua, vaikka päivystyksessä käyttämäni tekniikka on ollutkin kaikille kanssaodottajille outo. Käsityön kautta keskustelut lähtivät liikkeelle ja muodostuivat toisiinsa hyvinkin henkilökohtaisiksi; kertoivat ajasta ja elämästä. Koin olevani ennen kaikkea kuuntelija, kanssaodottaja ja lähimmäinen, toisinaan myös sosiaalityöntekijä ja käsityönopeuttaja.

En halua selittää käsityötapaani, sitä millaisia kutomistani kuvakudoksista tuli tai missä ne ovat nyt. Tärkeäksi tuli se, kuinka monivaiheista ja ajallista on käsillä tekeminen, samoin kuin se, mitä on sitten, kun kädet eivät enää tee mitään. Mitä on käsillä tekeminen ja tekemättömyys, mikä suhde käsityöllä on aikaan. Tekemäni kuvakudokset saivat muotonsa oman, äitini ja ystäväni kehossa olevien arprien muodoista ollen niiden moninkertaisia suurennoksia. Väriyksensä ja kuvionsa kudonnaiset saivat odotustilasta ja keskusteluista kanssaodottajien kanssa.

Usein tapahtunut ja useita tunteja kestänyt oleminen ja käsillä tekeminen odotustilassa saivat minut pohtimaan ajan kokemuksellisuutta sekä lukemaan monia teoksia, joissa aika on eri tavoilla läsnä. Omat kirjalliset pohdintani saivat sysäyksen ajan näkymisestä ja kokemisesta odotustilassa. Erilaiset kirjalliset lähteet ovat johdattaneet ja rikastuttaneet ajatteluani ajasta, sen monitahoisuudesta olleena, olevana ja tulevana. Kirjallisuus on kehittänyt huomioitani ajan universaalisuudesta ja toisaalta paikallisuudesta, siitä, miten aika on eri ajoissa, asioissa ja arjessa, kuinka aika näyttäytyy tai miten ikä vaikuttaa ajan kokemukseen. Myös ajan yhteys muistiin, muistoihin ja identiteettiin, ajan tallentaminen sekä ajan suhde taiteeseen ja sen kokemukseen ovat kirjallisuuden ja oman kokemusmaailmani kautta saaneet muotoja minussa samoin kuin tekstissäni. Erityisen tärkeäksi, päivystysjonossa kutomiseni myötä, on kasvanut huomioni käsillä tekemisen ja käsityön ajallisuudesta sekä sen ihmisiä yhdistävästä voimasta.

Aikaa on vaikea määritellä, vaikka se on myös silmin havaittavaa. Hetket, paikat ja tilanteet, kädet ja niitten työt ovat tulleet tallennetuiksi kuviini. Niissä koen ajan näyttäytyvän. Kutomiseni, sen tulokset tai odotustilan dokumentointi eivät tuntuneet minusta tärkeältä, tärkeää on koettu aika, hetket, jotka tallentuivat kuviin, kudonnaisiin ja kirjaimiin.

Työni muodostuu siis kolmesta yhteen kasvaneesta osasta: teoksesta eli performanssista - kutomisesta terveyskeskuksessa sekä kuvallisista että kirjallisista pohdinnoista.

Aika on käsillä, tunnen sen ihollani, tunnustelen sormillani.

Avainsanat: aika, ajan näkyminen, ajan kokeminen, odotusaika, muisti, käsityö, käsillä tekeminen

Ajan kokemisesta — esseitä
Outileena Uotila

Tiivistelmä

Miten koen ajan, aikaa, ajallisuutta? Mikä, kenen tai miten aika on käsillä, käsissä, käsitoissa?

Olen istunut ja kutonut Sastamalan kunnallisen lääkäripäivystyksen odotustilassa useita kertoja, yleensä ilman ennalta suunniteltua aikataulua. Kutoessani olen pukeutunut vanhanaikaiseen asuun, muun muassa pitkään hameeseen, esiliinaan ja huiviin. Käsillä tekeminen on ollut tapa olla läsnä muiden odotustilassa olijoiden kanssa. Usein ihmiset joutuvat odottamaan kauan lääkäriin pääsyä ja käsillä tekemiseni on mielestäni herättänyt kanssaodottajissa kiinnostuksen ja halun aloittaa keskustelu kanssani. Yleensä käsityö on jollakin tavalla tuttua, vaikka päivystyksessä käyttämäni tekniikka on ollutkin kaikille kanssaodottajille outo. Käsityön kautta keskustelut lähtivät liikkeelle ja muodostuivat toisinaan hyvinkin henkilökohtaisiksi; kertoivat ajasta ja elämästä. Koin olevani ennen kaikkea kuuntelija, kanssaodottaja ja lähimmäinen, toisinaan myös sosiaalityöntekijä ja käsityönopettaja.

En halua selittää käsityötapaani, sitä millaisia kutomistani kuvakudoksista tuli tai missä ne ovat nyt. Tärkeäksi tuli se, kuinka monivaiheista ja ajallista on käsillä tekeminen, samoin kuin se, mitä on sitten, kun kädet eivät enää tee mitään. Mitä on käsillä tekeminen ja tekemättömyys, mikä suhde käsityöllä on aikaan. Tekemäni kuvakudokset saivat muotonsa oman, äitini ja ystäväni kehossa olevien arpien muodoista ollen niiden moninkertaisia suurennoksia. Väriyksensä ja kuvionsa kudonnaiset saivat odotustilasta ja keskusteluista kanssaodottajien kanssa.

Usein tapahtunut ja useita tunteja kestänyt oleminen ja käsillä tekeminen odotustilassa saivat minut pohtimaan ajan kokemuksellisuutta sekä lukemaan monia teoksia, joissa aika on eri tavoilla läsnä. Omat kirjalliset pohdintani saivat sysäyksen ajan näkymisestä ja kokemisesta odotustilassa. Erilaiset kirjalliset lähteet ovat johdattaneet ja rikastuttaneet ajatteluani ajasta, sen monitahoisuudesta olleena, olevana ja tulevana. Kirjallisuus on kehittänyt huomioitani ajan universaalisuudesta ja toisaalta paikallisuudesta, siitä, miten aika on eri ajoissa, asioissa ja arjessa, kuinka aika näyttäytyy tai miten ikä vaikuttaa ajan kokemiseen. Myös ajan yhteys muistiin, muistoihin ja identiteettiin, ajan tallentaminen sekä ajan suhde taiteeseen ja sen kokemiseen ovat kirjallisuuden ja oman kokemusmaailmani kautta saaneet muotoja minussa samoin kuin tekstissäni. Erityisen tärkeäksi, päivystysjonossa kutomiseni myötä, on kasvanut huomioni käsillä tekemisen ja käsityön ajallisuudesta sekä sen ihmisiä yhdistävästä voimasta.

Aikaa on vaikea määritellä, vaikka se on myös silmin havaittavaa. Hetket, paikat ja tilanteet, kädet ja niitten työt ovat tulleet tallennetuiksi kuviini. Niissä koen ajan näyttäytyvän. Kutomiseni, sen tulokset tai odotustilan dokumentointi eivät tuntuneet minusta tärkeältä, tärkeää on koettu aika, hetket, jotka tallentuivat kuviin, kudonnaisiin ja kirjaimiin.

Työni muodostuu siis kolmesta yhteen kasvaneesta osasta: teoksesta eli performanssista, kutomisesta terveyskeskudessa sekä kuvallisista että kirjallisista pohdintoista.

Aika on käsillä, tunnen sen ihollani, tunnustelen sormillani.

Avainsanat: aika, ajan näkyminen, odotusaika, ajan kuluminen, ajan kokeminen, muisti, käsityön aika

Kiitos Pietu, pieni maailman ihmettelijä!
Kiitos Tiille ja Mialle kuvallisista kommenteista ja Merville kielenhuollosta!

AJAN KOKEMISESTA — ESSEITÄ
Outileena Uotila

Taustaa

*Iloitkaa iloitsevien kanssa, itkekää itkevien kanssa*¹. Ymmärrän tämän tarkoittavan tunteiden ja ajan jakamista, yhteisiä hetkiä, yhteistä kokemista.

Minun on vaikea luoda teoksia ilman toisia ihmisiä, eikä luonnossa ole paljon luotavaa. Ihmisillä on aika, jolloin luominen on mahdollista. Haluan erityisesti luoda tilanteita, joissa kokemukselle on tilaa ja aikaa. Haluan odottaa odottajien kanssa. Odottaminen on olemista, ja juuri odottaessa on aikaa - aikaa ajatella. Odottaminen sisältää myös mahdollisuuden luovuuteen.

Omaa luomisprosessiani ja ihmiselämää ajatellessani päädyin istumaan ja kutomaan Sastamalan kunnallisen lääkäripäivystyksen odotustilaan. Olin kuullut ja lehdestäkin lukenut, että lääkäriin pääsyä joutuu odottamaan tuntikaupalla, eikä vastaanotolle anneta aikaa, vaan potilaat odottavat vuoroaan henkilökunnan määrittelemässä kiireellisyysjärjestyksessä. Ehkä aluksi minulla oli jotakin odotuksia odotuksen suhteen, mutta ei elämä eivätkä teokset useinkaan vastaa odotuksia. Onneksi on odottamattomuus ja kehitys.

Päivystyksen odotustilassa olen tehnyt - tai voi kai sanoa kutonut - läheisteni kehoissa olevien arpien muotoisia paikkoja. Kutominen on minulle elämäntapa ja tapa ilmaista itseäni. (Huh, mitä tulikaan kirjoitettua. Heittelen termejä elämäntapa ja itseilmaisu kovin kepeästi.) Ehkä on parempi sanoa, että olen oppinut kutomaan ja sitä kautta ilmaisemaan ajatuksiani. Kuten kangas syntyy lanka langalta, ajatukseni ja teokseni kehittyvät vähitellen, pala palalta.

Päivystyksessä kutoessani olen ollut puettuna perinteiseen asuun: pitkään villahameeseen, pellavaröijyyyn eli lyhyeen jakkuun, esiliinaan ja huiviin sekä nahkasaappaisiin, lämpimällä säällä karjakon kolttuun ja tuohivirsuihin.

Ihmisillä on tapana kysyä miksi. Jos kysyt, miksi minä olen perinneasussa, miksi terveyskeskuksessa ja kutomassa, vastaan sinulle ehkä, ehkä siksi, koska olen kiinnostunut ihmisistä, kiinnostunut vanhoista ja edesmenneistä ihmisistä ja heidän elämästään. Koska en voi päästä toisen ihmisen osaan, minä kuvittelen ja samalla tiedän, että kuvitelma ja ymmärrys ovat kaukana toisistaan. Työssäni, perinnetilan oppaana, olen

vuosien saatossa kokenut entistä selvemmin sen, etten voi ymmärtää mennyttä aikaa tai elämää, koska en ole sitä kokenut – ymmärrykseen tarvitaan kokemus. Perinnetilalla olen myös pukeutunut perinteiseen maalaisnaisen asuun, sinne se tuntuu kuuluvan. Terveyskeskus ja sairaala ovat nykyaikaisia laitoksia, siellä koen vanhanaikaisen vaatetukseni edustavan jotakin mennyttä. Siellä rooliasussa istuessani koen menneen ylläni, nykyisyyden ympärilläni. Samalla kudon jotakin tulevaisuudessa valmistuvaa. Ehkä parsimisen tapainen kutominen työtapana ja sairaala tai terveyskeskus ympäristönäni ovat johdattaneet minut tekemään juuri arpien ja samalla ympäristön kuvia. Kudon, koska käsityötä terveyskeskuksessa tehdessäni tunnen olevani vapaa aikataulusta ja paikan vaatimuksista, olen rauhassa.

Olen istunut lääkäriin pääsyä odottavien kanssa odotustilassa käsityötäni tehden. En ole aloittanut aktiivisesti keskustelua, vain istunut, kutonut ja havainnoinut ympäristöäni. Jos joku on tullut juttusilleni, olen kuunnellut ja ottanut positiivisessa hengessä osaa keskusteluun.

Olen ollut päivystyksessä kutomisineni yhteensä kymmenen kertaa. Useimmiten työaikani on määrännyt kanssaodottaja, joka on tullut päivystykseen kanssani samoihin aikoihin. Olen odottanut sen aikaa kuin hän on odottanut lääkäriin pääsyä, tavallisesti kaksi ja puoli - neljä tuntia. Joskus jonoa ei ole ollut ja olen vain istunut ja kutonut niin kauan kuin on hyvältä tuntunut. Kahdesti päätin etukäteen ajan, minkä tulen päivystyksessä käyttämään, olen ollut ”työvuorossa”. Tavallisissa arkivaatteissanikin kudoin ja tunsin, ettei vaatetus ollutkaan lopulta niin merkityksellinen.

Tavoite

Haluan olla läsnä käsitöineni siellä, missä ihmisillä on aikaa tai missä he joutuvat sitä kuluttamaan. Tavoitteenani on olla ihmisten keskellä aktiivisena, muttei aloitteellisena, käsitöitä tekevänä kanssaihmisenä. Tarjoan läsnäoloni kautta ja käsityön tekemisen myötä ihmisille mahdollisuuden tulla keskustelemaan. Havainnoin myös sitä, millainen odotustila on ja mitä ympärilläni tapahtuu. Tila ja tunnelma ovat vaikuttaneet pienien kudonnaisteni syntyyn, värit löytyvät tilasta ja kanssaihmistien vaatteista. Töiden muodon olen valinnut etukäteen läheisteni arpien muodoista. Kudonnaiseni ovat arpien moninkertaisia suurennoksia ja ne syntyvät tilan ja tilanteen mukaan. Tärkeintä tekemisessäni on olla läsnä. Tärkeää myös se, mitä tapahtuu odotustilassa. Kutomani

arpipaikat ovat olemisen ja tekemisen tuotteina ennemminkin dokumentteja kuin itsenäisiä teoksia; ne ovat jälkiä, muistoja ja muistuttajia.

Vaiheita

Aloitin tämän työni teoksesta, performanssista, jossa istun ja kudon paikkoja lääkäripäivystyksen odotustilassa.

Ajan tuntuva läsnäolo odotustilassa ja odottaessa on johdattanut minut pohtimaan ja kirjoittamaan ajan näkyväksi tulemisesta. Erityisesti esiin on noussut ajan kokeellisuus. Jotta ajasta - samoin kuin taiteesta - syntyy kokemus, on oltava jotakin koettavaa. On oltava ainakin tila, tilanne, olosuhteet, kokija ehkä myös kanssaihmiset, yhteiskunta, aika ja aikaa. Mietin miten aika näkyy, näyttäytyy?

Kirjoittamiseni lähteaineistona ovat omat kokemukseni ja muistiinpanoni odotustilassa viettäjästäni ajasta. Ne ovat johdattaneet minut moninaisen kirjallisen aikaa käsittelevän materiaalin lukemiseen, lainaamiseen ja käsittelemiseen. Samoihin aikoihin ensimmäisten päivystyskutomisieni kanssa kuulin radiosta ohjelman W.G. Seballdin tuotannosta. Innostuin heti lukemaan hänen suomennettua tuotantoaan ja teos Saturnuksen renkaat teki minuun erityisen vaikutuksen. Aloin huomata omassa elämässäni ja ympärilläni miten sidottuja, joskus myös vapaita, olemme ajan suhteen ja miten aika näyttäytyy kaikkialla. Omassa tekstissäni tulee esille erityisesti ajan subjektiivisuus, erilaisten usein arkisten kokemusteni kautta.

Työn edetessä olen myös kuvannut käsityötä ja käsitöitä. Kuvat kertovat omaa ajallista ja kehollista tarinaansa käsistä työssä tai siitä kun ne eivät enää tee työtä. Kuvissa ajallinen hetki on pysäytetty, mutta toisaalta kuvat vievät aikaa paikan ja tekemisen kautta eteenpäin.

Johtopäätökset

Tuloksena työstäni on joukko kysymyksiä ja halu jatkaa iloitsevien, itkevien ja odottavien kanssa olemista.

Miten kokemus syntyy?

Miten, missä ja milloin aika näyttäytyy, vai voiko sitä joskus ja jossain olla näkemättä?

Voiko juuri käsin tehdyn käsittää? Mitä aika ja sen kuluminen tekee käsin tekemiselle, sen tuotteille ja niiden tulkinnalle?

Onko odottaminen mahdollisuus ajattelemiseen?

Kutominen päivystysjonossa on ollut niin antoisaa monille, että uskon tekeväni sitä vastakin. Olen kokenut valtavasti mahdollisuuksia aikatauluttomassa läsnä olemisessa ja oppinut, että ennakoimaton käsillä tekeminen voi olla vahva silta kanssaolemiseen, jopa yhteyden syntymiseen. Tahdon myös rohkaista kokonaisvaltaiseen läsnäoloon, hetkessä olemiseen sekä rauhassa odottamiseen.

Lähde:

Raamattu. Kirje roomalaisille. (Paavali n. 60 jKr.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Pipliaseura. Mikkeli.

AJAN KOKEMISESTA — ESSEITÄ	
Gallup.....	12
I OSA TEOS	13
Alussa	14
Terveyskeskus ja Vammalan aluesairaalan päivystys	15
II OSA TEKSTEJÄ	17
1. osio Aikakirjoja.....	18
Näkymiä	19
Ajan käyttäminen	22
Sinun aikasi -peli.....	25
Ajan paikkoja	28
Ajan kieltäminen	30
Ajan luominen.....	32
Aika on kulunut	33
Muistin paikat.....	38
Museon ja taiteen muisti.....	38
Luonto puhuu ajasta	46
Kertausta	48
Ajan historia	50
Aika — Sana	57
Ajankuva	59
Aikapyramidi.....	61
Aikamuisto	66
Aikakirja	67
Arpi	71
Ihmisen aika	73
Päättävä aika	74
Muisti.....	80
Matonkude eli muisto siitä, miten lapselle ajan ja paikan ylittäminen onnistuu	83
2. Osio Käsitöitä lääkärin päivystysjonossa	88
Aikaa odottamassa.....	90
Matka-aika	94
Odotustila.....	96
Parsimus	104
Arpi paikkana.....	106
Käsi työssä	112
Kipeä aika.....	118
Aikataulu	124
Runon aika.....	126
Peliaika	128
Aikaa	130
Kuvallisia kokemuksia ajasta.....	132

GALLUP

- Hyvää päivää, onko teillä hetki aikaa, tässä ei mene kauaa, tutkimme kansalaisten ajankäyttötottumuksia.
- Hallitseeko aika teitä vai te aikaa?
- ...Jos haastattelija aloittaa tuollaisella kysymyksellä, sen jälkeen, kun on saanut selville, että olen nainen, 40 – 49-vuotias ja koulutukseltani... (niin mitä siihen vastaisi, suurimman osan elinajastani kun olen opiskellut yhtä ja toista) ja mitä vielä tulee, aikamoista.
- Ei aika minua hallitse, sehän vain kuluu kulumatta, vastaan ja ajattelen
- ...aika hommaa tuolla haastattelijalla, kun hän jo kyseleekin nukkumaanmeno- ja nukkumiseen käyttämäni aikaa.
- Työ- ja vapaa-aikaa koskeviin kysymyksiin minun on taas melkein mahdoton vastata.
- En osaa lokeroida aikaan tuolla tavalla. Eikö minulla ole periaatteessa aina vapaus valita
- Kun havahdun ajatuksistani, haastattelija puhuu odotettavasta eliniästä
- siinä kohtaa totean, että haastatteluun käyttämäni aika on nyt täynnä
- kuulen puhelimesta vielä:
- Kiitos ajastasi

I OSA TEOS

Alussa

Ennen tämän työn tekemistä mietin, mikä on ja mikä on ollut ihmisten suhde käsityöhön tekemisenä tai tuotteena. Mikä merkitys käsityöllä on ollut ihmisten elämässä eri ikäkausina? Pian kysymys tiivistyi pohdintaan, mikä käsityössä on merkittävää, mikä on merkittävä käsityöllinen kokemus. Jotakin tällaista ajattelin, halusin tietää. Aloinkin ponnekkaasti pyytämään ihmisiltä tekstejä, joissa he kertoisivat merkittävästä käsityökokemuksistaan. Sain ihan mukavasti kirjoituksia, ja kun muutamat ihmiset halusivat puhua kokemuksistaan, toimin itse kirjurina. Tarinat olivat mielenkiintoisia ja nyt nämä saamani käsityökirjoitukset on talletettu Sastamalan museoon. Mutta koska ihmisten kohtaaminen on vielä kiinnostavampaa kuin heidän tekstiensä lukeminen, päätin mennä julkisiin tiloihin käsitöitä tekemään. Julkisia tiloja on monenlaisia ja niissä hyvin erilaisia ihmisiä, niitäkin jotka eivät kirjoittaisi minulle kokemuksistaan. Halusin antaa sattumalle valtaa ja mennä sellaiseen paikkaan, missä ihmisillä ei ole kiire. Niin päädyin Sastamalan terveyskeskuksen päivystykseen, paikkaan, joka oli siihen aikaan paljon otsikoissa ja ihmisten puheissa, koska siellä meni usein tuntikaupalla lääkäriin pääsyä odottaessa. Hain ja sain tutkimusluvan kutomiseeni terveyskeskuksen päivystyksessä. Kun päivystys projektini aikana muutti aluesairaalan alaisuuteen, en pyytänyt uutta lupaa, vaan menin odottamaan silloin, kun minusta siitä tuntui. Muutaman kerran uudessa paikassa kudottuani hoitajat, jotka suhtautuivat työhön hyvin arvostavasti, pyysivät kirjallisena selostuksen siitä, mitä ja miksi istun odotustilassa käsitöineni. Kirjoitin käsin lyhyen kuvauksen ja jatkoin kutomisiani.

Terveyskeskus ja Vammalan aluesairaalan päivystys

Käsityö osana nykytaidetta - Interventio, väliintulo, performanssi?

Käsityö merkitsee minulle monia asioita. Koen siinä olevan jotakin vanhaa, johon en itse pääse. Terveyskeskuksessa taas on mielestäni jotakin nykyistä, jota minun on vaikea ymmärtää.

Arvet kiinnostavat minua osana ihmistä ja hänen kokemusmaailmaansa. Ne ovat osa visuaalista kulttuuria, ne ovat merkkejä ja kantavat muistoja, arvet ovat parsimuk-
sia. Halusin kutoa tai parsia arpien kuvia.

Ennen ensimmäistä istuntoani terveyskeskuksen päivystysjonossa piirsin kainalosani olevasta luomen poistosta syntyneestä arvesta noin 20-kertaisen suuren noksen, naulasin piirroksen ääriiviivojaan pitkin puulevyllä, viritin naulojen väliin pellavaisen loimilangan, otin mukaani sekalaisen villalankakorini ja parsinneulan ja sen enempää suunnittelematta pyöräilin terveyskeskukseen (vaikka olihan minulla silloin ajatuksia, mitä teen, jos joku tulee juttelemaan). Halusin olla myös jollakin tavalla roolissa ja pu-
keuduin vanhanaikaiseen asuun.

Ensimmäisellä kerralla terveyskeskuksessa pujottelin kuvakudostani noin kolmen tunnin ajan. Melkein koko ajan myös juttelin. Yksi ihminen oli suurimman osan aikaa juttusillani, mutta moni muukin otti osaa keskusteluun. Siinä puhuttiin aluksi käsitöistä, ja itse johdattelin toisen aloittamaa puhetta pysymään käsitöissä. Melkein aina käsitöihin tuntui liittyvän vanhempi nainen; äiti, mummu tai anoppi. Sama oli tullut esiin myös aiemmin keräämissäni merkittäviä käsityökokemuksia koskevissa kirjoituksissa. Mutta nopeasti keskustelut kääntyivät arkeen, menneeseen ja nykyiseen. Myöhemmillä kerroilla en enää yrittänyt kysellä käsitöistä, vaikka niistä useimmiten keskustelu alkoi, enkä pyrkinyt muutenkaan vaikuttamaan keskustelujemme sisältöön. Parin kerran jälkeen olin odottaja muiden joukossa, eikä rooliasukaan tuntunut tarpeelliselta, mutta vain kaksi kertaa kymmenestä olin nykyisissä arkivaatteissani. Kesäl-
lä 2011 kävin kutomisineni terveyskeskuksessa kolme kertaa, talvella 2011 – 2012 istuin odotustilassa kutomassa seitsemän kertaa, joista yhdellä kerralla menin itse lääkäri-
pahan silmätulehdukseni takia. Syksyn 2011 aikana päivystys siirtyi aluesairaalan alai-
suuteen, joten fyysinen tila, saman rakennuksen sisällä, muuttui. Kudoin odotustilassa

istuen yhteensä viisi kuvakudosta, kaikkien lähtökohta on arpi, jonka mukaan määräytyivät myös kudosten ääriiivat. Kahden kuvan lähtökohtana ovat äitini leikkausarvet, kahden kutomani arven muoto löytyy omasta kehostani, yksi on ystäväni rokotusarpi. Istuin kerrallaan odotustilassa noin 2,5 – 5 tuntia, matkoihin meni lisäksi tunnista kahteen sen mukaan kuljinko pyörällä vai jalan. Kahdesti olin päättänyt ajan etukäteen, muuten käyttämäni aika määräytyi sen mukaan, kuinka nopeasti jono kulki eli koska jälkeeni tullut odottaja pääsi lääkäriin. Päivystyksessä tekemäni kuvakudokset ovat kooltaan ja muodoiltaan vaihtelevia, kaksi pienintä mahtuu A4 paperille, suurin on leveimmältä kohdaltaan noin 40 senttiä ja pituutta sillä on reilu 50 senttimetriä. Värit ja pinnan kuviointi on syntynyt kanssaodottajien ja tilan innoittamana, lankakorini tarjoamissa rajoissa.

Keskustelut kanssaodottajien kanssa käsittelivät monenlaisia asioita. Joskus keskustelu oli muutaman lauseen mittainen, joskus sama ihminen otti osaa isomman porukan keskusteluun neljän tunnin ajan. Usein henkilökuntakin kävi juttusillani. Opin keskustelujen myötä paljon ihmisten arjesta, nykyajasta, ehkä myös omasta suhteestani aikaan. Keskustelin kymmenien entuudestaan minulle tuntemattomien nuorten ja vanhojen miesten sekä naisten kanssa. Kohtasin ihmisiä käsityötä tehden ja sen välityksellä.

II OSA TEKSTEJÄ

1. OSIO AIKAKIRJOJA

Näkymiä

”Tässä näyttää ihan *ennenvanhalta*,” sanoo 3-vuotias poikani, kun kuljemme hiekkatietä ja tulemme kynnöksellä olevan pellon laitaan. Pellon reunaa koristavat syksyn ensipakkasen huurruttamat heinät. Sää on harmaa ja maisema näyttää hyvin mustavalkoiselta. Ihmettelen, miten kolmevuotias osaa ajatella mustavalkoisen peltomaisen *ennenvanhaksi*.

Tapaan hetkeä myöhemmin samalla kävelyreissulla veljeni ja kerron hänelle, mitä poika on sanonut. Hän hymähtää: ”Kaukana *ennenvanhasta*, peltohan on kultivoitu ja salaojitettu”. Totta sekin, siitä puuttuu sarkaojat ja aidat, lato on hävinnyt jo aikoja sitten. Itse aistin hetkessä pellon reunalla rauhaa ja katselin maiseman harmaata sävyasteikkoa ennen kuin poikani kommentoi sitä.

Miten pellonreuna puhuukin meille eri kieliä, miten näemme sen eri tavalla. Joku kiinnittäisi huomionsa peltomaan laatuun, laskisi sen potentiaalista tuottokykyä, yksi määrittäisi pientareen kasvilajit, toinen taas katselisi kultivoinnin jälkiä, työn ja laitteiden laatua. Minulle se on hetki, paikka ja olosuhteet, jotka ovat luoneet harmaaskaa-
lan, kokonaisuuden.

Ennenvanhan määritelmä kiinnostaa minua, se ei ole puhdasta havainnointia, se on tulkintaa: Jollakin mittarilla väärää tulkintaa, mutta samalla myös oikeaa. Tai onko se sittenkään tulkintaa, jos poikani näkee *ennenvanhan*. Ei hän totea, että tässä on *ennenvanha*, hänelle se näyttää siltä. Suhtaudun usein kriittisesti tulkintaan, mutta innostuksella kuulen ja havainnoin, mitä toiset ihmiset näkevät. Jos *ennenvanhan* näkeminen maisemassa onkin puhdasta havaintoa.

Harmittelin jälkeinpäin, ettei minulla ollut kameraa mukani tuona pakkasaamuna. Kun mietin, mistä saisin juuri oikeanlaisen kuvan tuosta pakkasaamun hetkestä, huomasin - vaikkei samanlainen sää ja tunnelma toistunut enää sinä syksynä - että nykyisillä valokuvien käsittelymenetelmillä *ennenvanhan* tekeminen peltomaisemasta otettuun kuvaan onnistuisi. Siinä olisi sitten valokuvan todistusvoima. Niinpä päätin jättää kuvan pois, en voisi kertoa väärennetyllä kuvalla hetkestä tai paikasta. Sinä lukijana et tiedä, millainen kuvan pitäisi olla, mutta minä tiedän. Oikeasti vanhaa kuvaa

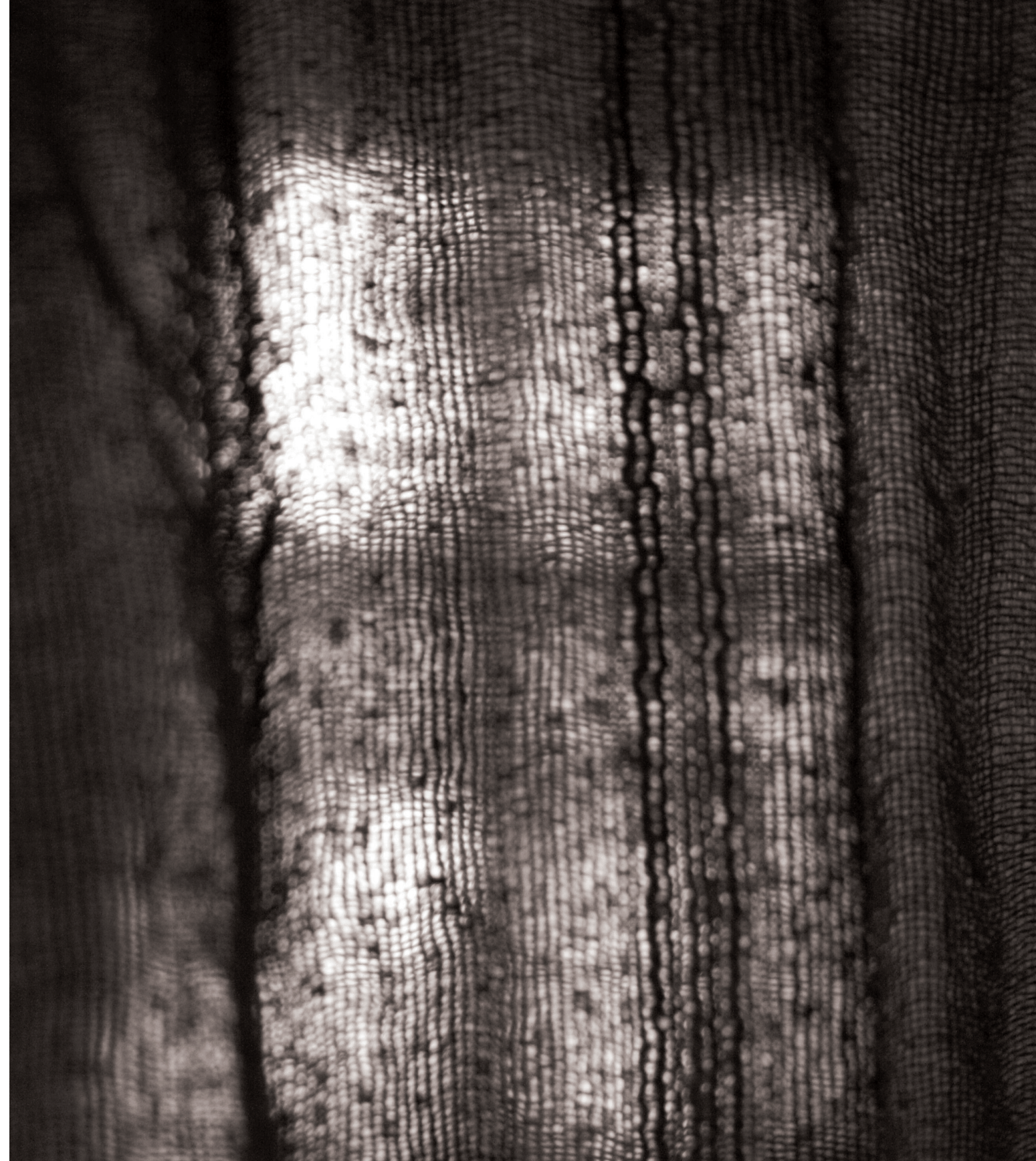
jäisen huurteisesta satakuntalaisesta kyntöpellonreunasta ei ehkä löytyisi, kuvauskoh-
teet olivat ennen toisenlaisia?

Mietin miltä minun *ennenvanhani* näyttäisi, missä olen kokenut *ennenvanhan* tun-
tua. Onko *ennenvanha* minulle paikka, hetki, muisto tai kokemus? Ehkä *ennenvan-
han* kuviteltua tuntua on vanhoissa rakennuksissa, rakennelmissa ja työkaluissa tai
mahdollisimman luonnonmukaisessa metsässä, ehkä hiekkatiellä. Jotenkin *ennenvan-
ha* liittyy paikkaan ja sen tunnelmaan, mutta kuitenkin paljon silmin havaittavaan.
Toisaalta vanhat kirjoitukset tai etenkin vanha äänitetty puhe voi tuoda *ennenvanhan*
elävämmin lähelle. Aika on koetellut paikkoja, mutta puhe, joka on taltioitu tiettyinä
aikana, tuntuu elävältä; siinä aika on ikään kuin saatu talteen nyt - hetkessä. Ja kui-
tenkin, eikö juuri puhe ole ajallista? Martin Heidegger vertaa puheen ajallisuutta jopa
yleensä täälläolon ajallisuuteen². Ja kuitenkin, vanhoja radio-ohjelmia kuunnellessani,
tulen hyväntuuliseksi puheenparresta, jossa kuuluu aikansa tyyli.

Paikka tai esine ja aika ovat erilliset, mielikuvituksella on tärkeä osansa *ennenvan-
han* kokemisessa. Todellista *ennenvanhaa* en voi kokea, koska se oli ennen. Mutta mil-
loin *ennenvanha* oli, siihen kai jokaisella on oma määritelmänsä. Minun *ennenvanha-
ni* ulottuu itse tuntemieni vanhojen ihmisten kokemusmaailmaan noin sadan vuoden
taakse ja sieltä omien vanhempieni lapsuuteen 1950-luvulle. Jos rajoittaisin *ennenvan-
han* omaan elämäni, voisin siitä jotakin sanoa, ymmärtää. Mutta itse määrittelemää-
ni *ennenvanhaa* en voi ymmärtää, koska tarvitsen ymmärryksen oman kokemuksen.
Samalla, kun määrittelen *ennenvanhan*, tajuan, että lapseni *ennenvanha* ylettyy minun
elämäni. Ihmettelen arjessa ennen tapahtunutta nopeaa muutosta, kunnes huomaan
sopeutuneeni oman aikani muutoksiin niin hyvin, etten juurikaan tiedosta tai ajattele
muutosta. Toisen ihmisen elämä, sen ajat, paikat ja kokemukset ovat minulle käsittä-
mättömiä.

Lähteet:

Heidegger, Martin. 2000. (1926) *Oleminen ja aika*. Kupiainen, Reijo. suom. Gummerus. Jyväskylä.

Ajan käyttäminen

Lapsen suoruus on hienoa. Hän uskaltaa sanoa mitä näkee, mitä ajattelee. Poikani näkee usein ihan muuta kuin minä, meillä on erilainen kyky nähdä, kyky kokea. Niin sen kai pitääkin olla. Elämän ja kokemuksen myötä näkökyky muuttuu ja on joka tapauksessa aina yksilöllinen. Emme koskaan pääse näkemään sitä, mitä toinen ihminen näkee. Ja mitä sitten, kun näkee toisessa ihmisessä itsensä tai ei ehkä itseään vaan oman edeltäjänsä. Lapseni kasvaa samassa talossa kuin minä, mutta kuitenkin. Paikka on muuttunut vai onko paikka sama ja vain aika muuttunut? Näkeekö ajan muutoksen parhaiten paikassa? Vaikka emme tekisi mitään, paikka muuttuu vuorokauden- ja vuodenajan valossa, puiden kasvaessa, maalipinnan ja ajan kuluessa. Mitä saakaan aikaan ajan hammas ja millainen hammas se on?

Nykypäivän Suomessa taitaa olla jo aika harvinaista, että ihminen asuu samassa paikassa koko ikänsä, ja että samassa talossa asuu neljä sukupolvea kuten meillä syntessäni. Sukuni on asunut ja viljellyt tätä paikkaa jo yli satakuusikymmentä vuotta. Nyt on minun aikani, aikani elää tällä paikalla.

Oman aikani kulumista miettiessäni huomaan käyttäväni lähes kaiken aikani toistuviin rutiineihin: nukkumiseen, syömiseen, ulkoiluun ja työntekoon. Mutta kuitenkin suuren osan valveillaoloajastani, samoin kuin yöneni pituudesta ja laadusta, määrittää lapseni, hänen syöttämisensä, pukemisensa, hoiva ja huolenpito. Ja mitä aikaa minulle jää - ihan niin kuin voisin omia hetken ajasta itselleni - en voi kehua luovuu-della sen käytössä.

Päätin aloittaa kirjanpidon ajankäytöstäni niinä päivinä, jolloin kirjoitan tai jolloin minun pitäisi kirjoittaa. Olen suhtautunut tähän kirjoitustyöhön harrastuksena, jota minä hallitsen, ei aika tai aikataulu. Teen sitten kun mukavalta tuntuu. Mutta nyt työ on alkanut viedä minua, ja olen laittanut itselleni takarajan, päivän, jolloin työ on valmis. Ensimmäinen päivä, jolloin olin ajatellut aloittavani ajankäyttöni seurannan, alkoikin sillä tavalla, että päätin aloittaa vasta jonakin toisena päivänä. En halua muiden tietävän miten käytän aikani ja vaikei minun tarvitse ajankäyttöäni muille kertoakaan, sen kirjaaminen tuntuu intiimiltä. Ajattelen sen päiväkirjaa intiimimmäksi, kun joka hetki pitää kirjata. Taas toisaalta, eihän ajankäytön seuraaminen ole välttämättä kuin mekaanista kirjaamista; tunti lukemista, puoli syömistä jne. - ei sen tarvitse

sisältää mitä söi, mitä luki tai varsinkaan miksi teki niin kuin teki. Vaikka kirjaan vain asiat, joihin aikani kuluu, uskon, että ajankäytön seuraaminen voi olla hyödyllistä, opettavaista ehkä mukavaakin.

Työpaikallani metsähallituksessa meidän pitää täyttää ajankäyttöseurantalomakkeet; mihin määriteltäviin työtehtäviin viikoittainen työaikamme jakaantuu. Joskus mietin mihin sarakkeeseen merkitsen ajan, joka menee ajankäytön seuraamisen tekemiseen. Joku siis seuraa mihin Metsähallituksen noin 2 000 työntekijää käyttää työaikansa. Olen aina ajatellut ajankäytön seurannan työssäni olevan ärsyttävää byrokratiaa, joka vie aikaa mielestäni tärkeältä työltä. Ja nyt, Apua! otanko byrokratian kuluttamaan omaan aikaani ja voinko elää ihan normaalisti, vaikka seuraisin ajankäyttöäni? Alkaakohan ajan ajattelu vaikuttaa siihen mitä teen tai voisiko se olla mahdollisuus itsetuntemuksen lisääntymiseen ja asioiden järjestykseen saattamiseen.

Ennen ajankäyttöni seuraamista kuvittelen, että lähes päivittäin piirrän jotakin; osin tiedostamattomiakin viivoja, luen mekaanisesti, tietyt sivut lehdistä tai kirjoja, joskus vain sivuja sivujen perään. Ulkoilu on minulle yksi perustarpeistani. Usein päivieni kulkua määrittävät radio-ohjelmat; en tarvitse kelloa, uutiset tulevat ajallaan ja niistä tiedän, mikä aika päivästä on. Mikä päivissäni on merkittävää, joka jää jäljelle - hetkeä pitemmäksi ajaksi?

Viimeaikoina lukemistani kirjoista mieltäni on jäänyt askarruttamaan W.G. Sebaldin Saturnuksen renkaat. Päädyin lukemaan romaanin kuultuani automatkalla kesällä 2011 radio-ohjelman, joka käsitteli Sebaldin tuotantoa. Ohjelmassa luetut katkelmat tekivät vaikutuksen; miten ajassa ja paikoissa voi seikkailla. (Vaikka juuri edellisessä luvussa kirjoitin, että aika ja paikka ovat erilliset, ne liittyvät läheisesti toisiinsa.) Kirjan alkulehdiltä selviää, että se on kirjoitettu 1995 ja suomennettu vasta 2010. Samalta lehdeltä löytyy tieto, että Sebaldin teos Austerlitz on suomennettu 2002, vuosi julkaisemisensa jälkeen ja vuonna 1992 ilmestynyt Vieraalla maallakin jo 2004. Mitähän nämä vuosiluvut kertovat?

Olen joutunut jotenkin Sebaldin lumoihin, ja juuri Saturnuksen renkaat hämmentää minua aikaa uhmaavalla tarinallaan. Me tiedämme paljon menneestä, mutta kuinka tietoisia olemme siitä. Sebald vyöryttää teoksessaan aikakausia, vuosisatojen aikana sattuneita tapahtumia, ihmiselämän vaiheita ja yksittäisiä päiviä ihmeen jouhevasti.

Paikat kertovat meille tarinoitaan eri ajoilta, yksi ihminen liittyy muihin ihmisiin, ennen eläneisiin, tuleviinkin - paikalla on ajalliset tarinansa.

Kirjallisuutta:

Donner, Jörn. 2006. Kuolemankuvia. Mattila, Raija suom. Otava. Otavan Kirjapaino Oy Keuruu.

Sebald, W.G.2002. (2001) Austerlitz. Suominen, Oili. suom. Tammi. Helsinki

Sebald, W.G. 2010. (1995) Saturnuksen renkaat. Suominen, Oili. suom. Tammi. Helsinki

Sinun aikasi -peli

Minä käytän aika paljon aikaa

Minä kulutan aika paljon aikaa

Minulla on aika paljon aikaa

Minä saan aika paljon aikaa(n)

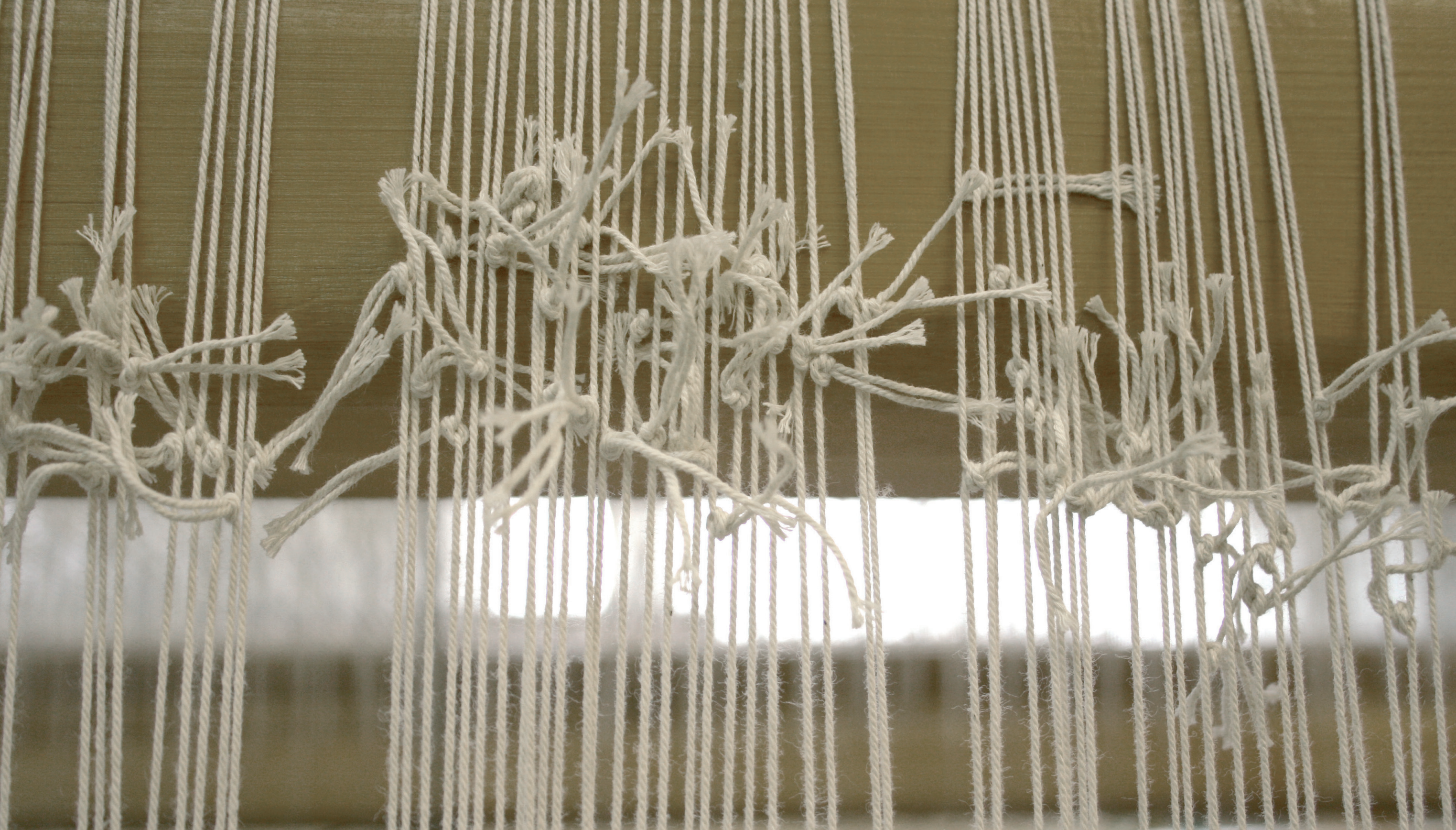
Minä otan aika paljon aikaa

ajattelemiseen	tekemiseen	piirtämiseen	kotona
olemiseen	kulkemiseen	pelaamiseen	ulkona
nukkumiseen	aistimiseen	lukemiseen	sisällä
syömiseen	etsimiseen	tunteiluun	töissä
hiljentymiseen	tuumailuun	toimettomuuteen	kylässä
peseytymiseen	itselleni	läheisilleni	yksin
työskentelyyn	musisointiin	käsillä tekemiseen	yhdessä
hellyyteen	harrastuksiin	liikkumiseen	omassa paikassani

Valitse asiat, (tai täydennä listaa asioilla) jotka ovat merkittäviä sinulle ja yhdistä ne viivoilla lauseiksi.

Kirjoita myös mitä toivot ja mikä suhde ajalla ja toiveellasi on.

Kirjoita runo toiveajasta ja -ajattelusta.

Ajan paikkoja

Ajattelen tätä huonetta, jossa kirjoitan, paikkana ja sen lähihistoriaa.

Tähän huoneeseen on pappani kuollut silloin, kun itse olin äitini vatsassa tämän huoneen yläpuolella, vinttikamarissa.

Tässä huoneessa olen sairastanut lapsena ja aina kuumeessa ollessani nähnyt samoja painajaisia.

Tämä huoneen pinkopahvikaton rikoimme siskoni kanssa raakoja perunoita heittelemällä. Sen jälkeen huone remontoitiin, ja nykyäänkin täällä on samat kolmekymmentä vuotta vanhat tapetit. Nyt tapetoija, hyvä ystävänikin, on jo kuollut.

Tämä on ollut makuuhuoneemme koko viisitoistavuotisen avioliittoni ajan, poikamme on saanut alkunsa tässä huoneessa.

Täällä olen useat kerrat poikaani imettänyt, ja nyt sekin ajanjakso on jo ohi elämästäni.

Näitä tarinoita voisi jatkaa ja uusia merkittäviä kokemuksia, jotka muuttuvat muistoiksi, aika tuonee mukanaan. Keitä tässä huoneessa onkaan minun lisäkseni asunut, keitä tulee jälkeeni, mitä kokemuksia heillä on tästä huoneesta, millaiseksi huone muuttuu ajanlooon.

Joskus huoneen seinällä oli piirros sukupuustamme, minne lie kadonnut. Aina joku jossakin piirtää sukupuun, itsen osaksi jotakin suurta, iäti jatkuvaa. Kaarlo Sarkian sanoin ”*sinut hetken-elämän saajan, suku äärettömiin avaroittaa, osaas onneksi kukku-roittaa, iänkaikkiseksi saa sinut suku.*”³

Tämä huone on

täynnä ajan kulumista.

Enemmän maalin kulumista ja ikää kuin historiaa,

eri-ikäisten ihmisten muistoja, muistikuvia, tunnelmakuvia ja tunnelmaa.

Tällä huoneella on valtava määrä ominaisuuksia, ja kun tarkemmin ajattelen, se kantaa mukanaan myös palan maatalouden historiaa. Tämä osa taloamme on siirretty nykyiselle paikalleen. Ennen siirtoa tämä väentuvaksi kutsuttu rakennus oli parinkymmen metrin päässä nykyiseltä paikaltaan. Rakennuksessa asuivat tilan vanha emäntä

ja isäntä sekä työväkeä. Maatalouden koneellistuessa ja asumistavan muuttuessa väentupa sitten siirrettiin päärakennuksen jatkoksi. Ajallinen syvyys ja kerroksellisuus näkyvät ja tuntuvat huoneessa vanhoina ikkunoina ja ovina, nuoruuteni tapettina ja muovimattona ja vaikkapa tietokoneena pöydällä. Minusta huoneessa on kauniit mitasuhteet ja rauhallinen, hämyisä tunnelma. Ikkunan takana on suuri vaahtera ja siireenipensaikkoja, niiden takana vanha tie ja peltoaukean takana, ennen metsän reunaa, uusi valtatie. Usein kuvittelen miltä maisema näytti isovanhempieni lapsuudessa, mikä on muuttunut, eikä vain näkymässä, vaan myös äänimaisemassa, tuoksuissa, tunnelmassa. Mutta erityisintä minulle on huoneen sisältämä yhteinen ja yksilöllinen muisti, mielikuvat sekä ihmissuhteet. Siis ”*Mitä on aika ilman sen kulumista tiedostavaa olentoa? Mitä on aika ilman tulkitsijaa?*” Mutta toisaalta huoneet elävät omaa elämäänsä ja me vierailimme niissä hetken, jonkin aikaa. Voiko yksi huone jäsentää aikaa mitta-asteikon tavoin tai olla ajan lukema?⁴

”*Minä olen tottunut näihin huoneisiin ja tottumus on taitava, huomaamaton vaikkakin hiukan hidas järjestelijä. Tottumusta vailla, omin neuvo in, mieleni ei saisi mistään huoneesta kotoista, asumiskelpoista.*”⁵

Vaikka olen tottunut tähän huoneeseen, asunut lähes koko ikäni tällä tilalla ja minulla on erityinen suhde sukutaloomme ja tähän huoneeseen, ymmärrän Aila Merilüodon iäkkäänä kirjoittamaa runoa Vuokralainen, jonka hän aloittaa ”*Olen niin tiiviisti tässä tilassa lattiasta kattoon seinistä sei ni in ettei tätä huonetta voi olla minun jälke ni. Olen elänyt sen loppuun.*” Hänen kokemaansa huonetta ei voi olla hänen jälkeensä, eikä kenellekään muulle paikka voi olla niin täynnä muistoja - toiselle paikka on eri. Paikka tuntuu muuttuvan, kun paikassa on koettu aika ja näkyvä ajallinen muutos, elämää. Runo jatkuu ”*Sinut, joka tähän astut, minä täytän omilla rippeillä ni sirpaleilla huudoilla huudon sirpaleilla. Minä hengitän sinun hengityksessä i/ itseäni imaisen kuin mehun/ syljen sinut kuorena pois. Minä kiroan tämän talon jossa vihasin vaikka rakastin. Minä oksennan sen sinun päällesi tunkeilija. Minä en anna anteeksi kenellekään. En*

⁴ Forss, 2007. s. 79-85

⁵ Proust, 1968. s. 11

³ Sarkia, 1944. s. 547

*lapsellekaan joka konttaa tähän huoneeseen. Minä olen ikuisesti läsnä. Viha, rakkaus, heltymys. Tule!*⁶ Ja kuitenkin ajallisen ymmärtäen futuuri on olemassa ja joku tulee.

Minulle tämä huone on osa identiteettiäni.

Sebaldin romaanin Saturnuksen renkaat ensimmäinen lause alkaa ”*elokuussa 1992, kun koirankuu eli mätäkuu läheni loppuaan*”⁷ Samassa luvussa päädytään käsittelemään 19. lokakuuta 1605 syntynyttä Thomas Brownea. Seuraavassa luvussa päästään 1850-luvulla loistoonsa nousseeseen Morton Peton kartanoon Englannissa, toisen maailmansodan pommituksiin Saksassa ja nykypäivään. Aika tai paikka eivät rajoita Sebaldia vaan vievät tarinaa johdonmukaisesti, vaikkei kronologisesti, eteenpäin, ja mikä arvo kronologia olisikaan kaunokirjallisuudessa. Jos aika on janan muotoinen, yhden ihmisen elinajan pitäisi kulkea suoraan janalla. Se ei voi palata taaksepäin, mutta onneksi ajantaju ja historian tuntemus tekevät mahdolliseksi ajoilla tai ajoissa seikkailun. Sebaldin kirjoitus vaikuttaa sivistyneeltä tajunnanvirralta eri ajoissa ja paikoissa - tieto ja mielikuvitus tekevät sen mahdolliseksi. Onneksi romaanissa ei ole lähdeviitteitä, ja sen lukemisesta voi nauttia niistä vapaana. Huomaan Sebaldin kuitenkin Borgesinsa lukeneeksi, kun hän tuo vaihtelevien paikkojen ja aikojen kuvauksiinsa kuvitteellisen kosmoksen Tlönin ja sen filosofien aikakäsityksiä. Koska Tlön on ihmismielen keksintöä, sen aikakäsitykset ovat perin inhimillistä.

Tlön-laina on tekstissä Kiinan keisarivallan luhistumisen jälkeen, ennen kävelyä 1990-luvun Englannissa. Tämän erilaisista aikaan liittyvistä filosofien suhtautumistavoista kertova lyhyt kohta ei ikään kuin liity mihinkään, mutta toimii siltana ajasta toiseen.

Ajan kieltäminen

”*Tlönin filosofisten koulujen tärkein periaate on ajan olemassaolon kieltäminen...Tämän periaatteen mukaisesti tulevaisuus on olemassa vain nykyhetken pelossa ja toivossa, menneisyys taas vain muistona*”⁸. Jään miettimään muistoja omasta elämästäni; varhaisimmat muistoni liittyvät omaan kehollisuuteeni ja toisiin ihmisiin. Näen muistot

kuvina. Välillä ihmettelen valokuvia, jotka on otettu minusta hyvin pienenä, koska uskon muistavani niihin taltioidut tapaukset. Muistanko ne hetket todella vai olenko keksinyt kokemuksen, kun olen katsellut samoja kuvia usein ja eri-ikäisenä? Toisaalta ymmärrän aina paremmin kuinka tärkeää ihmiselle on lapsuuden aika, kun saman päivän aikana voi oppia uimaan, hyppimään yhdellä jalalla ja syömään kaalia. Aikuisiällä näin paljon kokee samana päivänä harvoin tai kokemuksemme ei ole näin konkreettista, sitä on vaikea kuvailla tai kuvata. Kuten kaikessa visuaalisessa tuottamisessa, kuvanlukutaito voisi auttaa ajan kuvaamisessa samoin kuin kuvien tulkinnessa - mitä minäkin aikana on kuvattu, miten on kuvattu tai millaisilla välineillä ja miten kuvaaja on toiminut. Valokuvan tuntijat pystyisivät varmasti määrittelemään jo näiden seikkojen perusteella valokuvan kuvausajankohdan melko tarkasti. Ennen vanhaan valokuvasivat vain ammattikuvaajat, nyt kuka tahansa voi kuvata, vieläpä missä ja milloin vain. Miksi on kuvattu ja kuvataan, on vaikeimmin määriteltävissä. Syitä on monia, mutta kuvaamisen arkipäiväistyessä ja tultua edulliseksi syyt ja kynnys kuvaamiselle ovat muuttuneet.

Kaikissa kuvissa on tahtomattaankin ajan kuva. Mitä aika on ja mitä kuva, en yritäkään selittää. Aika voi olla oleminen, aika voi olla maailmallinen, aika voi olla tunne. Aika voi olla mennyt, nykyinen ja tuleva. Ja kuva, onko kuva jäljitelmä, esitys tai rajattu osa, näkymä? Voiko kuva koskaan olla vain silmien havaintoja, ilman kulttuurin vaikutusta? Vaan mitä, jos ajan kuva onkin mielikuva tai muistikuva - siis mielen kuvittamaa, ehkä myös mielikuvitusta?

Aikaa on kuvattu taidehistoriassa muun muassa kuvaamalla monia tapahtumia samassa kuvassa. Aikaa tai pikemminkin ihmisen ajallisuutta on kuvattu paljon myös symboleilla. Kukat ajallisuuden kuvaajina ovat tuttuja, mutta peitetämpää symboliikkaa kuin pääkallo, joka on yksi selkeimmistä kuoleman symboleista kuvataiteessa. Ihminen on kuvannut ja haluaa kuvata aikaa. Tutuimmat ajan symbolit ovat kello ja kalenteri. Koska aikaa on mahdoton tyhjentävästi määritellä sanallisesti, taide pyrkii tähän sanattomasti. Ajan abstraktius ja toisaalta näkyminen kaikkialla haastaa kuvaamaan. Miksemme antaisi ajan olla abstraktio myös kuvassa.

Ajan luonteeseen sopivat monenlaiset kuvallistamisen tavat ja muodot. ”*Millaisena kulloinenkin asia minulle kulloinkin näyttäytyy, sellainen ulkomuoto sillä minusta on,*

⁶ Meriluoto, 2011. s. 14

⁷ Sebald, 2010, Saturnuksen renkaat. s.11

⁸ Sebald, 2010, Saturnuksen renkaat. s.174

ja millaisena sinulle, sellainen se puolestaan on sinulle”.⁹ Esseessään Maailmankuvan Aika Heidegger kirjoittaa nykyajan kuvallisuudesta; uuden ajan maailmankuva sanoo kaksi kertaa saman asian. Nykyaika tai uusi aika, on aikaa, jossa esittävyys tekee olevasta olevan. Kuvaksi muuttuneeseen maailmaan kuuluu uutuus ja humanismin synty. Vanhassa kreikkalaiseisessa ajattelussa taas oleva näkee ihmisen ja ihminen vain on vastaanottaessaan olevan.¹⁰

Ihmisillä on taipumus kiinnostua omista kuvistaan, niissä näkyy parhaiten ymmärrettävä ajan kuva, oma keho. Kuva on aina otettu jossakin paikassa, eri paikat kuuluvat elämänvaiheisiimme ja kuvaavat myös aikaansa. Kuvissa näkyvät ihmiset, jotka ovat kuuluneet tiettyyn elämänvaiheeseen, ja ikä näkyy kasvolla, iholla, olemuksessa. Olimmeko kymmenen vuotta sitten noin kauniita, sileitä, energisiä, ajattelen katsoesani taannoin otettua kuvaa ystäväjoukostani.

Näkyviä muistoja, ryppyjä ja arpia, kannamme kehossamme. En yhdy Tlönin määritelmään. Miksi kieltäisin ajan? Onko se olemassa tai ei, siitä en kiistele enkä osaa sanoa pelkääväni nykyisyyttä. Mutta lapseni nykyisyys ja tulevaisuus ovat usein mielessäni; en näe miltä tulevaisuus näyttää enkä haluakaan, olen kärsivällisen utelias sille.

Ajan luominen

Sebald jatkaa Tlönin filosofien näkemyksellä:”*Toisen näkökannan mukaan maailma ja kaikki mitä siinä elää on luotu vasta juuri äsken ja samalla on luotu sen täydellinen mutta samalla täysin kuvitteellinen esihistoria*”.¹¹ Tämä näkemys ajasta saa mielikuvituksen liikkeelle ja jättää myös paljon kysyttävää; kuka loi, kuka keksi täydellisen historian, tai millaisen historian itse pystyisin keksimään, kuvaamaan tai kuvittamaan. Monet ajan tutkijat ovat päätyneet vuosilukuihin, jolloin maailma on saanut syntynsä ja maailman aika on alkanut. Mitä myöhemmin määritelmä on annettu sen pidemmälle ajassa on menty taaksepäin. Nykyään tuskin kukaan vakavasti otettava tutkija enää yrittääkään määrittää ajan alkupistettä, maailman syntyajankohtaa eikä varsinkaan maailman loppua. Mutta vielä 1600-luvulla monet ajattelijat määrittivät

maapallon ikää, heidän määritelmänsä perustuivat pitkälti Raamattuun, ja sen ikä arvioitiin tuhansiksi vuosiksi. 1600-luvulla elänyt tähtitieteilijä Johannes Hevelius oli laskenut luomisen jopa niin tarkasti, että sai tulokseksi lokakuun 24. päivä vuonna 3963 eKr. illalla kello kuusi.¹² Radioaktiivisuuden löytäminen ja ydinfysiikan kehitys ovat johtaneet meidät arvioimaan maapallon, samoin kuin auringon, iäksi noin 5 miljonnaa vuotta, mutta yhä uskotaan ajan kerran alkaneen. Alkuräjähdyksen ajankohta tai maailmankaikkeuden ikä on määritetty nykytietämyksen mukaan 10 - 20 miljardiin vuoteen.¹³ Itse haluan uskoa paitsi ajallisuuteen myös ajattomuuteen, iankaikkisuuteen. Aika on uskoa.

Aika on kulunut

Seuraavassa virkkeessä Sebald jatkaa Borges -lainaansa ja kirjoittaa filosofikoulukunnasta, jonka edustajat väittävät, ”*että kaikki aika on jo kulunut ja meidän elämämme on vain peruuttamattoman tapahtuman heijastusta. Mehän emme todellakaan tiedä, miten monta mutaatiota maailma on jo käynyt läpi ja miten paljon aikaa, sikäli kuin aika on olemassa, on vielä jäljellä*.”¹⁴ Tästä tulee mieleeni aikakäsitys, jonka mukaan aika on syklinen. Se toistuu aika ajoin samana, kaikki on jo tapahtunut, kaikki myös nähty, *ennenvanha* ja tulevaisuus ovat olleet jo monta kertaa ja palaavat taas uudelleen, ja ihminen syntyy uudelleen ja uudelleen. Ihmisten on uskottu ajatelleen aina kristinuskon leviämiseen asti, että aika on syklisesti toistuva. Toistuuhan moni ajan elementti sykleissä. Vuorokaudet, kuukaudet ja vuodet määräytyvät taivaankappaleiden, kuun ja auringon mukaan. Näistä seuraavat myös vuodenajat ja maanviljelys. Mutta sääolot eivät toistu aivan samalla syklisyydellä. Ennen tarkkailtiin jatkuvasti säätä, mikä paljolti määrää sadon ja elinolot. Toki sato on edelleen ihmisravinnon edellytys, mutta nyky-yhteiskunnassa sitä ei usein tule ajatelleeksi. Kustaa Vilkun kirja, Vuotuinen ajantieto kertoo hämmästykseni miten säätä on ennustettu ja mitä erilaisimmilla keinoilla. Kansanomaisissa ennustuksissa sekoittuvat usein niin pakanalliset kuin kristillisetkin vaikutteet. Ihmisten on uskottu jopa omilla henkisillä tai fyysisillä toi-

⁹ Heidegger, 2000. s. 40

¹⁰ Heidegger, 2000. s. 25-29

¹¹ Sebald, 2010. Saturnuksen renkaat s. 174

¹² Whitrow, 1999. s. 163

¹³ Whitrow, 1999. s. 216

¹⁴ Sebald, 2010. Saturnuksen renkaat s. 174-175

millaan voivan vaikuttaa voimiin, jotka taas vaikuttavat säähän ja sitä kautta toimeentuloon. Tulevaisuus on kiehtonut ihmismieltä, ja ennen tietyt vuotuiset merkkipäivät, kuten talvi- ja kesäpäivän seisaukset, ovat olleet tulevaisuuden ennustuksen kannalta keskeisiä¹⁵. Ajan määreet ovat ajanoloon muuttuneet. Vuoden sijasta on käytetty nimitystä ajastaika, mikä tarkoittaa myös vuodentuloa, viljasatoa ja saalista. Tällöin vuoden vaihtuminen oli epätasällisempi ja ajoittui syksyyn ja sadonkorjuun loppumiseen¹⁶. Uskomuskulttuuri ja maanviljely ovat muuttuneet, mutta nykypäivän ilmastomuutoksen tutkijat ovat edelleen vakuuttuneita, että toimillamme on vaikutusta ilmastoon, säähän ja näin ollen myös satoon.

Maanviljely on hyvin ajallista, uusin vivahtein toistuvaa. Viljelijän on arvattava, ennustettava ja ennakoitava. Hänellä on valta päättää milloin kylvää ja korjaa ja samalla hän on sään, kasvupaikan, koneidensa, ehkä työväkensä ja ajankulun armoilla. Kau-rahiutaleiden tekemiseen kylvöstä korjuun kautta jauhatukseen kuluu noin neljä kuukautta, lähes yhtä kauan kuin ennen. Mutta nykyiselle aamupuuronkeittäjälle minuut-tikin voi olla liikaa. Taas tarvitaan Elovena -uutuus - lisää vain vesi!

Syklinen aika esiintyy näkyvästi ja tuntuvasti myös naisen elämässä. Kuukautiskier-to ja toisaalta hedelmällisyyden loppuminen vaihdevuosien aikaan tuovat naisen elämään jaksonsa. Miehen elämässä ei näin selvää syklisyyttä ja jaksottaisuutta ole. Onko aika jotenkin feminiininen?

Uskonto vaikuttaa suhteeseemme aikaan, ja sen myötä aika näkyy selvästi vuosittain toistuvissa juhlapyhissämme. Uskonnon ohella aikakokemukseemme vaikuttaa myös usko. Uskon varassa on moni asia. Evankelisluterilainen kirkko määrittelee uskon muun muassa toivoksi ja sen näkemiseksi mitä ei nähdä. Kuvataiteilija Outi Heiskanen on lähellä samaa määritelmää, kun hän vastaa Aamulehden toimittajan kysymykseen taiteen tehtävästä seuraavasti: ”*Taiteilijan tehtävä on tehdä näkyväksi se, mikä ei näy*”.¹⁷

Aika näkyy monella tavalla, mutta kuinka usein huomaamme sen. Miten huomaamme asioiden yhtymäkohdat ja kokonaisuudet. Mitä usko ja taide voivat tehdä aikakokemuksellemme? Kuuntelin korvalappuradiosta, Yle 1:ltä, jumalanpalvelusta Temppe-

liaukion kirkosta ollessani puolukkametsässä 9.9.2012. Liturgi sanoi Jumalan antavan meille joka päivä ajan ja elämän. Jäin miettimään näitä käsitteitä sekä omaa kokemus-tani ajasta, ajoista ja ajallisesta elämästä. Kristinuskon mukaan aika on alkanut ja lop-puu, mutta Jumala oli ja on.

Mitä usko tekee kokemukselle?

Onko *ennenvanhan* kuvittelukin toivoa, että ”vanha aika” on ollut sellainen, millaisek-si haluan sen nähdä? Haluammeko vain kuvittaa *ennenvanhan*. Emme voi, emmekä ehkä haluaisikaan, kokea sitä. Onko *ennenvanhan* kuvittelu usein entisen ihannointia, nostal-giaa? Mietin tätä myös työssäni 1910-luvun menetelmin hoidetulla perinnetilalla. Tilalla vierailevat ihmiset ovat tyytyväisiä ja ihailevat paikkaa. Kieltämättä kauniilta näyttää, rauhoittavalta tuntuu ja tuulen humina kuuluu; sellaista tilalla on nykyään. Ennenkin oli kaunista ja tuulista, mutta myös totista työtä. Mitä tila kertoo vierailijoille tänään, mitä minulle? Koskaan emme tavoita toistemme kokemuksia, voimme vain aavistaa. Yhdelle kokemus voi olla kaunis kesäpäivä, toiselle hiljentymisen paikka, kolmannelle se herättää muistoja ennen koetusta. Joku ystäväystyy talkookaverin kanssa tai nauttii talkootöiden tuomasta fyysisestä rasituksesta. Perinnetilalla aika ja ajat on konkreettisesti läsnä: näky-mänä kulttuuriympäristössä, vanhan tuoksuna, karjan ääninä, työtapoina, savusaunan löylynä, muistoina, jotka heräävät eloon vanhassa paikassa.

Vaikka voin lukea aikakäsityksistä ja ajan filosofiasta muista teoksista kuin Sebaldin romaanista, sen kerronta ajasta paikkojen kautta kiinnostaa minua, aika yhdistetty-nä paikkaan konkretisoituu. Miten aika ja kokemus ovat paikassa kiinni? Mitä sukua muisti on ajalle?

¹⁵ Vilkuna, 2002. s. 9-12

¹⁶ Vilkuna, 2002. s. 353-356

¹⁷ Aamulehti 7.4.2012, s. 19

Lähteet:

Forss, Anne-Mari. 2007. *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.*

Heidegger, Martin. 2000. (1938). *Maailmankuvan aika. Lehtinen, Markku. suom. Tutkijaliitto. Helsinki.*

Meriluoto, Aila. 2011. *Tämä täyteys, tämä paino. WSOY. Helsinki.*

Proust, Marcel. 1968. (1919) *Kadonnutta aikaa etsimässä "Combray". Pirkko Peltonen, Helvi Nurminen suom. Ota-va. Helsinki.*

Sarkia, Kaarlo. 1944. *Runot. WSOY. Porvoo.*

Sebald, W.G. 2010 (1995) *Saturnuksen renkaat. Suominen, Oili. suom. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.*

Whitrow, G.J. 1999 (1988) *Leikola, Anto. suom. Art House Oy. Ruotsi.*

Vilkuna, Kustaa. 2002. (1950) 23. painos. *Vuotuinen ajantieto. Otava. Helsinki.*

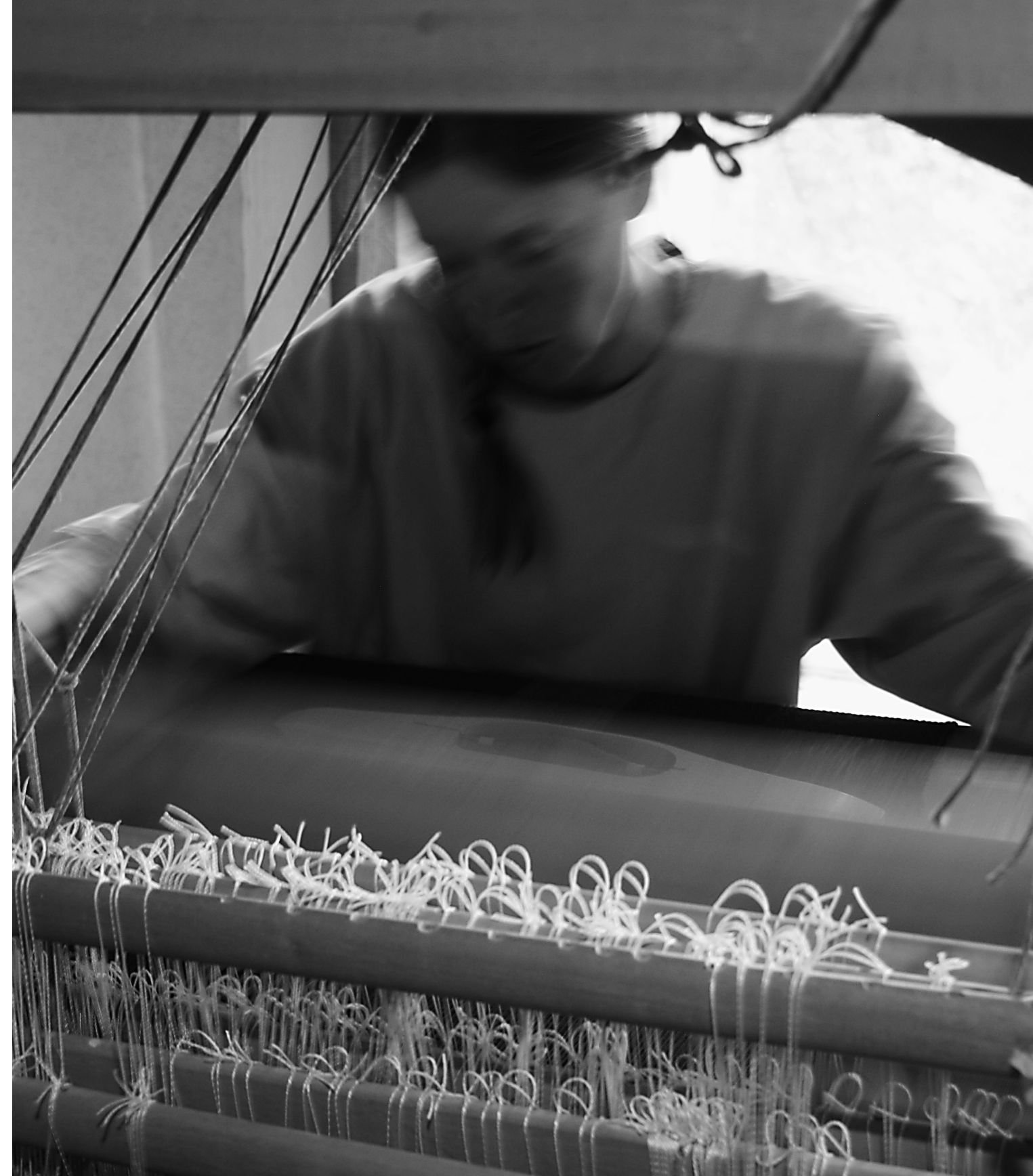
Painamattomat lähteet:

Aamulehti 7.4.2012 s. 19

Radio Yle 1. jumalanpalvelus temppeliaukion kirkossa. 9.9.2012.

Kirjallisuutta:

Borges, Jorge Luis. 1966. *Teoksessa: Kolmas maailma uutta proosaa espanjankielisestä Amerikasta. Rossi, Matti. toim. ja suom. Horisontti. Tammi. Helsinki.*

Muistin paikat

Museon ja taiteen muisti

Aikojen kuluessa meille ihmisille on kehittynyt ajantaju. Kun vielä pystymme muistamaan, voimme erottaa menneen, nykyisen ja tulevan. Ajasta riippumatta kuulumme ihmisjoukkoon, yhteisöön, yhteiskuntaan. Jokaisella yksilöllä ja yhteisöllä on muistinsa, jonka haluamme säilyttää ehkä unohduksen ja kuoleman vastavoimana¹⁸. Museot yhdessä kirjastojen ja kokoelmien kanssa määritellään kansakunnan muistiorganisaatioiksi. Niiden tehtävä on kuvata koko inhimillistä elämää; tallentaa ja hoitaa siitä kertovia esineitä, rakennuksia, taideteoksia ja jäännöksiä sekä niihin liittyviä tarinoita.¹⁹ Tavoitteet eivät ole pieniä, museohenkilökunnalla on valtaa valita, mitä muistetaan ja mitä unohdetaan. Museon tarjoaman ajan käsitteessä, samoin kuin sen kokoelmissa, ei päästä eroon subjektista. Jos ajattelemme museon olevan kuva menneisyydestä, ymmärrämme, että se on aina valikoitu ja valitsijansa näkemys. Voisiko kaatopaikka tai jäteasema, kuten nykyisin sanotaan, tarjota vähemmän subjektiivisen kuvan ajasta? Onneksi jätteitä nykyisin lajitellaan, mutta jään ajattelemaan, millainen olisi kotikaupunkini ihmisten jäteasemalle toimittama jätemäärä vaikkapa yhden vuoden aikana. Miten ja milloin tänään ostetut tavarat päätyvät jätteeksi?

Minä en ole kokenut kulttuurihistoriallisissa museoissa *ennenvanhaa* enkä juuri muutakaan, vaikka välillä museossa on ihan mukava käydä. Kokeminen vaatii enemmän kuin museo usein pystyy tarjoamaan. Museoala kehittyy, vaatimukset lisääntyvät, tieto vaan on eri asia kokemuksen kanssa. Museot pyrkivät aktivoimaan ihmisiä, mutta aktiviteetti ei takaa kokemusta, ja esillä olevan tiedon runsaus saattaa usein ähkyyn, joka estää merkittävää kokemusta syntymästä; joitakin asioita voin toki museosta muistaa. Olen käynyt monenlaisissa museoissa. Eniten olen pitänyt sellaisesta historiallisesta museosta, jossa materiaalia on vähän jossa voi itse kokeilla asioita, mutta ennen kaikkea, jonka esittelemästä ajasta ja kulttuurista en tiedä juuri mitään. Tällöin olen oppinut jotakin, mutta kokemuksesta en siinäkään tapauksessa voi puhua. Jään

¹⁸ Vilkuna, 2007. s. 12-18

¹⁹ www.museot.fi/museo

miettimään näkykö museossa eniten kuitenkin nykyaika. Ehkä elävä museo eli vanhat paikat, muinaismuistot ja suojellut rakennukset puhuvat todemmasti kuin museoinstituutiot. Ajan paikkasidonnaisuutta kun ei voi sivuuttaa.

Entä taidemuseo, miten aika ja kokemus tulevat siellä luokseni? Vanhojen kulttuurien taideteoksia esittelevät näyttelyt taidemuseoissa ovat olleet melko hyviä yleisömenestyksiä. Haluaako katsoja oppia jotakin menneistä kulttuureista, ikään kuin sivistyä, vai saada esteettistä tyydytystä, jota uudempi taide ei välttämättä tee. Uusi taide kantaa usein arvoja, jotka poikkeavat vallitsevista. Konservatiivi varoo joutumasta kosketuksiin sellaisten kanssa.²⁰

Toivottavasti taidemuseo uskaltaa esittää ja edustaa sellaista taidetta, jota moni museokävijä kavahtaa, niin paljon valtaa on taidemuseoille annettu. Meillä on Suomen käsityön museo, mutta ehkä nykykansantaiteen tai käsityön paikka on parhaimmillaan edelleen ihmisten arjessa, ei sitä tarvitse museoon eristää. Ja kuitenkin kysyn, miten ja kenen sitä pitää tallentaa?

Voiko taiteilija olla tyytyväinen, jos näyttelyssä kävijä muistaa hänen teoksensa puoli tuntia sen kokemisen jälkeen ja kokea onnistuneensa, jos teos on kokijansa muistissa seuraavana päivänä, ellei jopa seuraavana vuonna? Voin kysyä, mitä aika tekee taiteelle, mutta tätä enemmän minua kiinnostaa, mitä aika tekee taidekokemukselle? Omaan kokemusmaailmaani kuuluu taidetta, joka on vaikuttanut ja vaikuttaa vielä vuosikymmenten jälkeenkin - kiitos te taiteilijat, jotka olette mukana kokemusmaailmassani. Kun mietin merkityksellisiä kokemuksiani, huomaan, että erityisesti mieleeni on jäänyt esittävä taide, enemmän ihminen taiteen osana, kuin yksittäinen teos. Kun teos on haastanut minut aktiivisuuteen tai kun se on ollut tilallisesti koettava tai monen osan muodostama kokonaistaideteos, ennemmin yhden taiteilijan kuin taiteilijaryhmän näyttely, on kokemuksen synnylle ollut vahvemmat eväät.

Tämä saa minut miettimään kokemista ja muistia. Mitä muuta kuin ihmisiä muistan esimerkiksi lapsuudestani. Muistan: yhden kauppareissun joulun alla, siivouspäivän, maataloustöitä isän kanssa, leikkejä, pari matkaa ja taulut mummun seinällä, mummun tekemät käsityöt ja varsinkin sen, kun sain mummun itse tekemiä lahjoja; ne ovat minulla edelleen tallessa, sekä fyysisesti että mustissani. Usein muistoihin liittyy myös paikka.

²⁰ (Dewey, 2010. s. 416)

Eri aisteillakin on muistinsa, voin muistaa hajuja, makuja ja ääniä, tunnelmia. Mutta usein muistamissani tapahtumissa on ainakin jollakin tavalla toinen ihminen läsnä.

Poikani ollessa kolmivuotias meille hyvin läheinen Aili-täti kuoli. Toivon poikani muistavan tämän vanhan isotätini, ja olemmekin puhuneet hänestä paljon - hän elää muistoissamme. Uskon, että lapsen niin kuin aikuisenkin aikakäsityksen kehittymiselle on suuri merkitys sillä, että tunnemme vanhoja ihmisiä ja kuulemme heidän kokemuksistaan menneiltä ajoilta.

Yhtenä tavallisena arkipäivänä sain taas huomata, kuinka paikan herättämillä muistoilla on suuri merkityksensä. Lähes puoli vuotta tädin kuoleman jälkeen pojalleni tuli kova tarve päästä tädin vanhaan asuntoon. Ajattelin mitä kaikkea asuntoon meneminen merkitsi pojalle, mitä minulle. Meillä ei ole muita kyläpaikkoja kaupungin keskustassa eikä juuri kerrostalossakaan. Kerrostalossa rappukäytävineen ja hisseineen on oma tunnelmansa samoin kuin tädin hienossa huoneistossa. Kaikki irtain tädin asunnossa oli vielä tutuilla paikoillaan. Ailin asunnossa koin vahvasti kodin olleen osa hänen itseilmaisuaan, se kertoi hänen elämänsä vaiheista ja elämäntyylistään.²¹

Neljävuotias katseli paikat, erityisesti hän jäi tuijottamaan seinällä olevaa nuorta naista esittävää Väinö Aaltosen piirroksesta tehtyä painokuvaa. Pitkään katseltuaan hän kertoi kuvan esittävän Aili-tätiä nuorena. Hetken kuluttua hän tulikin toiseen johdopäätökseen ja sanoi kuvassa olevan Ailin nuorempi 91-vuotias sisar Eeva. Perusteluna oli, ettei Aililla ollut niin suuria tissejä kuin kuvan tytöllä. Toinen epäkohta Ailin ja kuvan välillä oli se, ettei kuvassa näy verta, vaikka pitäisi, koska Aili on kuollut. Tämän pohdinnan jälkeen poika kävi katsomassa Ailin vanhan vuoteen ja kertoi miten Aili on haipunut vuoteen läpi hautausmaalle ja hiipinyt arkkuun. Ihmeissäni kuuntelin sitä, mitä kuva ja paikka puhuivat pojalle; paikka sai pojan tulkitsemaan, selittämään ihmisen ajallisuutta hänen kielellään ja hänen ymmärryksensä mukaan. Vielä oli konvehdejakin pöydällä kuten aina. Suklaanmaku suussa lähdimme pois tietäen, että pian huoneisto remontoidaan ja myydään; ettemme voi enää palata. Ailin aika on jäädä huoneen historiaan.

Taide on aina ajallista. Taidehistoria on piirtänyt taiteesta aikajanan, jossa on määritelty erilaisia ajallisia kulttuurialueita ja tyyliuuntia. Tämä nykypäivää lähestyttäessä

lisääntyvä tyyliuuntien tai taidemuotojen määrä kuvaa osaltaan ajan olemusta. Aika on abstraktiudessaan paremmin määriteltävissä silmin havaittavassa nykyhetkessä tai lähimenneisyydessä, ajassa jonka vielä voimme muistaa tai josta on paljon ja helpos- ti havaittavaa todistusaineistoa, yhteistä ja tallennettua muistia. Se, että taidehistoria visuaalista kulttuuria tutkivana historian alueena jakaa viimeisen vuosisadan moneen ismiin — kun vanhemmat tyyliuunnat ovat kestäneet satakin vuotta — ja erittelee nykyään lukuisia taiteen muotoja, kuvaa osaltaan nykyajan kokemusta alati kiihtyvistä muutoksesta ja kehityksestä. Meillä ei ole kokemusta *ennenvanhan* muutoksesta. Meillä on vain oma kokemuksemme ja luonnollisesti korostamme niitä. Monella tavalla olemme myös taipuvaisia vastustamaan nopeaa muutosta. Vanha taide kiinnostaa meitä ajassa eläviä historiana, nykytaide taas on usein hyvin ajankohtaista; kannanotto, peili tai väliintulo, joka ärsyttää, mutta samalla myös puhuttelee. Usein sanotaan, kaikki on jo keksitty, ”ei ole *mitään uutta auringon alla*”²², mutta nykyajassa uudelleen koettuina ja tulkittuina vanhat teokset saavat uusia merkityksiä, samoin tämän päivän keinoin toteutettuina ikiaikaiset aiheet saavat uusia merkityksiä.

Aika rakentaa merkityksiä, ja myös taiteen muisti valikoi.²³

Kuitenkin taide enemmän kuin mikään muu kertoo meille menneestä ja suo sen tuoman sivistyksen elää? Mitä me tiedämme menneestä Egyptistä tai Troijasta? Minolainen sivistys on meidän ajallemme yhtä kuin sen taiteen tuotokset. Mutta, koska emme voi toistaa ajallisesti tai kulttuurisesti kaukaisia kokemuksia, meidän on myös vaikea arvostaa niiden tuottamaa taidetta taiteena. Taide on ryhmäkulttuurista ja kulttuuri paikkaan ja aikaan sidottua. Epäilemättä koemme kreikkalaisen taiteen eri tavoin kuin kreikkalaiset itse, puhumattakaan eri aikakausien taiteesta. Kun taideteos koetaan, se on vuorovaikutuksessa kokijansa kanssa. Edes samaa kansaa ja sosiaaliryhmää edustavat henkilöt eivät koe samalla tavalla, yksi ja sama ihminenkin kokee teoksen eri tavalla eri aikoina, elämäkokemuksensa kautta.²⁴ Taide kokemuksena on humanis- mia, tärkeäksi nousee ihminen kokijana ja tulkitsijana. Samoin on ihmisen osa kokea ja tulkita aikaa.

22 Saarnaaja 1:9

23 Donner, 2006. s. 92-96

24 Dewey, 2010. s. 398-399

21 Forss, 2007. s. 94

Ihminen kokee taiteeksi sen, minkä hän ansaitsee ja mitä hänellä on aiempien koke-
mustensa kautta ymmärryksessään. Kerran marketissa erään tapahtumallisen teokse-
ni aikana toimittaja tuli kysymään minulta, mikä tässä on taidetta. Eikö marketti ollut
taiteen paikka tai keskipäivä sen aika? Jäin miettimään missä paikassa tai koska taide
alkaa ja loppuu.

Mitä sitten on museon aika? Onko se lineaarista aikaa tai sekalainen vyyhti käsityksiä
ja kävijöiden kokemuksia ajasta. Museo edustaa aikaansa, nykyisyyttä, kun taas museo-
esine ja kokoelma ovat ajattomia ja ”ikuisia”. Museoesine ei enää elä eikä kuole, se odottaa.
Jos esineet ovatkin pysyviä, tieto ja käsitykset museon antamasta totuudesta sekä museon
mahdollisuuksista kuvata aikaa ja elämää vaihtelevat.²⁵ Uskon, että ainakin kansatieteel-
listen museoiden olemassaolo perustuu pitkälti niiden kokoelmien aikasuhteeseen.

Jotenkin minäkin olen oppinut - ovatkohan museonäyttelyt opettaneet minut siihen
- että haluan tietää mitä aikaa taideteokset edustavat. Ehkä viimeisten vuosisatojen län-
simaista taidetta osaisin jonkin verran sijoittaakin syntyäikaansa - huonommin paik-
kaansa - vaikken taidehistorioitsija olekaan. Ja mitä enemmän rajaan aikaa ja paikkaa,
sen tarkempi osaisin olla määrityksissäni. Länsisuomalaisia käsitöitä tai hämäläisiä
tekstiileitä 1800 – 1900-luvun taitteesta uskoisin ajoittavani ja luokittelevani jo melko
hyvin. Miksihän tuo ajan määrittäminen tuntuu tärkeältä? Mitä tekee kokemukselleni
se, että tiedän teoksen syntyajan, paikan, tekijän ja nimen verrattuna siihen, että vain
olisin teoksen kanssa? Voisiko ilman tietoa jotakin tapahtua välillämme vai tarvitsen-
ko juuri tuon teoksen ajan ja paikan kokemuksen rakentumiselle?

Mikä suhde ajalla onkaan esittävään taiteen? Olemme oppineet olettamaan, että te-
atteriesitys kestää yhdestä kolmeen tuntia - ja kolme tuntia on jo paljon tai pitkä tai
kauan. Samoin on elokuvien ja konserttien laita, niillä on odotettu kestopa. Odotuk-
semme vaativat käsikirjoittajalta, mutta ennen muuta ohjaajalta ja kapellimestarilta,
tietynlaista standardisointia. Yleisön oletus on usein parituntinen, joka on yksittäiselle
soittajalle tai näyttelijälle jo kestävyyttä vaativa suoritus. Mutta sama ei päde elokuvas-
sa, vai emmekö katsojina jaksaisi keskittyä. Tätä on varmasti tutkittu, jostakin nämä
kestot tulevat. En vaivaudu ottamaan selvää mikä merkitys minulle ja kokemukselleni
on kahden tunnin määräajalla verrattuna 20 minuuttiin. Tai voisiko näitä totuttuja

25 Kiuru, 2000. s. 314-316

rajoja rikkoa enemmän, ettei ennen esitystä kukaan tietäisi kuinka kauan se kestää.
Jospa esittävä taide voisi elää hetkessä! Ymmärrän paikan merkityksen tässäkin, jos
seuraava esitys alkaa tietyllä kellonlaskulla. Mutta kuitenkin, eikö odottamattomuus-
delle voisi olla sijansa taiteessa.

Usein petyn nähdessä elokuvan, jostakin jättimäisestä romaanista. Esimerkkinä täs-
tä tulee mieleeni John Irwingin Oman elämänsä sankari. Luin teoksen nuorena, pidin
siitä kovasti ja tunsin lukemani kasvaneen mielessäni hyvin kuvalliseksi. Vuosia myö-
hemmin näin kirjasta tehdyn elokuvan. Elokuva on toki toinen teos, mutta petyin eri-
tyisen paljon, kun en löytänyt elokuvasta mitään tuttua. Juuri se, mikä oli ollut minulle
romaanissa keskeistä, puuttui elokuvasta kokonaan. Minulle tärkeää olivat aivan eri
asiat kuin elokuvaohjaajalle. Myös minun kuvani olivat aivan toisen näköiset.

Jos olisin lapsena oppinut, että konsertti voi kestää koko päivän, en odottaisi sen
loppuvan parissa tunnissa. Jos olisi sovittu, että konsertin aikana voisi vapaasti välillä
käydä vessassa, syödä ja juoda - niin yleisö kuin esiintyjät - tai konsertissa voisi itse-
kin osallistua jollakin tavoin, se olisi varmasti aivan luonnollista. Voisi olla myös niin,
että yksi konsertto tai kappale riittäisi mainiosti klassisen konsertin sisällöksi. Mutta
nyt uskoisin olevani pettynyt muutaman minuutin konserttiin, vaikka en osaa vastata,
miksi pettyisin tai miksi ylipäätään mittaan esitysaikaa. Olisin varmaan vain odot-
tanut pidempää kestopa. Ja kuitenkin, vaikka esityksen mittaa pidentäisi tai lyhentäisi,
aina sillä on kestopa, aikansa. Vaatiiko kokemuksen synty tietyn ajan?

Lähteet:

- Dewey, John. 2010. (1934) *Taide kokemuksena*. Immonen, Antti ja Tuusvuori Jarkko S. suom. Niin & näin. Tallinna.
Donner, Jörn. 2006. *Kuolemankuvia*. Mattila, Raija. suom. Otava. Otavan kirjapaino Keuruu.
Forss, Anne-Mari. 2007. *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Yliopistopaino Kustannus.
Palmenia-sarja.
Kiuru, Elina. 2000. *Teoksessa Arjen säikeet*, Bo, Lönnqvist. toim. Gummerus. Jyväskylä.
Raamattu. Saarnaaja. (Kuningas Salomo, eaa.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna
1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Pipliaseura. Mikkeli.
Vilkuna, Janne. 2007. *Teoksessa Museologia tänään*, Kinanen, Pauliina. toim. Suomen museoliiton julkaisuja 57.
Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
www.museot.fi/museo

Luonto puhuu ajasta

Luonnossa onnistun melko hyvin olemaan hetkessä ilman vaatimusta määritellä kasvilajeja, lintuja tai muita eläimiä. Luonnontilaisessa metsässä aika näkyy hyvin monitasoisena. Talousmetsä, jossa kaikki puut ovat saman ikäisiä, on lohduton. Metsän tulevaisuus on liian selvä, avohakkuu tulee aikanaan, puiden taudit eivät taida ehtiä, ennen metsää uudistaneet metsäpalotkin ovat nykyään harvinaisia.

Ajatella, jos jonkin alueen kaikki asukkaatkin olisivat saman ikäisiä,
kaikki lapsia, miten he selviäisivät,
kaikki nuoria, mitä he valitsisivat,
kaikki keski-ikäisiä, mistä he välittäisivät,
kaikki vanhuksia, miten he jaksaisivat.

Me tarvitsemme eri ikäisiä ihmisiä historian ymmärryksen merkittävyyden tähden, oppiaksemme, elämän jatkumiseksi, luetteloa voisi jatkaa. Sama on luonnossa, merkityksensä on yhtä lailla taimella, suurella kuin lahoavalla kasvilla. Ja vielä ”*Luonto ei kärsi vanhuudesta*”.²⁶ Luonto ei kärsi vanhuudesta, mutta me ihmiset, nuoret ja vanhat, vielä tänäkin päivänä kärsimme, jos luonto ei voi hyvin tai edes kohtuullisesti. Onko luonnossa historiaakaan vai vaan kierto?²⁷

Kunpa oikein ymmärtäisimme nykyisten tekojemme merkityksen ja seuraukset tulevaisuudessa. Emmekö vieläkään näe ennen tehtyjen tekojen seurauksia? Johtuuko tämä kyvyttömyydestämme nähdä ja tulkita ajallista elämää? Luonnon suhteen emme voi elää vain nyt -hetkessä, emme edes oman kuvitellun elämämme ajassa, meidän tulee uskoa ajan ja elämän jatkuvan määrittämättömästi. Ja tämän sanottuani minä suljen korvani puheelta vuosituhansia kestävästä ydinjätehaudoista, napsautan television päälle ja katson säätiedotuksen: Se puhuu näistä lähiajoista, eikä minun tarvitse paljon päästäni vaivata.

Ennenvanhaan kun lähes kaikki päivittäinkin käytettävät esineet tehtiin käsin - itse tai joku toinen valmisti ne käsillään - ne olivat usein paitsi äärimmäisen käytettäviä ja kestäviä, myös kauniita, koristeltujakin. Materiaali saatiin useimmiten lähiluonnosta,

metsästä, pellolta tai navetasta. Arkisissa käyttöesineissä, kuten usein taideteoksissa, oli tekijän nimi tai nimikirjaimet ja vuosiluku. Työtunteja ei laskettu - tai mitattiin kohan työ tunneissa, oliko vain työaikaa. Esineiden valmistukseen käytettiin tarvittava määrä aikaa, sitä ei rahassa mitattu. Silloin käsityöt olivat läsnä jokapäiväisessä elämässä, ei eristettynä museoon tai näyttelyyn. Ihmisten ei tarvinnut tehdä valintaa, haluavatko he altistua taiteelle, mennä tiettyyn paikkaan, museoon, maksaa pääsymaksua, vaan taide eli heidän ajassaan, siellä missä hekin.

Lähteet:

Whitrow. G.J. 1999. (1988) *Leikola, Anto suom. Art House Oy. Ruotsi.*

Forss, Anne-Mari. 2007. *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Yliopistopaino Kustannus.*

Palmenia-sarja.

²⁶ Whitrow, 1999. s.169

²⁷ Forss, 2007. s. 89

Kertausta

Voimme siis todeta, että maa, mielentila, kulttuuri ja kellonaika vaikuttavat kykyymme nähdä, samoin aika, ammatti, asuinympäristö; tätä listaa voisi jatkaa. Jatkaa sanoilla, välimerkeillä, merkeillä, symboleilla. Symboleilla voimme kuvata asioita lyhyesti, visuaalisesti ja kansainvälisestikin ymmärrettävästi. Ymmärrettävästi kaikki eivät ymmärrä symbolin sisältöä ainakaan sillä tavalla kuin merkin laatija on tarkoittanut. Tarkoittanut ajateltuaan, hahmoteltuaan, testattuaan, kerättyään kokemuksia. Kokemuksia, jotka ovat antaneet suunnittelijalleen varmuuden työnsä tuloksista. Tuloksista, jotka ovat johtaneet haluttuun toimintaan tai sanallisiin tulkintoihin, jotka ovat ainakin lähellä tavoiteltua. Tavoiteltua vastausta, kuten peruskoulun kokeissa? Kokeissa ihminen näkee kysymyksen, johon tulee vastata kirjallisesti tietyllä tavalla tai tuli ainakin minun peruskouluajanani. Peruskouluajanani en kyseenalaistanut juurikaan systeemiä, jolla opittua testattiin, mutta nyt puhuisin mieluummin kuin kirjoittaisin. Kirjoittaisin kyllä vaikka runoja - ja kirjoitankin - mutta joku ulkoinen määrää minua nyt. Nyt juttu ei luista kuten tahtoisin. Tahtoisin kirjoittaa sellaisella heppoudella ja innolla kuin aiemmin. Aiemmin kirjoittamani teksti osoittautuu kuitenkin myöhemmin sitä lukiessani heppoiseksi, naiviksi. Naiviksi kokeminen tuntuu hävettävältä, se on aivan muuta kuin selkokielisyyttä, joka vaatii kirjoittajaltaan asian todella hyvää ymmärrystä ja vielä sen saattamista muillekin helposti ymmärrettävään muotoon. Muotoon, joka vie asiaa eteenpäin, kuten tämä toistava tapa kirjoittaa. Kirjoittaa näin yllättää itseni niin kuin moni asia elämässä, moni kohtaamani ihminen, onneksi – onneksi.

Toistaminen, saman asian tekeminen uudelleen ja uudelleen, voi tehdä hetkestä kokemuksen. Kokemuksen, jossa on taitoa, taitavuutta, taidetta. Taidetta, jossa tekijä ja yleisö kohtaavat ilman, että yleisön pitäisi ylittää raja, astua sisään instituutioon, joka esittää ja määrittelee taidetta.

Musiikissa ja näyttämötaiteessa vanhat teokset sovitetaan aina uudelleen, niitä visualisoidaan nykyajan henkeen tai niistä pyritään visualisoimalla häivyttämään ajallisuutta. Mutta visuaalinen taide on mielestäni ajallista aina. Aina ja kaikki visuaalinen - olkoon kuinka abstraktia tahansa - on ajallista, viimeistään esitystapa ja tekniikka sen paljastavat.

Ajan historia

*”Aika... on kaikista keksinnöistämme keinotekoisin ja oman akselinsa ympäri pyöriviin planeettoihin perustuvana se myös on yhtä mielivaltainen kuin vaikkapa laskento, joka perustuisi puiden kasvuun tai kalkkikiven rapautumisaikaan...”*²⁸

Kannattaako meidän käyttää aikaamme ajan miettimiseen vai onko ajan määrittelyn vaatimus näennäisongelma, jonka voimme sivuuttaa konkreettisempien ongelmien täyteisessä maailmassa. Mitä aika meille voi kertoa, mitä, missä tai miltä näyttää? Aika jättää niin paljon kysyttävää ja on kaikkialla, joten emme voi unohtaa sitä.

Toisaalla sanotaan kaikkien tietävän, että ajan malli ja prototyyppi on ikuisuus, joka on tunnettava ennen ajan olemuksen pohdintaa.²⁹ Tämä kaikkien tietäminen tekee ajan sellaiseksi, että uskallan sitä ajatella omassa tietämättömyydessäni ja ajallisuudessa. Ajasta ja ikuisuudesta on lukuisia tulkintoja, juuri selittämättömyydessään ne ovat kiehtovia. Konkreettisia ongelmia meillä on aina, joihinkin löydetään vastauksia ja niiden ratkaisemiseksi toimimme, mutta aika jää meille arvoitukseksi.

Kaiken elämän keskellä ajan olemus on kiinnostanut ja kiinnostaa ihmisiä. Jo primitiivisillä ihmisillä on ollut jonkinlainen ajanlasku, joka perustui sään, kasvien tai eläinten ajalliseen, jaksottaiseen vaihteluun tai yksinkertaisiin astronomisiin havaintoihin.³⁰

Faaraoiden ajan Egyptissä ajanlasku alkoi aina uudesta faaraosta, jolloin menneiden vuosisatojen tapahtumia oli hyvin vaikea ajoittaa.³¹ Jotakin samaa on Vanhan testamentin toisen aikakirjan kuningasluetteloissa. Vuosilukuja ei mainita, vain hallisijan ikä ja kuninkuuden kesto tulevat ilmi. Egyptissä uskottiin Osiris -myyttiin, jonka mukaan tietyt riitit tekivät jälleensyntymän ja näin myös kuolemattomuuden mahdolliseksi, kun taas Kaksoisvirranmaassa ei uskottu mahdollisuuteen vastustaa ajan rappeuttavaa vaikutusta.³² Persialaiset pitivät aikaa jumalana. Heidän ajattelussaan ajalla on kaksi hyvin erilaista puolta: luova, jakamaton ja loputon aika, joka edustaa ikuista

nykyisyyttä sekä peräkkäisiin osiin jaettu päättyvä aika, joka aiheuttaa rappeutumisen ja kuoleman.³³

600-300 eKr. (mikä kolmensadan vuoden jakso ja ajattelijoiden määrä mahtuukaan tuohon ajanjaksoon ja minä lainailen vuosilukuja usein enempää miettimättä!) kreikkalaiset ajattelijat käsittivät ajan tuomarina, universumin sieluna ja ikuisuuden liikkuvana kuvana.³⁴ Aristoteles havaitsi ajan ja muutoksen suhteen vastavuoroisuuden.³⁵ Ensimmäiset kreikkalaiset historioitsijat käsittelivät vain nykyhetkeä tai lähimenneisyyttä. Heidän tehtävänään oli merkitä muistiin merkittävät tapahtumat, ei selittää nykyisyyttä menneen kautta.

Vaikka Aristoteles uskoi, syklisyyden mukaisesti, että tieteet ja taiteet on moneen kertaan keksitty ja taas unohdettu, hän pohti myös, voiko aikaa olla ilman ajattelevia olentoja. Pitkään oli vallalla syklinen aikakäsitys, mutta kreikkalaiset ajattelijat eivät olleet yksimielisiä. Aleksander Afrodisialainen katsoi, että esimerkiksi taiteilijoilla on vapaus valita, siis tehdä tai olla tekemättä tuotteitaan, joten kaikki ei olekaan vain asioiden vääjäämätöntä jatkumoa ja toistoa.³⁶

Vaikka kristinuskon keskeinen piirre on ajan käsittäminen lineaarisena, ajanlaskuun kiinteästi liittynyt ja vanhimmaksi tieteeksi määritelty astrologia vaikuttaa edelleen kalenterimme. Tästä esimerkkinä on kristillisten pääsiäispyhien määrittely: nyky-Suomessakin pääsiäinen ajoittuu kevätpäiväntasausta seuraavan täysikuun jälkeiseksi sunnuntaiksi. Tapamme laskea aikaa Kristuksen syntymästä tuli käyttöön vuosisatojen kuluessa, kirjoitettuna se esiintyy 700-luvulla, mutta levisi kaikkialle vasta 1000-luvulla.³⁷

Keskiajalla eri uskontojen keskuudessa kukoisti historiankirjoitus, jonka päämääränä oli maailmalopun ajankohdan selvittäminen.³⁸ Vaikka mekaaninen kello keksittiin 1300-luvulla, ei tavallinen kansa vielä 1400-luvulla yleisesti tiennyt, mitä vuotta elet-

²⁸ Sebal, 2002. *Austerliz*. s. 117

²⁹ Borges, 1969. s. 153

³⁰ Whitrow, 1999. s. 27

³¹ Whitrow, 1999. s.40

³² Whitrow, 1999. s.39-47

³³ Whitrow, 1999. s. 51-54

³⁴ Whitrow, 1999. s. 56-59

³⁵ Whitrow, 1999. s. 60

³⁶ Whitrow, 1999. s. 67-68

³⁷ Whitrow, 1999. s. 97-98

³⁸ Whitrow, 1999. s.101

tiin.³⁹ Tulevaan suuntaavalla 1700-luvulla historian arvo nousi ja menneisyyden tuntemus katsottiin välttämättömäksi itseymmärrykselle.⁴⁰ Samalla ajasta tuli olennainen osa luonnon käsitettä.⁴¹

1800-luvulla rautatieliikenne, postilaitos, teollisuustyö, teollinen kellojen valmistus ja puhelin toivat kellon ja aikataulut ehkä lähtemättömästi ihmisten elämään. Uudet liikennejärjestelyt vaikuttivat uutisten kulun nopeuteen. Rautatieliikenteen myötä, 1800-luvun puolivälissä, omaksuttiin yhtenäinen Kuninkaallisen observatorion meridiaanin aika, josta nykyään käytetään nimitystä Greenwich Mean Time. Kangaspuilla kutojien piti tehdä paljon työtä, mutta he saivat kuitenkin tehdä työnsä kellosta vapaana, toisin kuin teollisen kutomon työväki.⁴²

1800-luvulta alkaen historian tutkimus on levinnyt kaikille elämänaloille. Tietokone on taas nopeuttanut tiedonsiirtoa ja vaatii ihmisiltä jatkuvaa oppimista. Lisäkö juuri nopeus kiirettä? Mutta niin kuin edellä esitetyt kronologiset otteet Whitrown teoksesta Ajan historia tuovat esiin, liittyy aika aina kulttuuriin ja peilaa oman aikansa ihmisiä ja yhteiskuntaa. Aikakäsityksetkin ovat aina ajallisia.

Jään vielä miettimään ajan tuomariroolia. Tietty teko on toisina aikoina ja toisissa paikoissa laillinen, kun taas toisaalla laiton. Ja mitä tekee ajan kulumisen rikokselle, kun Suomen laissa rikokset murhaa lukuun ottamatta vanhenevat ajallaan. Aika on myös terapeutti. Kun mummini yllättäen kuoli, olin poissa tolaltani. Toiset lohduttelivat sanoen ”aika parantaa haavat”. Silloin se ärsytti, ajattelin sen olevan sanahelinää, eihän mikään aika tuo mummua takaisin. Myöhemmin olen ymmärtänyt, että ajanoloon ihminen kasvaa koettelemuksistaan ja aika toimii terapeuttinä. Toinen tarvitsee monta terapiakäyntiä, paljon aikaa, toiselle lyhyempi aika riittää. Aika on subjektiivinen terapeuttinakin. Muistoissani mummu puhuu minulle edelleen. Mummu piti kirjaa lukemistaan kirjoista ja kirjoitti muistiin aforismeja ja minun runojanikin. Yksi mummun keräämistä aforismeista, jotka muistan ulkoa, käsitteli aikaa. Mahdotomuudessaan se kuuluu: ”kun vierii virta, aavikolla tuuli puhalttaa, niin päivistäni tä-

nään taas päivä katoaa. Mut milloinkaan en murehtinut ole päivää kahta: en päivää joka jäi jo taa, en päivää tulevaa”. Aforismi on mukaelma Omar Khaijamin runosta, jonka löysin paitsi mummun muistiinpanoista myös häneltä perimästäni värssykirjasta.⁴³

Kaiken ajan historian äärellä mietin: mitä aika on nykytutkimukselle, mitä filosofit sanovat ajasta tänään, miten museot nykydokumentoivat aikaa. Miten näemme yhteiskunnan ja universumin kehityksen ja miten kuvaamme taiteessa aikaamme nykyään? Ajalla on historiansa.

”Jos Newton todella tarkoitti, että aika on sellainen virta kuin Thames, niin missä on silloin ajan alkulähde ja mihin mereen se lopulta laskee? Jokaisella virralla on, kuten tiedämme, välttämättä kaksi rantaa. Mutta jos asia nähdään näin, missä ovat ajan rannat? Missä olisivat ajan erityisominaisuudet, ne jotka vastaisivat sitä että vesi on juoksevaa, melkoisen raskasta ja läpinäkyvää? Millä lailla aikaan sidotut oliot ja esineet eroavat niistä joita aika ei milloinkaan kosketa? Mitä tarkoittaa, että valon ja pimeyden tunnit ovat kellossa samalla kehällä? Miksi aika jossakin on iäti paikoillaan ja toisaalla taas kiittää ja ryntää eteenpäin? Eikö voisi jo sanoa... että aika itsekin on vuosisatojen ja vuosituhansien ajan ollut eriaikainen? ... Ja eikö vielä nykyäänkin ihmisten elämää maapallon monissa osissa hallitse ei niinkään aika vaan pikemminkin säätila eli mittamaton suure, joka ei tunne lineaarista tasasuhtaisuutta, ei etene jatkuvasti vaan liikkuu pyörteinä, patoutuu ja purkautuu, palaa alati muuttuvassa muodossa ja jatkaa matkaansa ties minne?”⁴⁴

Toden totta, aika ei määritä tai määrää kaikkien elämää nykyäänkään. Vielä niinkin lähellä, kuin Suomen Lapissa on joitakin saamelaisia, jotka jutaavat poroineen silloin, kun tuuli kääntyy ja porot lähtevät liikkeelle. Eivät he katso kellosta eivät kalenterista.

Edellä esitetty Sebaldin tiukka kysymysten sarja ajasta ja siitä miltä aika näyttää saa hengästymään. Mitä kaikkea Sebald edellä kysyikään, mikä on ajan lähde, millainen sen virta, mitkä ovat sen erityisominaisuudet, ketä aika ei kosketa? Sebaldin suhde aikaan on ainakin visuaalinen, filosofinen, fysikaalinen ja sosiaalinen.

39 Whitrow, 1999. s.109-110

40 Whitrow, 1999. s.185

41 Whitrow, 1999. s. 189

42 Whitrow 1999. s. 198-201

43 Sanoja sinulle, 1977. s. 47-48.

44 Sebald, 2002. Austerlitz s. 118

Uskon ajan koskettavan kaikkia, kaikkialla ja kaikkina aikoina ja uskon ajan olevan myös näkyvää, mutta kuinka sen selittäisin. ”Mitä on siis aika? Minä luulen sen tietäväni, jos ei kukaan sitä minulta kysele. Mutta jos joku sitä kysyy ja tahtoisin sen selittää hänelle, minä en sitä tiedä.”⁴⁵ Ajan vertaamisesta virtaan pidän. Se on saanut alkunsa jostakin, se kulkee eteenpäin, siinä on kulkijoita, se laskee mereen, siinä on paljon näkyvää, se kulkee erilaisten maisemien halki, se erottaa ja yhdistää. ”Mutta nykyisyydellä ei ole mitään ulottuvaisuutta”.⁴⁶

Jos nykyisyys nähdään menneen seurauksena, ajan voi ajatella olevan menneestä tulevaan virtaavaa vettä. Mutta vesi syntyy jostakin, virta saa jostakin alkunsa, joku sen huomaa. Näin ajateltuna ajan hahmo onkin toisiaan seuraavia tapahtumia ja tapahtumat tapahtuvat aina jossakin paikassa ja jollekin. Jos havaitsija istuisi veneessä, jota nykyisyyden virta kuljettaa, tulevaisuus olisikin edessä oleva maisema, eikä aika olisikaan veden virta vaan ohi kulkevat maisemat. Aika ei ole yksi asia vaan se syntyy minän ja maailman suhteessa. Ajan kulumista ei seurata, se eletään.⁴⁷

Aika on yksi historiantutkimuksen peruskäsitteitä. Historiantutkimuksessa aika esitetään usein kronologisesti, tapahtumat aikajärjestyksessä. Asioiden laittaminen aikajärjestykseen kuuluu kulttuuriimme. Ainakaan kulttuurintutkimukselle aikajärjestys ei ehkä ole se hedelmällisin tapa. Toki historiantutkimusta on tehty muunkin logiikan pohjalta, esimerkiksi muutoksen tai tapahtumien pohjalta. Kun rakenteista siirrytään ihmisen mittakaavaan, päästään ajan eri tasolle, sykliseen, lineaariseen ja erityisesti subjektiiviseen aikaan.

Syklinen aikakäsitys on kuin vuodenaikojen kierto, tulevaisuuden näkymä on yksinkertainen, elämä toistojen sarja. Syklinen aika näyttäisi ympyrältä tai kehältä. Koska ihminen kuitenkin kokee ajan, olkoon syklinen aika metsästäjä-paimentolaisten aikaa.

Kun ajan kokeminen jo tuli esiin, voimme puhua subjektiivisesta ajasta. Se on henkilökohtaisia ajan kokemuksia, kuinka aika kuluu eri tilanteissa. Voimme myös puhua ajan kestosta. Minua kiinnostaa erityisesti odottavan ihmisen aika, se miten ihminen

⁴⁵ Augustinus, 1981. s. 349

⁴⁶ Augustinus, 1981. s. 351

⁴⁷ Sääskilahti, 2000. s.20

kokee ja käyttää ajan, kun hänen tehtävänään on odottaa. Subjektiivinen aika voisi näyttää ihmishahmolta, olkoon subjektiivinen aika siis odottajan aikaa.

Newtonin mukaan taas aika on taas objektiivista ja absoluuttista, sillä ei ole suhdetta mihinkään ulkopuoliseen. Objektiivinen aika on aina ja kaikkialla samaa. Ehkä tämän määritelmän mukaan aika voisi olla tasasivuinen neliö.

Neljäs ajan ymmärtämisen muoto on lineaarinen aika, jota on kuvattu myös loivasti nousevaksi viivaksi (siis vasemmalta alhaalta ylös oikealle kulkevaksi viivaksi). Näkevätköhän ihmiset kaikissa kulttuureissa ylämäen samoin kuin me? Me kun olemme oppineet ylämäen nousevan oikealle, kun taas alamäen näemme vasemmalta ylhäältä oikealle alas kulkevana viivana. Lineaarinen aika on mitattavaa ja kellon sääntelemää modernin yhteiskunnan aikaa, enemmän mekaanista kuin humania, mutta myös kristillisen maailmankatsomuksen aikaa. Olisiko lineaarinen aika tämän lisäksi uutisten aikaa?

”Olen aina taistellut ajan valtaa vastaan ja sulkenut pois tietoisuudestani kaikenlaiset ajankohtaiset tapahtumat, siinä toivossa... ettei aika kuluisikaan, ei olisi kulunut, että minä voisin perääntyä sen taakse, että kaikki ajan hetket olisivat olemassa yhtäikaa ja rinnatusten, tai ettei mikään siitä mitä historia kertoo olisikaan totta, ettei tapahtunut olisikaan tapahtunut vaan tapahtuisi parastaikaa, sillä hetkellä jolloin ajattelemme sitä, mikä toisaalta tietenkin avaisi sen lohduttoman mahdollisuuden, että kurjuus kestäisi ikuisesti eikä kivusta ja tuskasta koskaan tulisi loppua”.⁴⁸

Yllä olevassa Sebald -lainassa puhuu Austerliz, joka pikkulapsena toisen maailmansodan aikaan lähetettiin yksin Englantiin. Siellä hän varttui kasvatusvanhempiansa luona eikä koskaan enää tullut tapaamaan biologisia vanhempiaan. Austerlizilla ei koskaan ollut kelloa, hän halveksi aikaa ja pelkäsi mennyttä, hänen suhteensa aikaan oli lapsuuden trauman värittämä. Vuosikymmenten ajan häneltä puuttuivat lapsuusmuistot eikä hän osannut muistella. Austerliz vältteli huonoja uutisia ja keskittyi keräämään muistin korvikkeeksi tietoa, joka auttaisi häntä pysymään erossa omasta menneisyydestään tai ainakin siihen liittyvistä asioista. Lopulta jatkuva menneen kieltäminen kävi ylivoimaiseksi, menneisyys ja muistot, kuuluminen johonkin antoivat Austerlizille halun elää, tutkia aikaa ja paikkoja.

⁴⁸ Sebald, 2002. Austerliz s. 119

Lähteet:

Augustinus. 1981. (1919) Tunnustukset. Kiviranta, Simo. toim. Lakka, Otto. suom. SLEY-Kirjat Oy. Helsinki.

Borges, Jorge, Luis. 1969. Haarautuvien polkujen puutarha. Rossi, Matti suom. WSOY. Porvoo.

Sanoja sinulle. 1977. Ahlsted, Maria ja Kansikas-Koivunen, Marita toim. Suuri Suomalainen Kirjakerho Oy. Helsinki.

Sebald, W. G. 2002. (2001) Austerlitz. Tammi. Helsinki

Sebald, W.G. 2010. (1995) Saturnuksen renkaat. Tammi. Helsinki.

Sääskilahti, Nina. 2000. teoksessa Arjen säikeet, Lönnqvist, Bo, toim. Gummerus. Jyväskylä.

Whitrow, G.J. 1999 (1988) Ajan Historia. Leikola, Antto suom. Art House Oy. Ruotsi.

Kirjallisuutta:

Sääskilahti, Nina. 2000. teoksessa Arjen säikeet, Lönnqvist, Bo, toim. Gummerus. Jyväskylä.

Aika — Sana

Olin laittanut toivoni siihen, että etymologia puhuisi minulle ajasta, mutta sain pettyä. Sanakirjan mukaan sanaa epäillään germaaniseksi lainaksi ja sen alkumuodoksi omaisuutta tai omistettua merkitsevää teonnimeä aiga. Aiga on taas muodostettu verbistä aigan eli omistaa, olla naimisissa. Ennen ja vieläkin sananparsi olla naimisissa jonkun asian kanssa tarkoittaa, ettei siitä pääse eroon. Näin on ajan suhteen, aika on aina läsnä, kanssamme, emme pääse aikaa pakoon. Mitä voin sanoa ajan omistamisesta - minulla on oma paikasta riippumaton, ennalta tuntematon aikani. Jotakin omistamaani voin hallita ja määrätä, mutten aikaa, ajan käyttöäni kylläkin. Sanakirja jatkaa, että edellä todetun nojalla aika on voinut merkitä myös naimaiässä olevaa ja aikaihmistä. Koska ihminen on siinä iässä, että hänet kiinnitetään aikaan ja koska hänestä varttuu aikuinen, aikaihminen? Mitä aikuisuus yksilölle ja yhteisölle merkitseekin, kokonaan aikaa pakoon emme pääse.⁴⁹

Millaista elämä oli vanhaan, hyvään aikaan? Milloin oli vanha aika? Eikö kaikki aika ole vanhaa ja uutta, näkökulma ratkaisee. Mikä tekee ajasta hyvän, huonon tai pahan? Näkykö aika ajan patinassa ja mitä se on? Millaisia ovat ajan merkit; jos emme näe aikaa, näemmekö sen merkkejä, onko kaikki näkemämme ajan merkitsemää? Ilman valoa emme näe mitään – entä ilman aikaa?

Kun sanomme, ettei jokin tai joku kuulu tähän aikaan, sanomisessa on vahva negatiivinen sävy, sillä erotetaan toinen meistä. Ihmeellistä, toisaalta puhumme vanhasta hyvästä ajasta ja toisaalta jos joku ei ole tästä päivästä, hänet erotetaan. Näyttäytykö tässä se, ettemme ajattele ihmisen ajallisuutta. Ajattelemmeko kaikkina aikoina kuitenkin nykyisyyden olevan parempaa tai jollakin tavalla paremmin kehittynyttä kuin mennyt? Menneellä on arvonsa ja tyytyväisyys on elämälle tärkeä voima. Toisaalta tyytyväisyys voi estää meitä näkemästä huonoa kehitystä ja toimimasta paremman elämän puolesta, vaikka siihen kuuluisi paluuta menneisiin käytäntöihin. Tyytyväisyys voi viedä voimia luovuudelta. Voiko vain tyytymättömyyttä tuntevalla olla etsikko aika ja mitä se on? Onko se aikaa olla, kuunnella, luoda, syntyä tai synnyttää?

Milloin on sopiva aika näyttää tai näkyä? Mikä aika ei sovi? Ihan niin kuin aika olisi konkreettinen, jonkun kokoinen. Sanotaanhan ihmisten odottavan ison tai pienen aikaa. Ja toisin, onko ison aikaa yhtä kuin kauan ja pienen aikaa yhtä kuin vähän? Tämä ehkä helpottaa ajan hahmottamista, kauan on jotenkin koettavaa ja kokeminen taas usein näkyvää. Vähän aikaa on myös koettua aikaa, aika on erityisesti kokemuksen merkitsemää. Usein kun puhumme vähästä tai paljosta puhumme asioista, joita voi mitata kiloina, kilometreinä, litroina tai laatikkojen lukumäärinä, mutta tunteista puhuttaessa olemme lähellä aikaa, niissäkin paljon ja vähän koetaan yksityisesti. Voimme koettaa tulkita toisten kokemia tunteita tai kokemusta ajasta, voimme kuvitella toisten tuntevan tai näkevän kuten itse näemme, mutta subjektiivisuudesta emme pääse eroon.

Nykysuomen sanakirjaa lukiessani totean aikaan liittyvien ilmausten, kuten joksin ajaksi, ajallaan ja koko ajan, alkavan samalla tavalla (aja) kuin ajattelevinen ja ajatus.⁵⁰ Minua kiehtoo tämä yhtäläisyys, vaikkei etymologia tätä yhteyttä löydäkään. Ajammeko jotakin takaa ajatellessamme ja ajaako juuri aika tai ajallisuutemme meitä ajattelemaan. Sanommehan myös: ”Anna minulle aikaa ajatella” ja ”Sain huomiseen asti aikaa päätöksentekoon”. Ajatellessa pitääkin antaa ajan kulua.

Lähteet:

Häkkinen, Kaisa. 2005. *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. WSOY. WS Bookwell Oy. Juva.

Sadeniemi, Matti. (päätoimittaja) 1996. *SKS. Nykysuomen sanakirja*. WSOY. Juva.

Kirjallisuutta:

Ojanen, Eero. 2007. *Ajan filosofia*. Kirjapaja. Helsinki. Karisto Oy:n kirjapaino. Hämeenlinna.

50 Sadeniemi, 1996. s. 19 ja 33

Ajankuva

”*Ajan mieltämisestä ja käytöstä on tullut tämän ajan suuri kysymys. Me aikaan syntyneet emme voi koskaan olla ajan ulkopuolella*”. ”Luovuus juuri vaatii aikaa ja hyvä idea hauduttamista yön yli, ehkä vuoden”.⁵¹ Tämä johdattakoon ajattelemaan ajan ja luovuuden suhdetta sekä taiteen aikasidonnaisuutta.

Lähes jokainen taideteos on paitsi oman aikansa tuote, kuvastaa myös syntyajankoh- taansa aiheen käsittelyllä ja tyyllillä, käytetyillä materiaaleilla ja tekniikoilla. Taiteella on aina suhde aikaan, siis myös historiaan. Ajallisuuden lisäksi taide kuvastaa myös paikkaa tai kulttuurialuettaan. Taitavat taidehistorioitsijat onnistuvat määrittämään teosten iän, jopa yksittäisen tunnetun taiteilijan. Mutta maallikoillekin maalaustaiteen teoksissa on usein aikaan liittyvää visuaalista informaatiota; vuosiluku on yleensä näkyvässä, se on osa maalauksen visuaalisuutta. Samoin näemme julkaisuvuoden kirjoissa, elokuvissa ja levyn kansissa. Tämänkin kirjoituksen lähdemerkinnöissä pitää olla teoksen painopaikka ja vuosiluku – aika ja paikka. Toivottavaa on myös, että lähdeaineisto olisi mahdollisimman uutta, uusinta tutkimustietoa. Hyvä varmasti sekin, mutta kun luen kirjoja, esimerkiksi romaaneja, arvostan sitä, että kirja on kirjoitettu mahdollisimman lähellä sitä ajankohtaa, jota teos kuvaa tai kun tietty tutkimus on tehty. Omissa lähdeluetteloissani on kymmenen – viisitoista vuotta vanhoja kirjoja kulttuurintutkimuksen alalta. Ehkä moni katsoo ne auttamattoman vanhoiksi kulttuurin alati muuttuessa, mutta itse pidän niitä aivan kelpoina. Lapsena kymmenen vuotta on pitkä aika, ja joskus vieläkin tunti kestää loputtoman kauan, mutta kirja puhuu aikansa suulla, tämän päivän lukijalle.

On mennyt, on perfekt. Elän menneessä?

Vai elätkö tulevaisuudessa, tämän päivän fiktiossa?

Taiteessa, kuten kaikessa elämässä, aika rakentaa merkityksiä. Josef Albersin sanoin ”*Se mikä oli tai ei ollut taidetta minulle jokin aika sitten on aikaa myöten saattanut menettää sen arvon ja saada sen tai kenties menettää ja saada sen taas. Taide ei siis ole esine vaan kokemus*”.⁵²

51 Anne Välinoro, *Aamulehti* 31.12.2011 s.24

52 *Levanto*, 1998. s.1

Paitsi taiteessa myös käsityössä aika konkretisoituu, molemmat kertovat meille ajastaan. Aika ajoin luemme tai kuulemme vanhojen luolamaalausten taustoista. Joulukuussa 2011 uutisissa kerrottiin tutkijoiden löytäneen Etelä-Afrikasta kymmeniä tuhansia vuosia vanhan kasveista tehdyn patjan. Aistittavat teokset tuovat kaukaisinkin menneisyyden lähemmäksi, ei ymmärrettäväksi, mutta todelliseksi.

Omasta ajastaan kertovat meille kokonaistaideteoksina vanhat kirkot, joista usein löytyy remonttien seurauksena eri aikakausien taidetta samassa tilassa. Kirkot ovat muiden monumenttien tavoin myös osa paikan historiaa ja paikkakuntansa asukkaiden kollektiivista muistia.⁵³ Usein kodeissakin, ainakin tällaisissa vanhoissa sukutaloissa kuin oma kotini, ihmisten ja ajan leimaamat esineet näkyvät ja ympäröivät meitä. Omaa tarinaansa kertoo myös museon talonpoikainen ryijy, jossa on tekijän nimikirjaimet ja vuosiluku. Kuitenkaan museoituna esine ei pysty samaan kuin teokset alkuperäisessä kontekstissaan kirkossa tai talonpoikaistalossa. Asunto tai yksi huone kaikkine tavaroineen samoin kuin jo aiemmin mainitsemani jäteasema kiinnostavat minua ajan ilmentäjinä. Aika on monella tapaa läsnä arkielämässämme, yhteiskunnassamme ja näin ollen luonnollisesti myös taiteessa. Omaa aikaamme kuvaamaan valitsisin esittävän taiteen.

Esittävä taide on aina hyvin ajallista, sillä on kestdnsa. Toisaalta teoksilla on myös tunnelmansa ja temponsa, nopeus tai hitaus. Aika kuuluu ja näkyy taiteessa paitsi tarkoituksellisesti myös tahtomatta. Olipa taidemuoto mikä tahansa, aika on osa kerto- musta. Kulttuuri ei ole ajasta vapaa. Aika toimii tunnelmatekijänä, ja toisaalta teos usein ehdottaa tiettyä aikakäsitystä kokijalleen.

Viimeaikaisista taidekokemuksistani nyky-yhteiskuntaa ja aikaa on kuvannut mielestäni onnistuneesti Romulan Taiteellisen Teatterin esittämä ”Kuin ensimmäistä päivää”. Siinä aikaa pohtii aina vanhainkodin työvuoroihin suostuva pätkätyöläinen Ritva ja toisaalta talon asukkaat, vanhukset. Näytelmässä on läsnä aika monessa muodossaan; työaika, oma aika, elinaika ja ikä. Näytelmän tapahtumapaikkana on vanhainkoti, joka jo nimenäkin kuvaa ihmisen aikaa. Kun vielä näin näytelmän Kannarin huoneteatterissa, paikassa, johon mahtuu 40 katsojaa ja katsojat ovat fyysisesti hyvin lähellä näyttelijöitä, kokemus ajallisuudesta ja nykyajasta oli puhutteleva.

Aikapyramidi

Näinä päivinä minua on puhutellut myös Olli Jalosen romaani tai teos Yhdeksän pyramidia. Pidän sitä visuaalisena matkana, yhtä paljon kuvataiteen kuin kirjallisuuden teoksena tai vielä enemmän, visuaalisena taiteena. Ovathan kirja ja kirjaimet jo sinänsä visuaalisia ja vaikka Jalonen on pätevä ajattelijä ja kirjailija, on yhdeksän pyramidia minulle ennen kaikkea sen kuvaamat teokset, ei niinkään juonellinen tarina. Jalonen kuvaa aikaa maan sisään louhittuna pyramidina, jossa näkyvät maa-ainesten erilaiset kerrokset kuten vuosirenkaat puussa. Hänen teoksessaan aika on myös yksi elementeistä maan, veden, ilman ja tulen, savun, valon, lumen ja jään rinnalla. Mietin hänen elementtivalikoimaansa, miksi veden olomuodot ovat saaneet niin monta elementtiä ja maa vain yhden, ei kiveä tai kalliota. Tulta edustaa myös savu, muttei hiili. Yksi elementeistä on aika ja kuitenkin aika tai ehkä paremminkin ajalliset olosuhteet määrittävät useita muita elementtejä. Aiemmin olen oppinut, että elementtejä on neljä: maa, vesi, tuli ja ilma. Japanilaisilla taas on viisi elementtiä: maan, veden ja tulen lisäksi heidän elementteinään mainitaan puu ja metalli.

Luettuani yhdeksän pyramidia en voisi jättää aikaa pois, mutta voisin nostaa sen muiden yläpuolelle. Aika on pysyvä ja universaali. Ja kuitenkin aika on ihmisen luoma käsite ja fysikaalinen perussuure. Aika voi olla myös ikuisuuden vastainen illuusio tai ilmiöiden tapahtumisnopeus. Joka tapauksessa aika on aineettomin ja sitä kautta ehkä vaikeimmin kuvattava Jalosen elementeistä. Maan sisään louhittuna pyramidina aika tulee konkreettiseksi. Se näyttää arkeologin tai geologin tutkimuskohteelta tai löydöltä, joka vaatii erityisen tarkkaa tutkimista, toisin kuin vaikka lumiteos, jonka ajallisuus ja tutkimuksellisuus ovat vaatimattomampia. Jalosella aikaan liittyy vahvasti myös tietty paikka, kun aikapyramidin rakennuspaikaksi on valittu Bologna, jossa ei voi olla aistimatta aikaa jo sen historiallisten rakennusten johdosta. Aikapyramidi on ainoa, joka romaanin pyramideista jää paikoilleen. Siitä tulee pysyvä taideteos - mitä pysyvyys taiteessa sitten onkaan.

Jalosen kertoja-minälle yhdeksän elementtiä muotoutuvat joutilaisuudessa, yöllä, tulta vartioidessa. Vaikka en itse luokaan omaa elementtivalikoimaani, olen samaa mieltä siitä, että näennäinen joutilaisuus mahdollistaa luovuuden. Usein oma luovuus

teni lähtee tilasta ja tyytymättömyydestä tai epäkohdasta, mutta aikaa, ajattelua ja olemista - vähän tai paljon - joka tapauksessa tarvitsen. Ovatko minun elementtejäni kaikki se, mitä elämiseen tarvitsen? Ja mitä tarvitsenkaan...

Mitä on luominen ja luomakunta?

”Osa ajasta on tilassa, tila on osa aika. Se missä paikassa tila on, muuttaa myös tilan. Aika on paikka on tila on energia.” Jalonen jatkaa, ”Ajat kestävät eri ajan, hiili 14-iso-tooppi puoliintuu 5700 vuodessa, sekunti on ihmiselle epämääräinen silmänräpähdys, mutta cesium 133-isotoopille matemaattisen tarkka, yhdeksän miljardin värähdyksen kesto aika.” ”Yhtä hyvin aikaa voisi mitata pituusmitoilla tai tilavuutena kuin sovituilla ajan mitoilla.”⁵⁴ Itse haluaisin kuvata aikaa kokemuksena, ehkä abstraktiona, pölynä, jossa on samanaikaisesti jotakin hentoa ja raskasta. Näin sanoessani huomaan olevani lähellä Jalosen kaunista kuvausta ajasta:

”Aika on sellainen asia että siitä tulee sisälle apeus ja kaipuu johonkin, niin kuin yhtä aikaa olisi sidottu taaksensa raskaaseen ja eteensä valoon tai ylöspäin tai minne tahansa koska ei ajassa ole suuntia, mutta jonnekin kohti ajan virtaamista. Niihin molempiin, taaksensa ja eteensä, olisi sidottu langoilla tai juovilla, samanlaisilla ehkä kuin aurin-gonsäteet näkyvät pölyä vasten tai pöly näkyy aurinkoa vasten.”⁵⁵

Lähteet:

Forss, Anne-Mari. 2007. Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa. Yliopistopaino Kustannus.

Palmenia-sarja. Helsinki.

Jalonen, Olli. 2000. Yhdeksän pyramidia. Otava. Keuruu.

Levanto, Marjatta. 1998. Nykytaide suurin piirtein. Otava. Keuruu.

Raamattu. Saarnaaja. (Kuningas Salomo, eaa.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Pipliaseura. Mikkeli.

Painamattomat lähteet:

Romulan taiteellisen teatterin esitys 2011, Kuin ensimmäistä päivää, Kannari, Sastamala

Välinoro, Anne, 31.12.2011 Aamulehti

54 Jalonen. 2000. s. 121-123

55 Jalonen, 2000. s. 122

Aikamuisto

Muistan kun lapsena, kolmos-nelosluokan käsityötunnilla virkatessamme, mietimme luokkatoverini Tuulan kanssa, mihin haluaisimme matkustaa. Minulla oli kaksi hyvin erilaista vaihtoehtoa toivetta: Islanti tai aikakoneella sadan vuoden taakse menneisyyteen. Tuohon aikaan en ollut käynyt missään kovin kaukana, enkä varsinkaan ulkomailla, mutta omien esiäitieni ja -isieni aika on minulle kuin toinen paikka. Esivanhempieni paikka on siinäkin suhteessa lähellä, koska sukuni on asunut kotini tontilla jo yli 160 vuotta. Minua on pitkään kiinnostanut entisajan elämä ja erityisesti omien isovanhempieni ikäisten ihmisten elämä, siis tarkalleen viimeiset 101 vuotta, jos äitini isän syntymästä lasketaan.

Minusta tuntuu, että mitä enemmän luen tai kuulen entisajasta ja opettelen erilaisia vanhoja työtapoja, sitä vaikeampi minun on sitä ymmärtää. Ihmetellen luen historiallisia romaaneja, kuinka nykypäivän kirjailijat kirjoittavat 1800-luvusta ja keskiajasta sekä mitä erilaisemmista maista ja paikoista, joissa eivät ole itse eläneet. Ymmärrän, että eri aikakausista ja paikoista on paljon tutkimustietoa ja dokumentteja, että romaanissa mielikuvitus saa tehdä osansa. Uskon, että mielikuvituksemme ei ole vapaa ajasta eikä paikasta. Luen ja luin nuorempana mielenkiinnolla historiallisia romaaneja, mutta jotenkin myös varauksella. Jos itse yritän kirjoittaa jostakin muusta kuin omasta kokemuksestani, olen heti kuin heikolla jäällä, teen asiavirheitä, en vain pysty ymmärtämään, millaista elämänmeno on ollut ennen, millaista jonkun toisen ihmisen elämä. En näe samaa kuin esivanhempani, lapseni, mieheni tai yleensäkkään kukaan. Minä näen entisen ajan omalla tavallani, en aikalaisen enkä kenenkään muun tavalla ja nykypäivän omakohtaisesti, omien kokemusteni kautta.

Tänään näen menneen erilaisena kuin koskaan ennen,
huomenna tämän päivän eri tavalla kuin tänään.

Eilen näin huomisen, jota ei tullutkaan.

No, kirjailijat ovat ammattilaisia, ei minun pidäkään rinnastaa itseäni heihin. Mutta kun mietin tarkemmin lukemiani romaaneja, historia on aina monella tavalla läsnä; ensinnäkin, missä ja koska kirja tapahtuu ja toiseksi, missä ja milloin sitä luin. Paikka ja aika ovat yhdessä paljon konkreettisempi pari. Sebaldin Saturnuksen renkaissa kertojan kulkemisen myötä paikat ja paikkojen herättämät ajatukset eri aikakausista vaihtuvat, elävät - ihaillen ihmettelen.

Aikakirja

Päätin lukea kirjoja, jotka on kirjoitettu eri vuosikymmeninä viimeisen sadan vuoden aikana, kirjoja, jotka kertovat jollakin tavalla omasta ajastaan. Ensin ajattelin, että lukisin äidinkielen oppikirjoja eri vuosikymmeniltä, mutta omista mukavuussyistäni ja halusta antaa sattumalle valtaa sekä romaanikirjallisuuden tarjoamasta kokemuksesta päädyin erilaisiin kirjoihin. Aloitin lähes vuosisadan takaa Maria Jotunin romaanista Arkielämä. Aloin heti epäillä, mitähän aikaa kirja edustaa. Tarvitaan aikaa ennen kuin voi kirjoittaa ajasta ja nykyhetkeen vaikuttaa itse kunkin kokema menneisyys. Luin kirjan nopeasti. Jossakin minun mielestäni vanhassa ajassa kirja tapahtuu, se kuvaa varmasti aikaansa, sen muutamaa kesäpäivää, mutta en tiedä tarkalleen mitä aikaa. Arkielämää ilmestyi 1929, en tiedä ollaanko siinä 1900-luvun alussa, 1910- tai 20-luvulla. Päivällä, vuodella ja vuosikymmenellä, mutta joka tapauksessa lyhyelläkin ajalla (mikä sitten onkaan vähän), on merkitystä paitsi tietenkin ihmiselämässä myös historiassa. Ajatellaanpa vaikka 1910-luvun lopun vuosia, moni asia on toisin vuoden 1917 syksyllä kuin 1918 keväällä, samoin on vuosina ennen ja jälkeen talvisodan, 1970-luvun öljykriisin, 1990-luvun laman. 1990 ammattiin valmistuneet saivat suurella todennäköisyydellä pysyvän työpaikan, mutta 1993 valmistuneilla tilanne oli jo toinen. Arkielämää on ollut, on ja tulee olemaan. Mielenkiintoista on, että arkielämä -termi tuli vastaani myös Arjen säikeet -teoksessa, jossa Niina Sääskilahti tarkastelee ajan kulttuurisuutta. Hän ei yritä määrittää ajan perustaa tai universaalia olemusta, vaan tarkastelee sitä kuinka ihminen eri aikoina jäsentää aikaa eri tavalla sekä kuinka kulttuurisesti jäsennetty aika vaikuttaa ihmisen arkielämään.⁵⁶ Arkielämää -sana nousi kolmannen kerran esiin lukiessani Anne Ollilan tekstiä, jossa hän tutkii 1800-luvul-

la eläneiden ihmisten moninaisia rinnakkaisia aikakäsityksiä. Koska aika on ilmiönä kulttuurisidonnainen, se opitaan ja omaksutaan arkisessa elämässä, kuten muutkin kulttuuriin sisältyvät tavat, säännöt ja uskomukset.⁵⁷

Yksi valitsemistani kirjoista on Pirkko Saision Elämänmeno, jonka arkiset tapahtumat sijoittuvat Saision itsensä lapsuuden ja nuoruuden aikaan, mutta myös hänen syntymäänsä edeltäneeseen aikaan. Nuoruutta (kuinka pitkä se sitten onkaan), kuten mitä tahansa aikaa, katsoo jälkikäteen varmasti eri tavalla kuin tapahtumahetkellä ja omien vanhempien nuoruuden elämänmeno tuntuu erityisen mystiseltä. Nykyisyys vaikuttaa menneeseen tai käsitykseemme ja tulkintaamme siitä. Hienointa Saision kirjassa on mielestäni se, ettei sitä ole kirjoitettu kronologiaa noudattaen, vaan tarina kulkee äidin ja tyttären elämänvaiheissa paljastaen miten mennyt vaikuttaa nykyiseen ja tulevaan.

Valitsemistani kirjoista Kari Hotakaisen Ihmisen osa sai miettimään ihmisen aikaa. En tiedä tarkalleen mitä aikaa kirja kuvaa, osaako kirjailijakaan sitä tiettyyn vuoteen ajoittaa, enkä kysynyt häneltä tietääkö hän mistä kirjan tarina lähti liikkeelle. Kirjan eläkkeellä oleva päähenkilö kertoo elämästään, mitä muistaa tai mitä valitsee, uutta ja vanhaa. Jään miettimään, mitä merkitsevät kokemuksemme, muistimme ja mielikuvituksemme.

Olen itseni vaikka menettäisin jonkun raajoistani, mutta kuka olisin ilman muistoja ja toisaalta ilman mielikuvitusta, jotka ovat rakentuneet kokemuksistani omassa kulttuuriympäristössäni. Me unohdamme ja muistamme. Nekin asiat, jotka todella muistamme muuttuvat ajanoloon vastaamaan paremmin nykyisen minän ennakkoodotuksia, elämänkatsomusta ja emotionaalista tila; muistot elävät, muuttuvat ja mu-kautuvat vuosien saatossa.⁵⁸

Matkakertomukset voisivat kertoa, jos ne on kirjoitettu matkalla ollessa, aika tavalla ajastaan, mutta kun ollaan matkalla, ollaan eri paikassa kuin arkielämässä.

Myös päiväkirjat kirjoitetaan usein hyvin pian tapahtuneen jälkeen, niissä ei välttämättä ole paljoa tulkintaa, vaan enemmänkin niissä toistuvat samat asiat, valveillaolo-ajan tapahtumat ja tunteet. Päiväkirjassa aika tulee jatkuvasti esille. Isäni on kirjoittanut päivittäin päiväkirjaa ainakin niin kauan kuin minä olen elänyt. Isän päiväkirja on usein myös puheissamme, kun sieltä tarkistetaan, millainen sää oli kymmenen vuotta

sitten juhannuksena tai milloin päästiin kylvämään ja puimaan edellisvuonna. Sieltä löytyy myös toisenlainen ajan mitta kuin vuosi tai satokausi, päiväkirjasta löytyvät syntymä- ja kuolinpäivät, ihmisikä.

Romaania tai tietokirjaa on nyt -hetkestä melko mahdollon kirjoittaa, mennyt ja muisti ovat aina läsnä. Ehkä minäkin oikaisen tässä kohtaa ja luen vähemmän kuin joka vuosikymmeneltä ja ajattelen enemmän.

Miksi ihminen haluaa nähdä ja säilyttää muistoja ympäristöstään tai ennen kaikkea maamerkkejä ympäristössään? Ovatko muistot, kotiseudulla tai kotimaassa, muissa maissa ja paikoissa, ihmisen kuvia ja samalla turvajärjestelmä, joista voi nähdä jälkiä ajan jatkumosta. Nehän ovat todisteista elämästä ja ihmisistä. Aikaa ja ihmisiä on ollut ja tulee myös olemaan.⁵⁹

Muisto on mielikuva menneestä, ehkä myös kielikuva kun siitä kerron, mutta joka tapauksessa minulle hyvin kuvallista ja ajallista. Muistossa ei ole oleellista, vaikken muistaisi oikeaa päivää tai vuottakaan, en edes oikeaa paikkaa. Minulla oli lapsena muistovihko ja jos en muistakaan mitä minulle kirjoitettiin niin kiiltokuvat, joiden kohdalle joku tärkeä aikuinen minulle kirjoitti, ovat yhä muistoissani. Uskon, että tärkeimmät kokemuksemme tallentuvat pysyvään muistiimme. Huomaan, että pysyviin muistoihini liittyy usein, näkemisen lisäksi, haju, maku, ääni, tuntoaistimus tai itse tekeminen sekä kokemus paikasta.

Lähteet:

MacDonald, Matthew. 2009. Aivot käyttäjän käsikirja. WSOY. Saarijärven Offset Oy.

Ollila, Anne. 2000. Aika ja elämä. SKS. Vammalan kirjapaino Oy.

Sääskilahti, Nina. 2000. Teoksessa Arjen säikeet, Lönnqvist, Bo, toim. Gummerus. Jyväskylä.

Vilkuna, Janne. 2007. Teoksessa, Museologia tänään. Kinanen Pauliina. toim. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kirjallisuutta:

Hotakainen, Kari. 2009. Ihmisen osa. Kustannusosakeyhtiö Siltala. Helsinki.

Jotuni, Maria. 1929. Arkielämää. Otava. Helsinki.

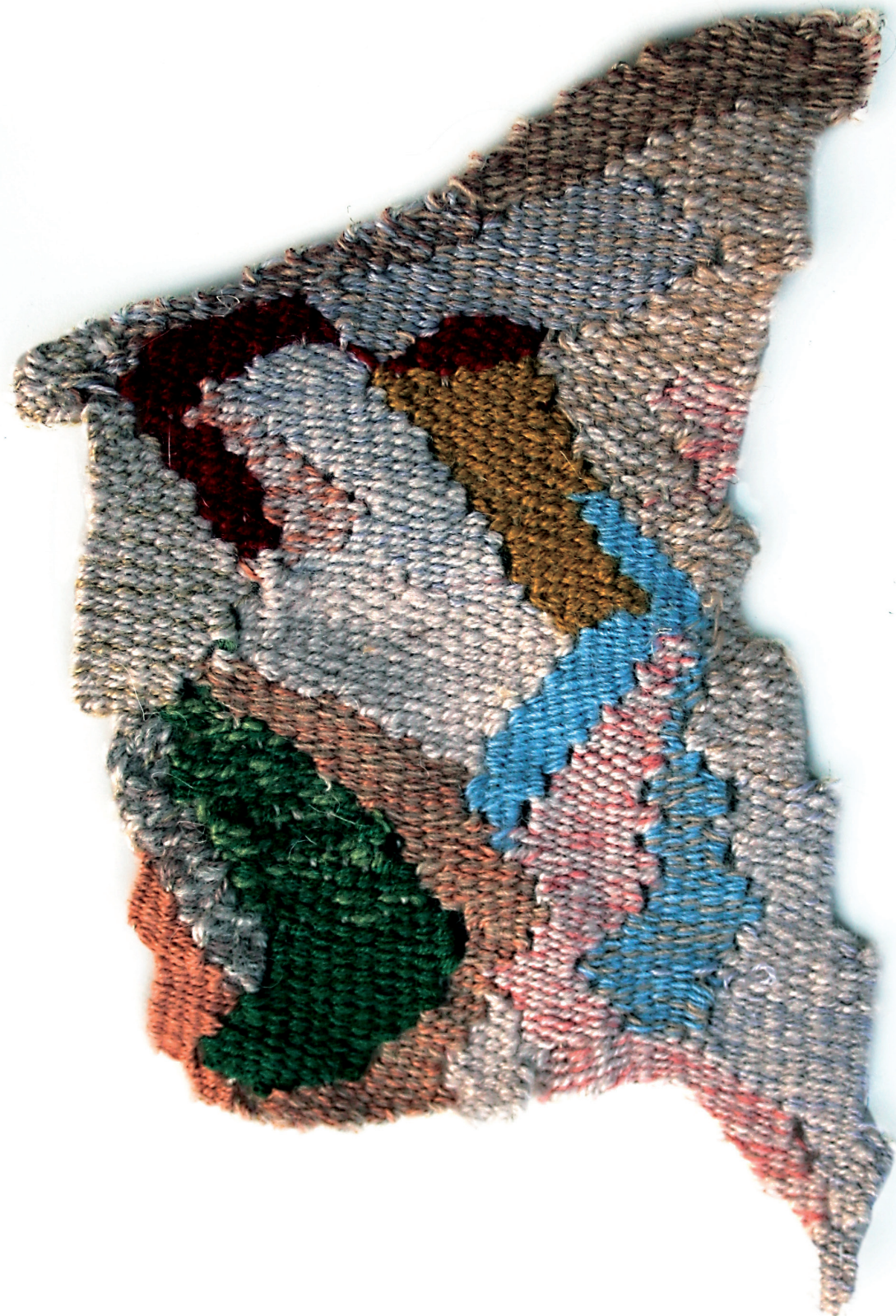
Saisio, Pirkko. 1978. Elämänmeno. Kirjayhtymä. Helsinki.

Sebald, W.G. 2010. (1995) Saturnuksen renkaat. Tammi. Helsinki.

59 Vilkuna, 2007. s.16

57 Ollila. 2000. s. 13

58 MacDonald, 2009. s.95

Arpi

Merkki ja muisto, sitä on arpi. Arvella on myös muotonsa, usein outo, mutta myös tuttu. Moni arpi on aikamme visuaalista kulttuuria, enkä tarkoita vain kauneusleikkausten arpia. Meillä melkeinpä kaikilla on rokotusarpia. Minulla on luomen poistoarpi, vanhemmillani ja ystävilläni leikkausarpia vaikka muille jakaa. Arvissa yhdistyvät aika, paikka ja muisto. Ainoa leikkaus, mikä minulle on tehty, on kasvaneen, kutiavan luomen poisto kainalosta. Leikkaus on jäänyt erityisenä mieleeni, sillä heti kun nuori naislääkäri otti langan ja neulan, huomasin hänen käsityötaitonsa, jota myös ihailien kehuin. Hän kertoi taitonsa pohjaksi käsityöharrastuksensa.

Kun vuonna 2011 Suomen käsityön museo valitsi vuoden käsityöläiseksi neurokirurgi Juha Hernesniemen, muistin omaa lähes kahdenkymmenen vuoden takaista kokemustani lääkärin käsityötaidosta.⁶⁰ Hyvänkin lääkärin leikkauksesta jää arpi, mutta kasvaako arpi kokemukseksi, se on toinen asia.

Ihminen tekee myös itse arpia itselleen, kuten ystäväni nuoruusvuosinaan itseään viiltelemällä, ja vahinkoja sattuu ja sattuu. Arvet kertovat jotakin perin inhimillistä. Kaatumisia, palovammoja, viiltoja, mutta arpi on myös merkki parantumisesta, haava on jo arpeutunut, kipu hellittänyt.

Aika parantaa
haavat. Tekee niistä
arven ja muiston.

Arpi on kuin paikka tai paremminkin parsimus. Kun rikkunut sukka parsitaan, se taas kestää ja lämmittää. Arpikin on taas ehjä, mutta kantaa muistoa entisestä haavasta. Eino Leinoa lainaten, ”*Haavat lyödyt, haavat saadut, aika kaikki kutoo arpeen*”.⁶¹

Toisin kuin ennen ihmiset ottavat nykyisin runsaasti tatuointeja. Mitähän ne kertovat ajastaan, paikastaan, kantajastaan? Parissa vuosikymmenessä visuaalinen kulttuurimme on tältä osin muuttunut huomattavasti. Eräs ystäväni otti 1980-luvun alussa, teini-ikäisenä ulkomailla ollessaan, lapaansa pienen kirsikkatatuoinnin. Se oli silloin anarkiaa, todella rohkeaa, halua itsenäistyä ja tehdä vastoin vanhempien toiveita, kuten

⁶⁰ www.suomenkäsityonmuseo.fi

⁶¹ Sadeniemi, 1996. s.103

hän sanoi. Siihen aikaan tatuointeja oli vain merimiehillä ja prostituoiduilla. Kirsikkatatuointi piti ottaa, koska oli tarve näyttää muille uskaltavansa. 2000-luvulla sama ystäväni otti toisen tatuoinnin, nyt pohkeeseensa. Uudemmassa tatuoinnissa on yksinkertainen matoa muistuttavan kalan kuva. Tällä kertaa idea tatuoinnista hautui vähän pidempään. Ystäväni oli kaukomailla sukeltamassa ja tatuoinnissa kuvattu kala näykki hänen jalassaan olevaa haavaa, saaden aikaan pahan tulehduksen ja tätä kautta myös ison arven. Ihailen tätä rumaa tatuointia arven koruna, kaksinkertaisena muistona ja muistelen kuulleen, että Maorien kulttuurissa arpia tehdään tatuointien sijasta ihoa koristamaan.

Lähteet:

Sadeniemi, Matti. (päätoimittaja) 1996. SKS. Nykysuomen sanakirja. WSOY. Juva.

www.suomenkasityonmuseo.fi

Ihmisen aika

”Ihminen elää aikaa ei ajassa”. Aika ja oleminen ovat erottamattomat.⁶²

Ihmisen iho ja ryhti, koko ruumis, ovat omanlaisiaan ajankuvia. Usein niiden perusteella arvioimme toistemme ikää tai sitä miten aika on ihmistä kohdellut. Ruumis on niin lähellä ja tuttu. Silti se muuttuu jatkuvasti, tunnen oman ruumiini muutokset, näen toisten. Pitäisi kai sanoa keho, mutta haluan sanoa ruumis, koska se jättää avoimemmaksi sen onko ruumis elollisen, ajallisen henkilön vai jo kuolleen. Myös rypyt ja arvet puhuttelevat minua, ne ovat jotenkin konkreettisia jälkiä elämästä, samalla täynnä elämää ja elämäntarinaa. Niissä aika ja eläminen tulevat lähelle toisiaan. Aika ja elämä ovat aina jossakin paikassa. Ymmärryksen mukaan myös olemista ja aikaa elämäntyökseen pohtineen filosofi Martin Heideggerin yksi perustermi ”Dasein”, joka on käännetty täälläolemiseksi, pitää sisällään paikan - täällä, maan päällä, täällä ajassa. Olla-verbi paljastaa aikamuodon, mutta sana oleminen jättää ajallisuuden epämääräiseksi, voimme sanoa maalla oleminen... ennen vanhaan oleminen... Se ei kerro koska. Oleminen on houkuttava, mutta yritän jättää nyt olemisen pohtimatta ja ajattelen ihmisen aikaa, vaikka samalla ymmärrän sen olevan hyvin samaa kuin ihmisen oleminen.

Yritän olla kysymättä olemista, vaikka juuri kysymistä pidän paljon antoisampana kuin vastausta tai tulkintaa. Havainto on havainto, tulkinta taas toinen totuus, jos totuus ollenkaan. Jos maalaisin aikaa kuvaavia teoksia, ne olisivat varmasti aina hyvin erilaisia, heijastaisivat kokemuksiäni, maalausshetkeä ja -paikkaa. Uskoisin niistä tulevan ekspressiivisiä, tärkeimpänä tunne. Jos eri ikäisiä ja erilaisissa kulttuuriympäristössä eläviä ihmisiä pyydetäisiin kuvaamaan aikaa, teokset houkuttaisivat tulkitsemaan. Mutta mitä on tulkinta? Tulkitsijalla on oma kokemusmaailmansa ja ajallisuutensa tulkintoja muokkaamassa, subjektista ei pääse eroon, havainnoista emme voi kiistellä, kun näemme aina vain yksin. En voi silti kokonaan kieltää tulkintaa. Kulttuurimme on muokannut meitä niin paljon, että puhdas havainnointi on vaikeaa. Jos en uskokaan tulkinnan totuudellisuuteen, onhan muitakin arvoja kuin totuus, arvoja kuten inhimillisyys.

Kun aika on olemista, se on myös sosiaalista ja ilmentää ryhmän yhteistä aikaa sekä toimintatapoja.

Kysyn aikaa ja toivon sitä itselleni, läheisilleni ja että osaisin käyttää aikani hyvin.

Päättävä aika

Mitä on ajan tappaminen, pitkä aika, mikä on parasta aikaa? Ajatus ajan tappamisesta tuo mieleen ihmisen elämän ja sen, että vaikka ihmistä ei tapettaisikaan, aikansa elätyään hän väistämättä kuolee. Yksi ajan, yhden ihmisen ajan, määritelmä voisikin olla syntymän ja kuoleman välitila.⁶³ Tärkeää on se miten ihminen sopeutuu hupenevaan aikaansa, sillä se hupenee elämän ensi hetkestä, ei se lisäännä.⁶⁴ Tärkeää on siis sopeutuminen, ei se miten ajan järjestää tai suunnittele. Jos haluaisi suunnitella elämänsä, pitäisi suunnitella joka minuutti, tunti, päivä ja vuosi ja kuolema, yhtään hetkeä ei saisi unohtaa, koska yksi silmänräpäys voi romuttaa suunnitelman. Joudumme toteamaan, ettemme hallitse omaakaan aikaamme.⁶⁵

Juuri nyt hallitsen aikaani ja luen vapaaehtoisesti sivun 20 Donnerin romaanista Kuolemankuvia, kulutan sen lukemiseen 75 sekuntia. Kauankohan Donner on sitä kirjoittanut? Hän on saanut paljon aikaan, ehkä hän on nopea juuri luomisessa, luovassa kirjoittamisessa. Ja mitä on kirjoittaminen? Mekaanista näppäimistön painelua tai kynällä kirjainten piirtämistä - sitä voi tehdä nopeasti - mutta sen luominen, mitä kirjoittaa, kuten kaikki luova toiminta, vaatii aikaa ja lepoa. Kuusi päivää ja pyhän?

*”Aika on luovuuden veli ja alitajunta sen sisko”.*⁶⁶

Huomaan Kuolemankuvia -kirjan sivulla numero 20 vilisevän ajan määritelmiä: kolme tuntia, viikon, aikoinaan, nyt, elämänsä, päiviäni, kaiken aikaa, vähäksi aikaa, muutamaa vuotta aikaisemmin, syyskuun yhdennentoista, nyt, aikaisemminkin, sekä 12 olla-verbiä eri aikamuodoissaan ja lopullisesti. Osa näistä sanoista on minulle kuvia, osan näistä sovituista ajanmääreistämme tulkitsen kokemuksen perusteella, mutta ehkä koen kolme tuntia tai kaiken aikaa eri tavailla kuin sinä. Ajan taju on henkilökoh-

63 Donner, 2006. s. 9

64 Donner, 2006 s. 55

65 Donner, 2006 s. 65

66 Anne Välinoro, Aamulehti 31.12.2011 s.24

tainen, varmaan osin opittu, ettemme tiedä kuinka kukaan toinen kokee ajan. Samoin on näkemisen laita, emme näe sitä mitä tai miten toinen näkee.

Ikä muuttaa varmasti ajan kokemista, pikkuvauvalle aika on nyt. Muuttaako ikä myös näkökykyä? Enkä tarkoita vain kaihina sumentavaa vaikutusta. Sanomme, että vanhemmiten tulee ikänäkö ja lukulasit. Onko ikänäkö vain näön mitattavaa huononemista, vai olisiko elämänkokemus kuitenkin laajentamassa kykyämme nähdä?

Eurooppalaisessa kulttuurissa aikaa katsotaan nykyisin kellosta, jossakin toisessa ajassa ja kulttuurissa aika nähdään valosta, auringon asennosta. Ehkä urbaaneinkin ihminen joskus huomaa ajan luonnossa, auringossa. Moderni yhteiskunta on saattanut lineaarisen ajan hallitsijaksemme, työaika, tai kahdeksan tuntia on paljon puheissamme. Uskon, että entisajan maaseudulla, jossa työskenneltiin ahkerasti, lähes koko valoisa aika ja enemmänkin, aikaa ajateltiin vähemmän, sitä ei katsottu kellosta, se oli osa luontoa ja elämänmenoa.

Jään miettimään elämän päättymistä, ihmisen kuolemaa ja sitä kuoleeko kukaan vai jokainen ”just in time”, ei liian aikaisin eikä liian myöhään, vaan juuri oikeaan aikaan. Ja miten kuolemaan suhtaudutaan toisella puolella maapalloa, jossa tavallisempi kuolinsyy on ruoan ja lääkkeiden puute, joka taas tavallisesti johtuu rahan puutteesta. Elinajalla tuntuu olevan suhde rahaan!

Minä luen lehdistä kuolinilmoitukset, joskus itken muistolausetta lukiessani, vaikk en tiedä kuolleen kuolemasta saati hänen tai läheistensä elämästä mitään. Itkenkö vainajan vai omaisten takia, sen iän takia, jonka vainaja on elänyt, muistolauseen takia, en tiedä. Ahaa, tässä kiitetään hoitohenkilökuntaa, tätä kuolemaa osattiin kai odottaa, kun taas tämä lause paljastaa kuoleman onnettomuutena, täytenä yllätyksenä. Mutta vaikka jokainen tietää kuolevansa, harva sitä osaa oikeaan aikaan odottaa ja onneksi ei sitä juuri aktiivisesti ajattelekaan. Mikä siis on oikea aika kuolla? Vanhuus ei kelpaa kuolinsyyksi, nykyään kaikkeen pitää löytää selitys ja syyllinen. Kai jokaisen kuoleman aiheuttajaksi pitäisi nimetä joku ihminen. Juridisista syistä tavallisesti syylliseksi katsotaan vainaja itse kun ei liikkunut enempää ja syönyt vähempää tai oma vika kun oli niin kummallinen, ei kukaan jaksanut olla hänen kanssaan, siksi masentui ja sairastui syöpään tai miksi ei mennyt ajoissa hoitoon. Milloin meistä piti tulla kuolemattomia? Ennen uskottiin kohtaloon ja sairauden tai kuoleman olevan rangaistus pahoista teoista. Aika on sairastaa ja aika parantua vai aika sairastaa ja aika olla terve,

miten sen paremmin sanoisi: aika on elää, täällä maan päällä, tätä aikaa. Minulla on oma aikani, sinulla omasi, *ennenvanhan* ihmisillä omansa, niilläkin, jotka eivät vielä ole, on aikansa.

Mitä on uutisten uutuus tai ajankohtaisuus? Tekeekö uutuuden vaatimus uutisesta uudelleen keksityn pyörän, vai riittääkö uutiseksi uusi näkökulma vanhaan? Joka päivä uutisoidaan myös joidenkin ihmisten kuolemasta. Kenen kuolema ylittää uutiskynnyksen? Julkisuuden henkilöiden lisäksi monen muun, joiden kuolintavassa on uutisoitavaa; kuoleman uutisarvon laajuutta ei tiedä etukäteen, vaan vasta sitten, kun aika on. Kuolema on aina uutinen. Ja kuten sanottu, toisinaan itken lehden kuolinitmoituksen äärellä, mutta olen pelottavan välinpitämätön seuraavalla sivulla uutisoitavan joukkomurhan uhreja kohtaan. Miksi käyttäydyn näin, onko se paikallisuuden ja ajallisuuden yhteyttä? Tekeekö se, että voin lukea nimetyn henkilön syntyneen ja kuolleen tietyllä paikalla, tietynä päivänä hänestä lähimmäisen? Miten olen oppinut tällaiseksi? Kuka opetti ja koska? Ystäväni sanovat, että lapsi opettaa: äitinä ihmisestä tulee sisäänpäin kääntynyt, koska pikkulapsen vanhemman on keskitettävä koko ajan huomionsa lapseen, kapasiteetti ei riitä muuhun. Välitänkö vielä joskus kaukaisten ihmisten kärsimyksistä, kuolemasta, ajallisuudesta? Samalla ymmärrän, etten voi murehtia koko maailman asioita tai murehtimalla lisätä kenenkään elinpäiviä.

Teemme koko ajan historiaa, ja historia saa koko ajan aineistoa meidän elämästämme ja ajastamme. Saamme myös ammentaa historiasta nykykulttuurimme kaikille osa-alueille. Tapamme olla, elää, ruokailla, liikkua, tehdä työtä, juhlia, kaikki on muotoutunut ajan kuluessa, ihmisten kuluessa. Uudet sukupolvet uudistavat vanhoja tapoja, kaikella on aikansa - vai onko. Kun tulemme tiettyyn ikään, kun olemme eläneet ainakin kahdeksantoista vuotta, meistä tulee aikuisia eli aikaihmissiä. Miksiköhän aikuiseksi tulemisen ikärajaa on aikojen saatossa vaihdettu kahdestakymmenestä neljästä kahteenkymmeneen yhteen, ja nyt tulemme aikaihmisiksi jo kahdeksantoistavuotiaina. Mistä tämä kiire aikuistua, kun kuitenkin ihannoimme nuoruutta ja elämmekin entistä pitempään? Kun kerran olemme aikuisia, olemme sitä sitten kuolemaamme asti, vaikka vitsaillen sanomme vanhuksen tulevan lapseksi jälleen. Pitkää ajanjaksoa voisi kuvata ihmisenä, joka on vauva, pikkulapsi, lapsi, nuori, nuori aikuinen, aikuinen, keski-ikäinen, eläkeikäinen ja vanhus. Listan tehtyäni huomaa, että ajanjaksoittain

määrittelemäni ihminen sai kuin vahingossa yhdeksän ikäkautta, samoin kuin Olli Jalonen yhdeksän elementtiä pyramideihinsa.

Kun pyysin erästä innokasta yksitoistavuotiaasta tyttöä kuvaamaan aikaa, hän piirsi viiden kuvan sarjan naisesta. Huomiotani herätti se, että hän itse lapsena jätti vauvaiän ja varhaislapsuuden piirroksista pois, kuvasarjassa oli tyttö tai nuori, kolme kuvaa aikuisesta ja vanhus. Tytöllä sekä vanhuksella oli hame, muissa kuvissa naisella oli housut. Tarkasti emme voisi tällaisella kuvasarjalla aikaa kuvata, mutta itse arvioisin tuollaisen kuvasarjan nähdessäni sen kuvaavan noin kahdeksaakymmentä vuotta eli aika tavallista nykynaisen elinaikaa, mutta samalla vain sitä osaa elinajasta, josta ihminen itse yleensä jotakin muistaa. Toiseksi aikakuvaksi tyttö piirsi kaksi kelloa: toisen pyöreän, toisen sulaneen kuin Dalin maalauksessa - lapselle ajan kuvaaminen oli helppoa, en yritäkään tulkita. Oma pikkupoikani taas kuvaili ajan sanallisesti: ”*sen on harmaa ja se pyörii ja pyörii, ei sitä voi kukaan pysäyttää*”. Miten sinä kuvaisit aikaa?

Mitä merkitsee, kun me aikaihmiset sanomme ihmisen kuollessa, että aika jättää? Mihin se jättää - ikuisuuteenko - kun sanomme kuolleesta myös; hän siirtyi ajasta ikuisuuteen. Eikö juuri ikuinen sisällä ajatuksen ajasta?

Lähteet:

Donner, Jörn. 2006. Kuolemankuvia. Mattila, Raija. suom. Otava. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Ollila, Anne. 2000. Aika ja elämä. SKS. Helsinki.

Painamaton lähde:

Anne Välinoro, Aamulehti 31.12.2011 s.24.

Kirjallisuutta:

Heidegger, Martin. 2000. (1926) Oleminen ja aika. Kupiainen, Reijo suom. Gummerus. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

Muisti

*”ei pimeys väisty vaan tihenee kun ajattelen, miten vähän me pystymme pitämään mielessä, mitä kaikkea ja miten paljon unohtuu jatkuvasti jokaisen sammuneen elämän myötä, miten maailma ikään kuin tyhjentyy itsestään, kun lukemattomiin muistamiskyvyttömiin paikkoihin ja esineisiin liittyviä tarinoita ei enää kukaan kuuntele”.*⁶⁷

Mitä on muisti? Mitä muistamme? Uskoakseni, me emme voi muistaa *ennenvanhaa*, koska emme ole sitä eläneet. Uskon, että muistamiseen tarvitaan oma kokemus. Ja juuri tämä kokemuksellisuus johtaa siihen, että ihmisen kuollessa kuolee myös hänen muistinsa.

Nykysuomen sanakirja määrittelee muistin kyvyksi säilyttää henkisenä omaisuutena mielessään elämyksiä, tietoja ja taitoja sekä tarvittaessa palauttaa ne tajuntaansa.⁶⁸ Jos muisti on siis kyky, se on aina sidoksissa elämään, instituutiolla tai esineellä ei voi olla kykyä.

Suomen lähisukukielten etymologia löytää muistaa -sanan vastineiksi ymmärtämisen sekä sanat tuomita, maistaa, haistaa ja löytää.⁶⁹ Kaikkiin näihin sanoihin liittyy kokemuksellisuus. Kuten kokemus syntyy jonkin prosessin edetessä, myös muisti on prosessi, joka muuttaa aivojamme jatkuvasti. Huomattavista kokemuksista kasvaa muistoja, jotka aivoissamme yhdessä ideoiden, uskomusten ja luonteen kanssa tekevät meistä ainutkertaisia, sellaisia kuin me olemme.⁷⁰

Muisti on säilyttämistä ja palauttamista, ajalla ei näitä ominaisuuksia ole. Mutta aivan kuten sanomme ajan olevan hyvä tai huono, on muistilla vastaavat määritelmänsä. Voimme muistaa vain menneitä tapahtumia, tulevaa emme voi muistaa. Siksikö tarvitsemme kalentereita, että muistaisimme koska on työmatka, tapaaminen, teatteri tai Tupperware -kutsut, lääkäri, lukupiiri ja laulujuhlat. Ilman kalenteria emme muista tulevia työvuoroja, tapahtumia tai tehtäviämme, emme pysty hallitsemaan ajankäytötämme. Olemme oppineet luottamaan kalenteriin ja samalla ehkä unohtaneet aineet-

⁶⁷ Sebal, 2002. *Austerlitz* s.29

⁶⁸ Sadeniemi. 1996. s.526-527

⁶⁹ Häkkinen, 2005. s. 732

⁷⁰ MacDonald, 2009. s.96

tomat tavat muistamisen apuna. Menneet voimme palauttaa mieliimme, niistä meillä on kokemus. Muisti on kuitenkin paitsi menneen myös nykyisen ja tulevan tallentaja ja jäsentäjä, muisti on luovaa, se rakentaa kokonaisuuksia; koen muistin olevan sukua taiteelle.

Muisti jaetaan tavallisesti kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisenä aisti-informaatiotamme vastaanottaa sensorinen muisti. Seuraavaksi käsittelemme tietoa lyhytaikaisen, mutta aktiivisen työmuistimme avulla ja lopulta osa informaatiosta ja kokemuksista tallentuu pitkäkestoiseen säilömuistiimme. Tämä pitkäkestoinen muisti jaetaan vielä tieto-, taito- ja elämänkertamuistiin. Tieto tallentuu sitä paremmin muistiin, mitä enemmän sitä on prosessoanut, jäsennellyt ja muodostanut kokonaisuudeksi, itse tehdyt muistisäännöt, ikonit, metaforat ja kielikuvat auttavat muistamisessa.⁷¹

Osa taidoistamme on lähes automatisoituneita, itsekin uskon osaavani monia käsitöitä koko ikäni, vaikken niitä jatkuvasti harjoittaisikaan. Toivottavasti mikään muistisairaus ei vie taitojani. Yllätyin kuitenkin, kun monen vuoden tauon jälkeen lähdin luistelemaan ja luistimet tuntuivat vallan liukkailta allani. Ajattelin jo, että olenko tosiaan unohtanut taidon luistella. Hetken jäällä oltuani totesin, ettei taito sentään kokonaan ollut ruostunut.

Jään miettimään myös elämänkertaani, mitä muistan elämästäni ja miten erilainen elämäkerrasta tulisi jos puhuisin, kirjoittaisin tai kuvittaisin sen. Identiteettini on riippuvainen muistista, muistini kokemuksista. Millaisia ovat taidekokemukseni: kuinka muistan eri aistein koettuja teoksia, mikä merkitys on kokemuksen voimakkuudella, kestolla, kokijan iällä tai sillä kuinka kauan kokemuksesta on kulunut – mikä yhteys on ajalla ja muistilla? En luota muistiin mielessä pitämisenä, ehkä parempi muisti on kuva tai kirjoitus. Mutta täyteen totuuteen siitä, mitä on ollut tai tapahtunut, emme pääse niidenkään avulla. Elämä tapahtuu hetkessä.

Äitini on alkanut epäillä muistamistaan, koska hänen unensa ovat toisinaan niin toden tuntuisia, että uni ja todellisuus menevät sekaisin. Hän muistaa tosina asioita, jotka ovat tapahtuneet unessa. Muistissa ei kuitenkaan ole vikaa. Mielestäni vilkas unimaailma on lahja, josta kannattaa nauttia, vaikkeivät muut siihen pääsekään mukaan. Joskus unen sekoittuminen arkielämään voi tuoda esiin erilaisia näkökulmia,

⁷¹ http://www.cs.tut.fi/~ika/luentokalvot/Luento4_IKAtarkkaavaisuusjamuisti.pdf

ratkaisuvaihtoehtoja tai hupia. Uni on totta. Olen aina iloinen, kun muistan uneni. Uni voi olla muisto ja se on aina yksityinen, vaikka joskus haaveilen yhteisestä unesta, saman unen näkemisestä toisen kanssa, yhteisestä retkestä toiseen maailmaan. Jään miettimään onko unessa oma aikansa, kun minuuteissa tai ehkä sekunneissa voi tapahtua valtavasti; miten uni paketoii aikaa, paikkoja ja tapahtumia. Tai onko unessa ennemminkin oma maailmansa, kuin oma aikansa, maailma, joka näyttäytyy minulle laajempaan kuin se maailma, jossa olen valveilla? Kaikkiällä maailmassahan tapahtuu kaiken aikaa valtavasti, olenko vain tietoisempi siitä unessa. Ehkä valveilla kaikkien aistieni ollessa hereillä kapasiteettini ei riitä laajempaan näkemykseen kuin minulla on, ehkä unessa pääsen eri tilaan, tilaan, jossa aika ja paikka eivät rajoita. Heti herätessä tunnen ajan, mutta nukkuessa olen ajasta vapaa.

Uniaika

Kun herään unesta keskellä yötä, olen vapaa.

Aika pian alan ajatella,

mikä aika yöstä on.

Jonkin ajan kuluttua vilkaisen kelloa,

kauanko saan vielä maata, olla, ajatella rauhassa.

Kelloon yön vapaus loppuu.

Kellonaika — kuin tottumus, sopimus, yhteiskuntajärjestelmä.

Minä kellokoneiston osa.

Mitä ja kenen pitää muistaa? Nykyään monenlaista dokumentoidaan yksityisesti ja julkisesti eri arkistoihin ja kokoelmiin. Dokumentoinnissa on omat ongelmansa; joku käyttää valtaa, tekee valinnat, mihin dokumentit tallennetaan ja missä muodossa niiden tulisi olla. Uskon, että moni dokumentti tulee käsitellyksi vain silloin, kun tallennusmuoto vaihtuu kasetista levykkeelle, levykkeeltä cd:lle jne. Nykyään museotkin tekevät poistoja, me voimme tahtoessamme tai vahingossa hävittää tiedostoja tai yksinkertaisesti kadottaa, unohtaa. Nykyään vanhoja valokuvia voi löytää kirpputoriltakin, ne ovat kauniita, mutta niiden tehtävä on muuttunut, niistä on tullut tavaraa, ne eivät ole enää muistoja eivätkä dokumentteja.

Matonkude eli muisto siitä, miten lapselle ajan ja paikan ylittäminen onnistuu

Yhtenä aamuna poikani otti lattialla lojuneen punaisen nauhan. Tarkemmin sanottuna nauha oli vanhasta kirkkaanpunaisesta paidasta leikattu matonkuteen suikale, joka oli edellisenä iltana toiminut hänen saunatakkinsa vyönä oikean vyön ollessa kadoksissa. Aamulla poikani nosti matonkuteenpätkän maasta, piteli sitä molemmista päistä ja keinutteli. ”...kato äiti, tää on keinu...” enempää en muista tai siinä aamutoimissani kuunnellut. Tunsin iloa, onpa hyvä idea, kuinka helposti lapsi keksii lelun, ajattelin, kun punainen kuteenpätkä pääsikin jo seuraavaan leikkiin. Ihmettelin, kun poika yhtäkkiä polvistui ahtaaseen tilaan keittiön penkin ja seinän väliin, veti kuteen seinää vasten suoraksi eteensä ja lausui selkeästi: ”Isän ja pojan ja pyhän hengen nimeen, aamen”. Tulin sanattomaksi. Mutta vieläkin kuteesta riitti, jonkin ajan kuluttua poika haki sakset, leikkasi kuteen pieniksi palasiksi, sulloi ne kahvikuppiin, kasasi kolme kuppia päällekkäin, päällimmäisessä oli punaiset kuteen suikaleet ja kutsui minut pöydän ääreen: ”Äiti tu kakulle, mulla on synttärit”. Minä en näe keinua, pyhää enkä kakkua, en kai ole siinä iässä. Olen oman ikäiseni, oman aikani kasvatti. Oman lapsuuden - mitä silloin olen ajatellut - mieleen palauttaminen on aika mahdotonta. Mutta lapselle lyhyen aamuhetken aikana keittiössä matonkuteen pätkä toi monta muistoa, läsnä olivat mennyt ja nyt -hetki ehkä tulevakin, minulle tapahtuma kasvoi lähes taideteokseksi, onneksi sain kokea sen. Siinä kokemuksessa oli minulle erityistä paikka, siis että se tapahtui vanhan kotitalomme keittiössä samoin kuin se, että päähenkilönä oli oma poikani, välineenä oli pätkä matonkudettani ja tapahtumallisuus, minä kokijana sinä lyhyenä aamun hetkenä. 1950-luvulla alettiin miettiä onko taideteosta olemassa, jos kukaan ei sitä koe – uskallan sanoa, jonakin hetkenä se on niin.

Ajan kuvaaminen voi olla mielikuvituksen juhlaa. Voisinko leikkiä ajatuksella ja kuvata elämäni punaisella matonkuteen pätkällä? Punaisia vaatteita meillä kotona oli vähän. Kirkkaanpunaista en muista muuta kuin yhden sukkahousut, jotka minulla oli ihan pienenä, niitä myös poikani sai käyttää. Yhden viininpunaiset samettihousut minulla oli alakoulussa, äidillä oli punaruutuinen paita, jota hän käytti vain harvoin ja isällä tosi hieno viininpunainen nyöripaita, joka pysyi varmaan pari vuosikymmentä ehjänä paljosta käytöstä huolimatta. Minullakin oli joskus parikymppisenä kirpputorilta ostettu viininpunainen poolopaita, se taitaa vieläkin olla laatikossa, jossa minulla on matonkuteeksi leikattavia vaatteita, mutten ole sitä leikannut, koska se päästi aina

pesuissa väriä. Ehkä minun elämäni kude olisi leikattu siitä väriä päästävästä itse ostmastani kirppispoolosta.

Mitä sitten kuvaisi elämässäni keinu, polvistuminen ja kakku?

Keinu, jonka isä teki meille navetanparvelle, voisi kuvata lapsuuttani. Kuinka muis-tankin - ihan näen - lapsuudestani parhaiten puuhat isän kanssa, vaikka äidin kanssa vietin suurimman osan lapsuusajasta, äiti kun oli maatalon emäntä. Ehkä äidin kanssa oli arkea, isän kanssa jotakin erityistä. Ajattelen tässä olevan jotakin yhteistä esteet-tisen kokemuksen kanssa, se on arkikokemuksen ylittävää ja siksi merkittävää. Lap-suuteni oli vapaata monella tapaa, tiesin ulkomaailmasta vähän, maailmani oli pieni kuin kuteen pätkä. Mutta vapaata elämäni oli vielä silloinkin, kun aloin itse saamaan keinuun vauhdin ponnimalla.

Mitä minun elämässäni kuvaisi alttari, polvistuminen - isän, pojan ja pyhän hengen nimeen? Miltä näyttää oma henkinen ja hengellinen kasvuni? Pyhiä hetkiä on usei-ta; helpoimmin kuvattavissa ja kerrottavissa avioliittoon vihkiminen tai lapsen kaste. Niistä on myös lukuisia muisti- ja valokuvia. Yksityisistä pyhän hetkistä en juuri puhu, minulle niiden kuvissa voisi olla tietty metsä, tie, vene tai tuli. Pyhä on ollut lähellä myös surussa, läheisen kuolemassa, niinä hetkinä olen kasvanut itsekseni.

Ja vielä kakku mansikoineen, kuvaisiko se niitä arki- ja juhlahetkiä tai kokemuksia, jotka ovat muokanneet minua minuksi? Leipominen on minulle myös mieluisa harras-tus, mansikat taas suomalaista maaseudun ruokaa, polttoainetta ja arvoja. Kakku voisi moniaistisuudessaan kuvata minua myös taiteilijana. Toivon, että voisin tehdä teoksia, jotka ovat eri aistein koettavissa.

Näin naivisti ajateltuna oman aikani kuvaus on helppoa, mutta ei tämä matonkude-elämä oikeasti kuvaa juuri mitään, se olikin vain leikki. Eikä kukaan tiedä, mutta kuka tahansa voi keksiä, miltä minun elinaikani näyttää tällä paikalla ja miten kuvata elä-määni, neljäkymmentä vuotta. Mutta kuinka voisi kuvata jonkin toisen samanikäisen elämää, sitä en tiedä.

Jos en osaa kuvata omaa elämääni, miten voisi kuvata nykyaikaa, 2010-lukua. Pelkän ajan kuvaaminen ilman paikkaa on vaikeaa. Itseäni kiinnostaa ihminen, miten iho ja hiukset, rypyt ja ryhti kertovat meille ajasta tai ajan vaikutuksesta ihmiseen. Ajattelen ihmistä ajan paikkana. Kiinnostukseni kohteena ovat odottavat ihmiset, ihmiset joilla on aikaa, ehkä tahtomattaankin. Minulle on luonteenomaista tehdä teoksia siellä, mis-

sä ihmiset ovat. Usein teosteni pääosassa on tekeminen, ei niinkään tuote, vaikka niitä-kin syntyy. Tällaisia teoksiani ei ole tarkoitettu kestäämään aikaa, ne tapahtuvat hetkes-sä, ne eivät säily pitkään samanlaisina, ne tai niiden käyttötarkoitus saakin muuttua.

Hei, muistatko, että tämän kappaleen otsikkona on muisti ja mistä olenkaan nyt kirjoittanut? Uskon, että silloin kun ihmisellä on aikaa, kuten odotustilassa - tarkoitan ettei ole kiirettä tai montaa asiaa tehtävänä - hän voi myös muistaa monia asioita, ja siitä muistamisen tai ajattelemisen hetkestä voi tulla myös muisto, joka ei unohdu.

Yht´äkkiä muistin
mitä, missä, minne
niinkö se meni.
Minne: muisto, muistikuva, oliko se vielä muistikin.
Mitä, missä, milloin
minne merkitsee.

Lähteet:

Häkkinen, Kaisa. 2005. Nykysuomen etymologinen sanakirja. WSOY. WS Bookwell Oy. Juva.

Sadeniemi, Matti. (päätoimittaja) 1996. SKS. Nykysuomen sanakirja. WSOY. Juva.

MacDolald, Matthew. 2009 Aivot käyttäjän käsikirja. WSOY. Saarijärven Offset Oy.

Sebald, W.G. 2002. (2001) Austerliz. suom. Oili Suominen. Tammi. Karisto Oy:n kirjapaino.

Painamaton lähde:

http://www.cs.tut.fi/~ika/luentokalvot/Luento4_IKAtarkkaavaisuusjamuisti.pdf.

2. OSIO KÄSITÖITÄ LÄÄKÄRIN PÄIVYSTYSJONOSSA

Aikaa odottamassa

Mitä silloin tehdään, kun odotetaan omaa aikaa? Olen istunut terveyskeskuksen päivystysjonossa tunteja, monena päivänä olen käyttänyt siihen aikaa, vai olenko vain antanut ajan kulua. Enkö antaisi ajan kulua, virrata, kulkea, ihan miten vain, kun en kuitenkaan voi pitää sitä kiinni tai paikoillaan. Vai olenko kaikkina aikoina kuitenkin juuri kiinni ajassa ja kaikissa paikoissa, myös aina ajan paikoissa? Haluan käyttää aikaa, tai paremminkin tiedostaa sen mitä aikanani tapahtuu. Oma ajankäytönseurantani on paljastanut minulle yllättäviäkin asioita, kuinka tehoton tai lyhytjänteinen ajan käyttäjä tai ajassa eläjä olen.

Mielenkiintoni kohteena on odotusaika, koska usein odottaessa ihminen on eniten tietoinen ajasta, ajan kestosta - silloin aika koetaan. Kun ihminen käyttää aikansa rutiininomaisesti heräten kellonsoittoon, syöden päivittäiset ateriat tiettyinä kellonaikoina, tehden muut tutut toiminnot ajallaan, aikaa ei tule juuri ajateltua.

Aika on arjessa usein hyvin kelloon sidottua, tiedämme milloin työ, harrastus tai tietty televisio-ohjelma alkaa ja loppuu. Montakohan kertaa tavallisena päivänä katsoimme kelloa ja montako kertaa odotustilassa? Lomalla kellontarkka ajankäyttö voi unohtua ja lomailija nauttii kesäyön valosta, luonnon ajattomasta, mutta kuitenkin niin näkyvän ajallisesta kauneudesta. Nykyisin useimmat viettävät lomaansa kesällä, silloin ollaan vähemmän tarkkoja ajan suhteen kuin talvella. Sitä vastoin *ennenvanhaan*, kun suurin osa ihmisistä eli ja sai elantonsa maanviljelyksestä, työtehtävät määrittyivät vuodenajan mukaan. Kesä oli kaikkein kiireisintä työaikaa, talvella tehtiin puhdetöitä, silloin laiskempi perheenjäsen saattoi olla tekemättä paljon mitään, ainakin jos Juhani Ahon Rautatie -kirjan päähenkilö Mattiin on uskomista. Mutta silloin, kun eteemme tulee jotakin yllättävää, odottamatonta, aika saa erilaisen merkityksen. Odottamaton odottaminen saa varmaan ajan tuntumaan pisimmältä mahdolliselta. Aivan kuten lääkärin päivystysjonossa, jossa kenellekään ei anneta aikaa, vaan lääkäri päättää potilaidensa hoidon kiireellisyyden. Ja yleisemminkin lähes joka päivä toiset ihmiset määrittävät ajankäyttöämme; työnantaja, perheenjäsen, ystävä. Lapseni määrittää minun ajankäyttöäni. Lapsen myötä olen myös tietoisempi ajasta, ajasta joka minulla on omaan tekemiseeni, kun taas aika, jonka vietämme yhdessä, on vähemmän

laskelmoitua. Valveilla makaamisen - jota lapsen vuoksi tulee enemmän - käytän ajateluun, se on minun aikaani.

Odotusaika pitää sisällään ajatuksen tulevasta. Usein odotus on suuntautumista tulevaan ja kyvyttömyyttämme elää hetkessä. Odotuksen lisäksi monet muutkin tunteemme suuntautuvat tulevaan, erityisesti toivo ja kaipaus, mutta myös jännitys, halu, pelko ja epävarmuus. Ollessamme sairaita elämme koko ajan tulevassa, odotuksessa, koska emme ole tyytyväisiä olotilaamme, emme halua elää tätä hetkeä, haluamme muutosta. Odottaessamme taas jotakin hyvää elämme niin odotuksessa, että hetkessä eläminen unohtuu. Odotuksen luonteesta riippuen kuinka kauan vielä, kuinka kauan enää. Odotuksessa on jotakin samaa kuin rakkaudessa, se voi täyttää meidät ja ohjata kaikkea toimintaamme.

Odotus on vartiointia ja silmällä pitämistä. Siltä se tuntuu terveyskeskuksessakin, lääkärin ovea vartioidaan, kanssaodottajia pidetään silmällä. Näissä odotuksen määritelmässä tunnen jotakin samaa kuin lapsen kasvatuksessa. Sana odottaa on samaa juurta kuin sana ota eli keihäs, piikki. Mistä sana ota sitten juontuu, en tiedä, mutta jään ajattelemaan kuinka usein tunnemme odotuksen kuin piikkinä lihassa.⁷²

Puhuessamme joulun, juhlan tai loman odotuksesta ilmaisemme aikaa kahteen kertaan. Samaan aikaan ilmaisussamme on tapahtuma ja aavistus paikasta. Käytämme sujuvasti myös sanontatapoja: auto odottaa tai kahvi odottaa. En kuitenkaan usko minkään elottoman voivan odottaa, odotus on niin inhimillistä. Ehkä kokisimme enemmän tarvetta joutua sanottaessa kuljettajan odottavan tai Merjan odottavan meitä kahville. Mieheni odottaa minua usein autossa. En ole koskaan ymmärtänyt sitä, vaan olen ajatellut, että tekisipä hän senkin ajan jotakin hyödyllistä. Nyt yritän muuttaa asennoitumistani, minun on puhuttava tästä hänen kanssaan. Voisimmeko suhtautua odotukseen rauhoittumisen aikana, ei piikkinä tai ajantuhlaamisena, vaan hetkenä, joka meillä on.

Lähde:

Häkkinen, Kaisa. (toim.) 1987. Nykysuomen sanakirja, etymologinen sanakirja. WSOY. Porvoo.

Matka-aika

Lääkäripäivystyksessä aikaa vierähtää usein tunteja. Yksi päivystysjonossa tapaamis-tani ihmisistä totesikin, että tämä on kuin *ennenvanhaan*; ennen kun lääkäriin lähdet-tiin, matkalla kului koko päivä, samaa on nykyään. Matkaan ei enää kulu kauan aikaa, kun se tehdään autolla, mutta odottamiseen sen edestä.

Mennessäni päivystykseen kutomaan olen halunnut käyttää aikaa myös matkantekoon. Niinpä olen mennyt terveyskeskukseen pyörällä tai kävellen. Mutta en ole käyttänyt matkaan aikaa vain huvikseni, vaan myös hyödyksi; päivittäinen ulkoilun ja liikunnan tarpeeni on tyy-dytetty, olen käyttänyt ajan hyödykseni, terveydekseni. Mutta ehkä liikuntaa tärkeämpää on se, että liike laittaa myös ajatuksen liikkeelle ja se mihin olen menossa ja mitä näen kulkiessani ohjaa ajatusteni suuntaa. Olen pyrkinyt kulkiessani siihen, että annan ajatusten tulla sellaisina kuin ne tulevat ja siihen etten ajattelisi laskelmoiden. Joskus matka on soinnut lauluna, joskus matkan varrella olevat vanhat rakennukset ovat ohjanneet ajatteluani, joskus matkalla on ollut paljon liikennettä. Mutta ennen kaikkea maisema on täynnä aikaa. Aika tai ajallisuus näyttäy-tyy maisemassa, siinä mitä näemme ja siinä minkä ymmärrämme hävinneen, muuttuneen.

Matkoja terveyskeskukseen ja ylipäätään ihmisten tekemiä matkoja ajatellessani toivon, että matka itsessään olisi arvokas, matka-aika yhtä arvokasta kuin perillä ole-minen. Matkalla on koko ajan jossakin paikassa, ja hitaasti etenevällä matkalla siihen pystyy kiinnittämään erityistä huomiota. Usein juuri matkalla olen enemmän kartalla, tässä, näiden ihmisten kanssa, tällä hetkellä.

Kuinka pitkä tai lyhyt matka on tai pikemminkin kuinka hitaasti tai nopeasti koem-me ajan kuluvan? Aika samoin kuin taide on - tai voi olla - kokemus.

Miten nopeasti ihminen pystyy ajattelemaan? Lentokoneen nopeus taitaa olla liikaa, koska yhä useampi lentää lyhyitäkin matkoja, vaikka se on ympäristön kannalta huono vaihtoehto. Koneessako, matkallako, ihminen osaa elää hetkessä, mutta unohtaa het-kensä vaikutukset tulevaisuudessa? Kuinka nopea ihmisen tarvitsee olla ja kuka asettaa aikarajat? Tieto siirtyy verkossa sekunneissa, ihmiset ja tavarat tunneissa maapallon toi-selle puolelle. Muutos oman elämänikin aikana on ollut valtava. Vaikka matkustamisesta on tullut tavanomaista *ennenvanhaan* verrattuna, matkaan liittyy silti usein odotus ja ajan laskeminen. Onko matkaan enää kolme päivää, olenko matkalla vielä kolme päivää.

Koska olen?

Odotustila

Odotustilassa tulee jotenkin kauhean tietoiseksi ajasta, sitä seuraa ihan eri tavalla kuin muulloin. Odotustilan seinällä oleva kello tuntuu välillä hallitsevan koko tilaa. Toinen tilan hallitsija on televisio. Ehkä ihmisille tutut ohjelmat myös kertovat heille, paljonko kello on, samoin kuin radio-ohjelmat minulle.

Kun ihminen on sairas, ajan seuraaminen kellosta ei ole kaikkein rakentavinta. Varmasti siinä sairaana, kelloa katsellessa, tulee tietoiseksi omasta pienuudestaan ehkä ajallisuudestaankin. Ehkä odotusaika tuntuu pitkältä, koska se on rutiinista poikkeavaa, mutta ennen kaikkea siksi, koska ei ole terve. Kova kipu antaa ajalle aivan eri mittakaavan. Sairaana ihminen ei pysty rentoutumaan eikä keksi samalla tavalla ajankulua kuin terveenä. Usein sairaana aika kuluu oman olotilan, vähemmän ympäröivän tilan, tarkkailussa. Odottaessa, sairaana, ihminen on hyvin tietoinen täälläolostaan.

Olin tätä työtä tehdessäni pari viikkoa todella sairas, niin sairas, etten jaksanut tehdä mitään, en edes ajatella, makasin vain. Mutta kun kipu helpotti ja untakin riitti - toden totta, aika kului kuin siivillä. Silloin, makuulta, aloin ottamaan valokuvia ajasta. Sairastamisestani seurasi paikallaan olominen, olemisesta seurasi kuvaaminen ja siitä lähtivät liikkeelle kuvalliset pohdintani ajasta. Voisiko ihminen juuri odottaessaan vapautua arjen laskelmoivasta ajattelusta mietiskelevään ajattelemiseen?

Olen miettinyt millainen odotustila olisi optimaalinen. Nykyaikana puhutaan paljon jatkuvasta ja nopeasta muutoksesta. Näin onkin. Tosin maailma, tai olisiko oikeampaa sanoa elämä, muuttuu jatkuvasti. Muutosta on aina myös jollakin tavalla vastustettu. Koska emme pääse kokemaan entisiä muutoksia, tuntuu itse koettu muutos aina merkittävimmältä.

Vanhan ihmisen elinaikana tapahtunut muutos lääkäripalveluissa on huomattava. Mutta jo tätä työtä tehdessäni, reilun vuoden aikana, kunnallinen lääkäripäivystys kotikaupungissani on muuttunut. Ensimmäiset istuntoni kutomisineni tein terveyskeskuksen päivystysjonossa, nyttemmin päivystys on siirtynyt aluesairaalan alaisuuteen. Paitsi, että monet käytännöt ovat muuttuneet, on myös fyysinen odotustila vaihtunut. Tilalla ja odotustilalla on aina merkitystä, etenkin kun tilassa on usein ja pitkään, siihen todella kiinnittää huomiota. Aluesairaalan odotustilassa on tuoleja ja sohva, nau-lakko, vesipiste, viherkasveja, televisio, muutama grafiikan lehti seinällä, lehtikori ja

hyllykkö, jossa on lastenkirjoja sekä pikkuinen lastenpöytä tuoleineen. Tilan värit on viileä: turkoosinvihreä, keltavihreä, keskisininen, puu, vaalea ja harmaa. Pintamateriaaleina: muovimatto, betoniseinän pinta muistuttaa kuitupunosta, katto on metallipaneelia, erilaisten istuinten materiaalina on metallia, puuta, keinonahkaa ja kankaita. Nykyinen odotustila on t-kirjaimen muotoinen ja väritykseltään hillitympi kuin terveyskeskuksen odotustila, jossa oli tuolirivi pitkällä käytävällä ja värityksessä valkoista, lilaa, siniharmaata sekä punaista. Nämä terveyskeskuksen odotustilan värit otin myös yhteen kutomaani paikkaan. Terveyskeskuksessa kaikki istuivat rivissä samanlaisilla puutuoleilla kasvot seinään päin, sairaalan odotustilassa voi myös istua rivissä epä-mukavilla läppätuoleilla, mutta vaihtoehtoisesti vastatusten sohvalla ja erilaisilla, varmaan myös eri aikakausilta olevilla, tuoleilla. Vastatusten istuminen mielestäni aktivoi keskusteluun ja ainakin kanssaodottajien havainnointiin.

Yhtäkkiä muistin molemmissa odotustiloissa olevan ikkunan, mutten tiennyt, mitä sairaalan ikkunan takana on. Lähdin paikanpäälle katsomaan. Totesin, että odotustilan ikkunan edessä oli tiiviisti suljetut sälekaihtimet, jotka olivat aina ennenkin olleet kiinni. Avasin kaihtimet ja näin muutaman auton parkkitilan autoineen ennen seuraavaa seinää. Terveyskeskuksen ikkunoiden takana taas on joutomaalta vaikuttava viheralue, sisäpiha, joka tuossa ympäristössä tuntuu jotenkin lohdulliselta. Koko rakennuskompleksissa on muutamia pieniä sisäpihoja; kallista, mutta minusta arvokasta joutomaata, josta näkyy myös pala taivasta.

Molemmissa odotustiloissa on aina päällä televisio - ajan unohduttaja?

Mitä itse keksisin, millaisen odotustilan tekisin - taiteilijan kai pitäisi keksiä jotakin tavanomaisuudesta poikkeavaa? Mutta en nyt sisusta, voin kyllä leikitellä ajatuksella. Varmasti sitä on tutkittukin, millainen olisi viihtyisä tai muuten henkisesti otollinen odotustila. Minä vain olen läsnä, ihmisenä tilassa, paikalla, paikoillani. Yleensä odotustilassa on useita kanssaodottajia. Olen kokenut kuuluvani odottajien joukkoon ja tuntenut itseni tarpeelliseksi; olen läsnä, paikalla, näkijänä ja kuulijana, kumppanina.

Olen aistit herkkinä, vähän kuin yksin metsässä, siinä odottaessani havainnoin ja samalla teen käsilläni - minähän pystyn moneen asiaan samanaikaisesti! Aika ja paikka määrittävät sitä, mitä teen. Jos olisin kutonut samanmuotoisia kudoksia jossakin muualla, paitsi lopputulos, myös koko kokemus olisi toinen.

Kautta aikojen taiteilijat ovat matkustelleet. Vieraat maat ja kulttuurit ovat vaikuttaneet taiteilijoihin ja sitä kautta myös näkyneet ja kuuluneet heidän töissään. Yleisö ei vieraista vaikutteista ole aina pitänyt, ne ovat olleet liian uusia, liian erilaisia. Ehkä juuri silloin taiteilija on onnistunut, kun saa yleisön tuntemaan, vaikka vastustamaankin. Toki on voinut käydä myös niin, että kokemus on ollut taiteilijalle iso, muttei hän ole onnistunut teostensa kautta välittämään sitä muille, muut kun yleensä teoksia tulkitsevat. Usein taiteilijan, joka muistetaan aikojen kuluttuakin, sanotaan olleen aikaansa edellä. Aikaansa edellä on hän, joka tuo julki erilaisia ajatuksia kuin valtaapitävät tai joka toimii uudella tavalla. Vaikka en yllä lähellekään aikaansa todella edellä olevia - ja mitä teknologiaan tulee, olen todellakin aikaani jäljessä - haluan elää ja antaa aikaani.

Minulle lääkäripäivystyksessä kutominen perinneasuun pukeutuneena on matka, eksoottinen, oma pienoismaailmansa, jossa on läsnä paljon nyky-yhteiskunnastamme. Kukaan ei pysty määrittelemään nyky-yhteiskuntaa tai nykyaikaa kattavasti, mitä siihen kuuluu tai ei kuulu. Mielestäni nykyaikaan kuuluu kaikki mitä nyt on, vaikka toisaalta ymmärrämme tiettyjä asioita erityisesti tähän aikaan kuuluvaksi.

Päivystyksessä pyritään oikeudenmukaisuuteen, eikä siellä useinkaan kuule valitusta, vaikka myöhemmin jonoon saapunut pääsisi lääkärille aiemmin tullutta ennen. Mutta politiikka, pätkätyöt, ulkomaalaiset keikkalääkärit, ymmärryksen puute, lääkäreiden jatkuva vaihtuvuus, ihmisten erilaisuus ja ajankäyttötottumukset, odotus tulevat esiin. Ilahduttavaa on ollut huomata, että monella lääkäriin pääsyä odottavalla on joku omainen mukana. Ihmiset välittävät, aika kuluu yhdessä. Usealla aikuisellakin lääkäriin pääsyä odottavalla on kumppani, usein puoliso tai äiti mukana. Äiti on aina äiti, huolehtija. Muistan Veikko Huovisen kirjottaneen joskus jotenkin tähän tapaan, että ne jotka lapsia tähän maailmaan saattavat, saavat lopun ikäänsä kantaa huolien ja murheen taakkaa, jos tosin lapsista on paljon iloakin. Toisaalta moni lastensa kanssa lääkäriin pääsyä odottava äiti näyttää olevan henkisesti jossakin muualla, puhuvan puhelimeensa tai kirjottavan viestejä. Monesti tuntuu, että lapsi sittenkin osaa käyttää

odotusajan aikuista paremmin. Usein lapsi ryhtyy heti tutkimaan tilaa tai haluaa olla vanhempaansa lähellä, olla yhdessä. Läsnä olevaa ihmistä kaivataan - olen tuntenut itsenikin läsnä- tai kanssaolijaksi, muiden mukana hyödylliseksi.

Käsillä tekeminen on konkreettista ja näkyvää, siihen on kaikilla myös jonkinlainen suhde. Koen, että juuri käsitöiden tekemiseni on madaltanut ihmisten kynnystä tulla jakamaan aikaa kanssani. Moni on kiitellyt sitä, että odotusaika kuluu nopeasti, kun juttelee. Itse olen mielessäni todennut, että ehkä vielä nopeammin, kun syvenyy yksin työhön.

Käsityöllä on yleensäkin hitaan leima, siihen kuluu aikaa, jos tekee käsin. Siitä ihminen on pyrkinyt eroon jo pitkään, monet arkitoimistamme on koneellistettu ajan säästämiseksi. Vaan mihinhän sitä säästetään ja mihin säästöt käytetään? Varmaan sitäkin asiaa on tutkittu. Erilaisilla käsitöillä on melkoinen harrastajajoukko, mutta harvassa on niitä, jotka tekevät käsitöitä todelliseen jonkin esineen tarpeeseensa. Käsitöissä on trendinsä, nykyään lyhytkurssit ja nopeat tekniikat saavat monet harrastamaan käsitöitä.

Mutta viime aikoina jotkut ovat alkaneet harrastaa myös ”Slow lifea”, sitä että arkitöihin, kuten ruoanlaittoon, käytetään paljon aikaa. Aina löytyy myös pitsinnyplääjiä tai kirjoja, ihmisiä, jotka tekevät hitaasti eteneviä käsitöitä. (Arvaan, että esimerkkinä ärsyttää toisia, mutta olkoon, minä koen ne tekniikat hitaiksi.) Monet harrastajat käyvät tiettyinä aikana tietyssä paikassa kokoontuvissa käsityöpiireissä ja nauttivat niin sanotusta vapaa-ajastaan. Ehkä monille muillekin kuin minulle käsityö on paikka ja aika. Aika joka on olemista.

Ennenvanhan elämä saattaa nykyihmisen mielestä olla hidasta. On totta, että päivittäisiin toimiin kului ennen, nykyiseen verrattuna, paljon aikaa, mutta omavaraistaloudessa ei ollut työaikaa. Vähemmän oli myös kiirettä, kun aikaa ei mitattu, vaan työt tehtiin – ajallaan.

Minä elän tavallani myös slow lifea, osin tiedostamatta. Kotini, vanha sukutalomme, kun ei sisällä kaikkia nykyajan mukavuuksia, talon puulämmityssysteemi on peräisin vuodelta 1938 ja lämmittämiseen todellakin kuluu paitsi paljon puuta myös aikaa ja vaivaa. Kun olimme ostamassa taloa vanhemmiltani, pyysin erästä arkkitehtiä arvioimaan talon arvon. Arkkitehdin hinta-arvio oli aika pieni. Hän totesi, että sille työlle, ajalle ja vaivalle, minkä talon asumiskelpoisena pitäminen vaatii, kannattaa laskea

hinta. Koska asuminen on työlästä ja vie aikaa tai sitten paljon rahaa ja jättimäisen remontin, ei talosta kannata maksaa paljoa.

Mitähän ei voi mitata rahassa, jos asumiseen käyttämälle ajallekin voi laskea hin- nan? Vaikka olen asunut myös vuokralla ja maksanut vuokraa kuukausittain, eikä omakotiasuminenkaan ilmaista ole, en ole koskaan ajatellut asumiseen käyttämälleni ajalle hintalappua. Näyttäytyykö aika oikeasti rahassa vai vain raha ajassa? En usko kuitenkaan ajan olevan rahaa, vaikka sanaparressa niin sanotaankin.

Benjamin Franklin on tiettävästi sanonut 1700-luvulla tuon paljon lainatun lauseen ”aika on rahaa”. Franklinilta tunnemme monta muutakin hänen mielestään hyveelli- seen elämään, aikaan ja rahaan liittyvää aforismia, kuten: ”*Kalat ja vieraat haisevat kolmen päivän kuluttua*”, ”*Joka tuhlaa aikaa, tuhlaa rahaa*” sekä ”*Kulta-aika ei kos- kaan ole ollut nykyinen aika*”.⁷³ Aika on rahaa - lauseen alkuperää internetistä etsiessäni satuin lukemaan myös Herman Kellgrenin artikkelia 1850-luvun Suomettaresta. Siinä myötäiltiin Franklinin sananpartta ja todettiin osan kansaa elävän joutilaisuudessa ja köyhyydessä, kun ajan rahaluonnetta ei ymmärretä.⁷⁴ Vanhemmat ihmiset ovat joskus kertoneet tehneensä nuorena sen verran töitä, että saivat tietyn summan rahaa, eivät he viitsineet yhtään enempää rehtiä. Harva nykyisin suhtautuu työhön, aikaan ja ra- haan näin? Nykyinen tavallisesti kahdeksan tunnin työaika ei tällaisia mahdollisuuk- sia tarjoakaan. Tuota edellisen vuosisadan kirjoitusta on vaikea kommentoida, kun en ole tutkinut aktiivisesti mihin ihmiset käyttivät aikaansa enkä jostakin syystä viitsi todella paneutua nykypäivän köyhyyden syihinkään. Ehkä juuri tässä kohdassa tun- nen olevani kuin Proust, joka lapsuudestaan kirjoittaessaan toteaa: ”...*tein niin kuin me kaikki teemme isoina, kun silmiin osuu kärsimyksiä ja epäoikeudenmukaisuutta: minä en ottanut nähdäkseni*”.⁷⁵ Nytkin sivuutan vaikean aiheen ja innostun Kyllikki Villan runosta: ”*Työtäni myyn, en aikaani - aikaani haluan antaa lahjaksi*”⁷⁶.

Nykyisin puhutaan usein työssä jaksamisesta ja palkoista. Toivon, että tämä Villan runo kuuluisi siellä, missä koetaan tylsän työn vievän aikamme ja palkan olevan liian

pieni. Eihän työssäoloaika ole kenenkään muun aikaa, vaan minä olen itse työssä. Aut- taisikohan se yhtään, jos saisimme palkan urakkapalkkana emmekä aikaan viittaavana tunti- tai kuukausipalkkana? Ajasta ja rahasta puhuessamme käytämme usein saman- laisia ilmauksia: tuhlaamme, kulutamme ja säästämme sekä aikaa että rahaa. Myös moni hinta on riippuvainen ajasta, esimerkiksi vuokran maksamme joka kuukaudelta ja korkoa maksamme tai saamme tietyltä ajalta. Mitä jos antaisimmekin aikaa!

Käsitöitä tehdessäni en mittaa aikaa, silloin syöminenkin meinaa väliin unohtua. Kun en edes mittaa aikaa, en myöskään hinnoittele käsityötuotteita käyttämäni ajan mukaan, vaan arvotan tuotoksia mielessäni, ehkä teen eri asiakkaallekin vähän eri hinnalla, ajatuksella, että mitä juuri hän voisi käsityöstä maksaa.

Ehkä saimme vanhan sukutaloni halvemmalla kuin joku vieras ihminen, vaikka minulle talo on paljon arvokkaampi, ei ehkä rahassa, mutta muistojen ja suvun kautta. Minähän melkein muistan talosta asioita, jotka ovat tapahtuneet ennen syntymääni, koska minulla on siitä vanhoja valokuvia ja tarinoita muistissani. Kuitenkin ne tär- keimmät muistot olen itse kokenut.

Ja vielä, minulle ja sisaruksilleni tämä talo on paikka, se oikea koti. Talo olisi var- masti remontoitu ennen kuin kukaan sisaruksistani olisi muuttanut siihen, ehkä it- sellänikin se on joskus edessä, mutta nyt se on vielä jotenkin aito ja alkuperäinen. Isovanhempieni sukupolvelle talo ei olisi enää aito, koska heidän nuoruudessaan talo remontoitiin täysin. Aitouskin on ajasta kiinni. Suvussa ja sukupolvissa on läsnä aika, sen jatkuminen ja jakautuminen menneestä tulevaan. Ennen kaikkea ajan kokemus on inhimillistä, osa ihmisyyttä.

Lähteet:

Proust, Marcel. 1968 (1919) suom. Pirkko Peltonen, Helvi Nurminen. Otava. Helsinki.

Villa, Kyllikki. 1976. Ei, ei matkavakuutusta minulle. Weilin+Göös. Helsinki.

Painamattomat lähteet:

<http://www.aforismi.vuodatus.net/blog/367460/benjamin-franklin-mietteita/>

http://fi.wikisource.org/wiki/%E2%80%9DAika_on_rahaa%E2%80%9D

⁷³ <http://www.aforismi.vuodatus.net/blog/367460/benjamin-franklin-mietteita/>

⁷⁴ http://fi.wikisource.org/wiki/%E2%80%9DAika_on_rahaa%E2%80%9D

⁷⁵ Proust, 1968 s. 15

⁷⁶ Villa, 1976. s.10

Parsimus

Olen päivystysjonossa parsimassa tai kutomassa arpien muotoisia paikkoja. Ajattelen lääkärin ompeleman haavankin olevan paikka, jollakin tavalla korjaus. Kun haava arpeutuu, se ei ole enää haava, muttei samanlainenkaan kuin ennen haavaa. Paikka tai kohta, jossa arpi on, muuttuu ja saa uusia, näkyviä muistoja, se kertoo omaa tarinaansa. Monet tapaamani ihmiset ovat aloittaneet keskustelun kysymällä mikä tämä käyttämäni tekniikka on, he ovat halunneet nimetä työtavan. En osaa nimetä sitä, se on jonkin sorttinen kudonta tai parsiminen, ehkä punonta, minusta nimi ei ole tärkeää. Lopputuloksetkin ovat mielestäni melko rumia, mutta moni on ihan kuin aidosti ihaillut työtäni. En tiedä onko ihailun kohteena ollut lopputulos vai ennalta suunnittelemaan tekemiseni. Minusta on ollut tärkeää, että ihmiset ovat saaneet valita värejä tai sen mihin kohtaan joku väri tulee työssäni, voisin jopa sanoa työssämme. Olen valinnut lankakorini puitteissa värit paikkakudoksiini tilasta, siten värejä on ”lainattu” myös monen odottajan vaatteista. Ihmiset tekevät tilan.

Tunnen omat kokemukseni kutojana päivystysjonossa merkityksellisiksi, yllättävissä tilanteissa olen huomannut kokemuksen olleen molemminpuolinen. Myöhemmin kun kaupassa on tullut ihmisiä vastaan kysyen missä kudonnaiseni ovat, hetki on mennyt tajutessa, että päivystystuttuja ollaan.

Tuttuus liittyy jotenkin myös käsityöhön, vaikka outoonkin tekniikkaan. Usein olemme odottajien kanssa keskustelleet käsityöistä ja niihin liittyvistä läheisistä ihmisistä, usein äidistä tai isoäidistä. Käsityön tekeminen samoin kuin tekijät ovat hyvin ajallisia. Eräs nainen sanoin puhuttaessa käsillä tekemisen hitaudesta äitinsä opettaneen, ettei kukaan kysy kuinka kauan jotakin käsityötä on tehty, vaan kuka sen on tehnyt.

Käsityö voi olla toiselle turvapaikka; itse ainakin huomaan kutoessani olevani hyvin tyhjä kaikesta muusta, olen tässä ja nyt ja niin on hyvä. Usein ihminen tavoitteleeekin juuri sitä, että voisi elää hetkessä.

*”Voiko taide saattaa ihmisen siihen paikkaan ja hetkeen, jossa menneisyys syventää nykyisyyttä ja nykyhetki herättää henkiin tulevaisuuden?”*⁷⁷ Onko taide paikka tai ovat-

ko kutomani paikat taidetta – turhia kysymyksiä. Mutta hetki taiteen parissa voi olla merkityksellinen, jos siinä kokee menneen merkityksen nykyisyydelle ja taas toisaalta ymmärtää nykyhetken ainutkertaisuuden; sekin on pian menneisyyttä, tuleva pian nykyisyyttä. Koettuna taide korostaa myös elämän hetkellisyyttä, toisaalta hetken, toisaalta kokemuksen arvoa. Tulevaisuuskaan ei ole menneestä eikä nykyisestä vapaa, mutta niin kuin oma tulevaisuutemme on arvoituksia täynnä, voi taide johdattaa meitä tulevaan, jopa luoda uskoa siihen. Miksi tahansa kutomani paikat määritelläänkin, ne ovat joka tapauksessa, kuten lähtökohtansa arvet, pieni osa nykyistä visuaalista kulttuuriamme.

Lähes jokaisen suomalaisen kehossa on rokotusarpi, monella myös erilaisia leikkauksia ja sairaanhoitohenkilökunnan ompelemia haavoja. Moni nykyisin ommel-luista haavoista sai ennen arpeutua itseksensä. Arpikulttuurikin on muuttunut. Jokaisella ihmisellä on napa, arpi kai sekin. Arvissa uskon olevan jotakin tuosta voimasta, jota Dewey sovittaa taiteeseen. Niissä on läsnä menneisyys ja nykyhetken kautta myös tuleva - navassa ainakin.

Samoin odottamisessa paikka ja ajan kokemus ovat läsnä, tässä paikassa ja hetkessä - mielessä miksi ja koska tähän on tultu, kauanko tässä vielä menee. Odottaja ei päivystysjonossa juuri uskalla lähteä liikkeelle, sitä on niin täynnä odotusta. Uskon, että odottamisesta on myös hyötyä, ehkä odottaja saa aikaa olemisensä ajattelemiseen. Toki odottajista hyöttyy myös sairaalan kahvioyrittäjä: kun odotusaika pitkittyy, ihmisen perustarpeet pysyvät samoina, kahvia kuluu. Toisaalta moni, jolla ei ole läheistä mukana, ei uskalla käydä kahvilla, koska ei tiedä lääkäriaikaansa ja odottaa nälissään. Nälkä on nyky-yhteiskunnassamme monille harvoin koettu olotila, odottava tila sekin. Milloin ruoka maistuu niin hyvälle, kuin nälkäisenä? Koska oman nimen kuuleminen tuntuu niin vapauttavalta kuin odottaessa sen kuulemista, lääkäriin pääsyä? Toki asia voi olla myös toisin, pelko huonosta diagnoosista voi odotuksen edetessä lisääntyä, jolloin odotus ja tietämättömyys oman taudin laadusta tuntuvat turvallisemmilta.

Terveyskeskuksessa moni on kysynyt kenelle teoksiani teen, annanko kuvakudoksen äidille vai teenkö tilauksesta odotustilan seinälle. Ihmiset ovat myös kertoneet, mitä he ovat teoksissani nähneet: Suomen kartta, Iso-Britannia, mustetahra, sukka, jalka, fallos. Jollekulle kudonnaiseni on tuonut miellelyhtymän johonkin tapahtumaan. Kukaan ei ole kysynyt onko teokseni abstraktio. En edes itse tiedä, mikä minun työni

⁷⁷ Dewey, 2010. s. 29

on; arven kuva, odotustila vai abstraktio, ehkä sattuma tai tunne. Lopputulos ei ole minulle niin tärkeä, tärkeämpää on ollut matka. Dewey sanoo taiteen lähtevän ymmärryksestä ja päätyvän ihmettelyyn.⁷⁸ Olenko päässyt niin pitkälle? Jollakin tasolla olen ollut ymmärtävinäni mitä teen, kun olen aloittanut, mutta kaiken tällä matkalla kokemani jälkeen ihmettelen... Olen saanut monta kokemusta, toivottavasti myös jakanut kokemuksia, joilla on ollut merkitystä siinä hetkessä, siinä kun on ollut aikaa odottaa.

Arpi paikkana

Mitä arvet ovat: visuaalista kulttuuria, muistoja, paikkoja? Yksi kutomistani arpipaikoista on äitini arven kuva, sektioarven, joka on syntynyt 7. toukokuuta 1969 vanhemman sisareni syntyessä. Äiti sai lapsia kolmella vuosikymmenellä 1960-, 70- ja 80-luvuilla. Esikoisen syntymästä sektioilla jäi äidin kehoon muistoksi arpi. Nyt arpi on pahoin revennyt, osin myöhempien raskauksien seurauksena. Tämän arven yläpuolella, lähellä äidin omasta syntymästä muistuttavaa arpea, napaa, on pieni sterilointiarpi. Jotenkin tämä äidin arpinen vatsa on minulle oleellinen osa äitiäni. Syntymä, synnytys ja sen mahdollisuuden loppu, siinä on jotakin kaunista ajallisuudesta.

Monet ihmiset odotustilassa ovat nähneet tähän arpeen liittyvän kudonnaiseni karttana, se on eniten innoittanut muihinkin määritelmiin, eikä mikään näkemys ole väärä, nehän ovat havaintoja, näkijöiden kokemuksia. Minulle juuri tämä arpikudonnainen kuvaa äitini arpista vatsaa, äidilleni se on merkki, muisto vahvasta kokemuksesta, äidiksi tulemisesta. Synnyttäessään minut, toisen tyttärensä, äitini oli 21-vuotias, tilallinen ja velallinen. Muistelen mitä minä tein 21-vuotiaana. Olin aloittanut käsityön, erityisesti kudonnan opiskelun, aivan kuten mummuni nuorena. Mummulla oli ollut haave käsityönopettajuudesta, mutta sota tuli väliin ja suunnitelmat muuttuivat. Minä en tuon ikäisenä juuri ajatellut tulevaisuutta, minun ei tarvinnut. Minä olen sellaisen perheen ja ajan lapsi, että minulla on ollut hyvin vähän pakkoa. Mutta sinä vuonna kun täytin 21 vuotta, 68 vuotta nuori mummuni kuoli ja minä näin pahoja unia mummusta.

Maa oli vielä musta
taivas harmaa
sinä yönä satoi lunta
ja minä tein lumiukon,
vaikka tiesin sen sulavan
palaavan vetenä taivaalle.

Jotakin hyvin ajallista on siinä, että odotus on synonyymi sanalle raskaus. Siinä odotusajassa, jos missä, tulevaisuus on läsnä, toisaalta taas mennyt, siinä on vanhemmuutta edeltänyt elämänvaihe ja kasvu vanhemmuuteen. Raskaana nainen on ehkä eniten myös tietoinen nykyisyydestään, sitä on jotenkin hyvin vahvasti olemassa. Ehkä missään elämänvaiheessa aikaa ei lasketa yhtä paljon kuin odotusaikana. Raskausaika näkyy molemmissa; äidissä ja lapsessa. Yleensäkin aika on ja näkyy ihmisessä. Toinen elämänvaihe, jossa ihminen voi ulkoisesti muuttua todella paljon ja lyhyessä ajassa, on vakava sairaus. Vakavan sairauden hetkellä aika on jotenkin käsin kosketeltavaa. Näenkö tämän ihmisen vielä tänään, onko tämä viimeinen kerta tässä ajassa. Mitä on ajallisen elämämme jälkeen, miltä sitten näyttää? Syntymän ja kuoleman välissä on ihmisen aika, ajallisuus, mutta emme voi muistaa sen alkua emmekä loppua. Kuitenkin molemmat ovat kaikille yhteisiä ja uskoakseni myös tärkeitä kokemuksia.

Arpi on merkki ja mitä kaikkea se merkitseekään?

Arvet ovat uimahallissa näkyvästi esillä, mutta terveyskeskuksessa piilossa; mikä odottajia vaivaa, ei usein näy päällepäin. Päivystyksessä kutoessani kanssaodottajat ovat yllättäneet minut kahteen eri otteeseen esittelemällä minulle vaatteiden tavallisesti peittämät arpensa ilman, että arvista on ollut edes puhetta. Ne arpitarinat ovat olleet myös hurjia, varmasti muistan ne pitkään.

Nykyajan kehittynyt kirurgia tuottaa paljon hyvinvointia. Ajattelen isäni lonkka-leikkauksia, *ennenvanhaan* hän olisi joutunut kärsimään kipua ja kulkemaan kävelykeppiä käyttäen, nyt niiden tilalla näkyy vain leikkausarvet. Ennen ihmisten tekemä raskas työ näkyi päällepäin ruumiinosissa, ryhdissä, koko olemuksessa ja tuntui kipuna. Hyvä, että lääketieteen kehityksen myötä monia voidaan auttaa. Mutta nykyään

⁷⁸ Dewey s.327

joidenkin mielestä ikä ei saisi näkyä. Missä ovat kauneuskirurgian arvet? Ja milloin arpi on silmin nähtävissä, milloin ihmisen sisällä?

Laitoksissa, kuten terveyskeskuksessa, meitä ohjataan tai käsketään erilaisin merkein, kyltein ja opastein. Toisinaan provosoidun ohjeista ja kun luen lattiassa olevaa tarraa, odota tässä, johdun ajattelemaan...

Odota tässä

-juu kyllä minä vaan odotan (tai en minä nyt enää odota, poikahan on jo puolitoistavuotias)
mutta vartoon tässä vuoroani.

-Mitähän tässä odotetaan,
reittikin tuntuu selvältä?

-Ahaa, pitääkö tässä odottaa niin kauan,
että alkaa tuntua joltakin?

-Ei, nyt minä arvaan,
tässä pitääkin ajatella.

Lähde:

Dewey, John. 2010. Taide kokemuksena. (Art as Experience. 1934) suom. Immonen, Antti ja Tuusvuori, Jarkko, S. Niin & Näin. Tallinna.

Käsi työssä

”*Sinä olet ottanut oikein työn mukaan*”, on joku kanssaodottaja aloittanut keskustelun kutoessani terveyskeskuksen päivystysjonossa. Ihmettelen, jos käsityötä vielä pidetään työnä, monissa paikoissa termi käsityö onkin vaihdettu kädentaidoksi. Ihminen kädel-lisenä olentona on aina ja kaikkialla tehnyt käsillään, omaksunut ja oppinut taitoja, teh-nyt käsitöitä. Käsityöhön tarvitaan aina ihminen ja aikaa, usein jotakin materiaaliakin. Jotkin käsityötavat ovat poikkeuksellisia siinä, ettei käsityön tekeminen välttämättä vaadi keskittymistä ja työrauhaa monen muun työn niitä vaatiessa, vaan päinvastoin se ihan kuin vapauttaa kanssakäymiseen toisten kanssa ja toisaalta se sujuu mukavasti seurustellessa, tämän kai tiesivät entisajan ompeluseuralaisetkin. Juuri käsityön teke-miseni on madaltanut ihmisten kynnyistä aloittaa keskustelu, tulla viereeni. Joinakin kertoina ihmiset ovat varta vasten vaihtaneet paikkaa päästäkseen juttelemaan kans-sani, ja kun juttukaveri on päässyt lääkäriin, on toinen odottaja tullut hänen tilalleen. Käsityöstä on helppo aloittaa keskustelu, on helppoa kun on jotakin konkreettista mis-tä kysellä, omia kokemuksia joista kertoa, jotta päästään mennen kautta nykyhetkeen ja tulevaa pohtimaan. Välillä olen tuntenut olevani käsityönopettaja, välillä sosiaali-työtekijä, mutta ennen kaikkea ihminen ihmiselle. Käsi on niin inhimillinen samoin kuin käsityön tulos, ainakin tämänkaltaiset tekemäni villaiset paikat tai laput, siinä ei pääse ylpistymään.

Mietin, mitä teoksestani päivystysjonossa jää jäljelle tai tarvitseeko jotain jäädä. Maailmassa on jo niin paljon tavaraa, ettei sitä tarvita lisää, mutta voisiko käsityö tai yhdessä olon kokemus olla niin vahva, että se jää, säilyy. Itselleni yksi kerta päivystys-jonossa ei enää, monta kertaa siellä oltuani, tuntuisi kokonaiselta kokemukselta, teok-selta, koska saamani kokemus on kasvanut niin paljon ajan kanssa. Tunnen, että kaikki istuntoni yhdessä, niiden ajattelu ja niistä kirjoittaminen, muodostavat kokemuksen.

Koska teos on valmis, sitä en vielä tiedä. Toivon, että tiedän sitten, kun se valmistuu, jos sen edes pitää valmistua.

Säveltäjän tai kirjailijan, elokuvaohjaajan tai arkkitehdin pitää saada teoksensa val-miiksi, koska sitten he tavallisesti antavat työnsä muille. He eivät sitten enää voi mi-tään sille, mitä muusikot, yleisö tai rakennusmiehet teokselle tekevät. Antaako yksin ja käsillä tapahtuva tekeminen paremman mahdollisuuden keskeneräisyyteen? Jos en

myy työtäni, voin aina palata siihen. Saavatko raha ja sovitut aikataulut, siis toiset ih-miset, aikaan valmiuden vaatimuksen? Käsityöhön tuntuu erityisellä tavalla liittyvän keskeneräisyys. Tunnen monia, joiden kaapeista löytyy paljon keskeneräisiä käsitöitä. Innostus loppuu, kun työ vie niin kauan ja mielenkiinto ehtii suuntautua jonnekin muualle ennen työn valmistumista. Ehkä tämäkin kuvaa käsityön erityislaatua; siinä kuinka tärkeää on työn tekeminen, siis matka, verrattuna perille pääsemiseen, valmii-seen tuotteeseen. Miksi keskeneräisiä töitä ei heitetä pois, kun kaapit tahtovat muuten-kin olla täynnä? Tähän on varmasti monta vastausta, ehkä se on materiaalin - joka on usein luonnonmateriaalia - arvostaminen tai oman työn ja sen tuoman kokemuksen arvostaminen, ehkä ajan, paikan ja suunnitellun käyttäjän arvostaminen?

Ehkä pitää vain tuntea koska teos on valmis, valmis keskeneräisyydessäänkin.

Minulla ei ole mitään sääntöä siitä, kuinka kauan käsityön tekemisen pitäisi kestää. Kun menin ensimmäiseen työharjoittelupaikkaani opiskeluaikanani, minun piti kutoa valmiiseen loimeen myyntiin tuleva villashaali. Ohjeeksi annettiin, että shaali pitää kutoa viidessä tunnissa. Tämä tuntui kauhean lyhyeltä, mutta suoriuduin tehtävästä määräajassa. Aika oli varmasti määritelty, jotta päästään tiettyyn tuntipalkkaan tai lii-kevoittoon, mutten siltikään ymmärtänyt aikarajaa. Vaikka kudon tekstiileitä tilauk-sesta ja määrittelen myös tuotteilleni hinnan, en koskaan laske niiden valmistukseen käyttämäni aikaa, sillä myyn tuotteita en aikaa.

Ajattelen, ettei hinnan suhteen oleellista ole tiineysaika, aika, joka kuluu ideasta val-miiksi tuotteeksi tai teokseksi. En tiedä koska teokseni ovat täysiaikaisia, usein syntyy keskosta ja lähetän nekin maailmalle.

Käsityötä tehdessä aika kuluu mukavasti kuulee sanottavan. Mukavuus on tavoite-tila ja käsityö seuralainen. Minulla menee hermot usein käsitöitä tehdessä, hermostun, kun työ ei valmistu tai etene muuten suunnitellusti. Käsityölle tai -työhön suuttuminen on kuitenkin puhdistavaa; kun käsityötä tekee yksin, ei suuttuminen loukkaa ketään, kangaspuut eivät loukkaannu. Ei käsityö silti ole viatonta, silläkin voi olla moninaiset motiivit ja sen hitauden seuralaisena voivat tulla pikaruoka, sähköpatterin laittaminen päälle tulenteon ja pesien hoitamisen sijaan, vaillinainen läsnäolo...

Minulle käsitöitä tehdessäni, käsityön lisäksi seuralaisenani on radio, se on käsityö-kaverini, siinä on työyhteisöni. Mutta päivystysjonossa tunnen olevani oikeasti töissä,

työssä, jota ei mitata rahassa eikä työn konkreettisessa tuloksessa vaan inhimillisyydessä.

Pari vuotta vanhemman siskoni piti koulun käsityötunnilla virkata ketjusilmukoita niin paljon kuin minuutissa ehti. Hänen tuloksensa oli kehno, yhdeksän silmukkaa, olo melkein ahdistava. Kun minä menin kolmannelle, ei sama opettaja enää järjestänyt moista ajastettua virkkaamista, onneksi. Minä en ylipäätänsä tahdo tehdä käsitöitä porukalla, porukassa ehkä, vaikka itse käsityötä opetankin. Minusta käsitöissä on tärkeää, että jokainen voi tehdä erilaista työtä. Käsityö ei ole kilpailu, ei ajan kanssa tai aikaa vastaa, ei myöskään toisten ihmisen kanssa, vaikka toisten tekemisestä oppiikin tavattomasti.

Mitä sinä tekisit käsityötunnilla, jos viikoittaiseen elämääsi kuuluisi käsityötunti? Tutkimusten mukaan ihmisen pitäisi liikkua omaehtoisesti vähintään muutama tunti viikossa kunnon ja liikuntakyvyn säilyttääkseen. Tarvitsisiko ihmisen myös tehdä käsitöitä käsittääkseen?

Siinä, että käsityö -termiä käytetään niin käsillä tekemisestä kuin sen tuotoksistakin, on jotakin hienoa, ne ovat paljolti yhtä, vaikka, käsin tehtyyn tuotteeseen liittyen, käsityö ei ole minulle arvo sinänsä, se on valmistustapa. Usein käsityöllä on eniten arvoa tekijälleen; arvokasta voi olla työ, tekijän siihen käyttämä aika ja sen kokemuksellisuus, tuotekin. Itse koen aina oppivani jotakin käsitöitä tehdessäni. Teollisesti valmistetut tekstiilit ovat teollisesti valmistettuja, muttei sitä, toisin kuin käsityönä tekemistä, juuri missään yhteydessä tuoda esiin. Me vain tiedämme sen, automaattisesti. Nykyään tuotetiedoista ei aina löydy edes valmistusmaata. Teollisesti valmistetut tuotteet ovat ehkä oman aikansa trendikkäitä, helposti ja nopeasti saatavia, edullisiakin, niiden hankkimiseen ei siis tarvita paljon aikaa, ehkei niillä itselläänkään ole kovin paljon aikaa, jos trendi menee ohi. (Toki yhä enemmän trendit tulevat myös käsillä tekemiseen.) Todennäköistä on kuitenkin, että niiden valmistamiseen ja asiakkaalle päätymiseen kuuluu paljon työvaiheita, kuluu aikaa ja energiaa. Itselleni käsityön tekemisessä yksi arvo on eettisyys, oman energian käyttö, on energia sitten ajattelua tai fyysistä tekemistä. Käsityönä tehdyllä on tarina, joka syntyy tekijänsä kokemuksesta. Tarina alkaa materiaalien lähteiltä ja taidon oppimisesta. Toki kaikilla tuotteilla on tarinansa kuten Katja Gauriloffin dokumenttielokuva Säilöttyjä unelmia tuo esiin. Dokumentissa kuvataan säilykepurkin 30 000 kilometrin matkaa Brazilian malmikaivoksilta kaupan

hyllylle Ranskassa. Tuon elokuvan rinnalle kuvittelen tarinan kalasäilykkeestä, jonka hämäläismies kalastaa kotijärvellään, valmistaa keittiössään ja purkittaa vanhaan lasipurkkiin. Siinä, käsityössä, alkuperä on aika pitkälle tunnettu.

Samalla, käsityötä ajatellessani, huomaan myös historia -sanalla olevan tuplamerkityksen. Historia tarkoittaa mennyttä ja toisaalta se on tieteenalan nimi. Leikittelen käsityön ja historian merkityksillä, koen niissä olevan jotakin vastaavuutta. Käsityö tuotteena on mennyttä, se on jo tehty ja tekemisenä se on kuin tutkimusta, tiedettä. Molemmat ovat myös koulun oppiaineiden nimiä.

Käsityö on hyvin ajallista, mutta myös tavallaan ajatonta. Tuotteessa näkyy aika kulumisena ja materiaalina, usein myös ulkoasu paljastaa jotakin tekoajankohdasta. Tekemisenä käsityö lähentelee ajattomuutta siinä mielessä, että niin kauan kuin ihminen on toiminut, on hän kädellisenä olentona myös tehnyt käsitöitä.

Käsityötä tekevillä ihmisillä on pontimensa työhön. Usein käsityöhön liittyy seura ja ajankulu. Useat aikuisten harrastepiireissä käyvät tekevät käsityötä seuran vuoksi, mutta käsin tekeminen voi itsessäänkin olla seuralainen. Kotona käsityötä tehdessä ei ole niin yksin kuin ilman työtä, ja television katselukin tuntuu ahkeruutta arvostavasta paljon sopivammalta kun samalla kutoo vaikka pipoa.⁷⁹

Piposta taas tulee mieleeni se, mitä käsityö tekee ajattelulle. Suunnittelu laittaa kaikki aistit, tiedot ja taidot käyttöön, kun taas varsinainen tekeminen usein tyhjentää ajatukset ja antaa siinä työtä tehdessä mielen olla joko täydellisesti keskittyneenä tai vapaana, vain mekaanista tointa suorittaen. Käsityö on tekijälleen monimerkityksistä. Toisille käsityö on tapa ilmaista itseä ja laittaa omat edellytykset käyttöön, itse otan kaikki, tilauksestakin tekemäni käsityöt, oppimiskokemuksina. Elämäntilanne ja tila, koti ja kokemukset, koko sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö vaikuttavat siihen, mitä, millaista ja miten käsityötä tehdään. Toisinaan käsityö on aika vaativaa, toisinaan vain aikaa vaativaa.

Vaativuudesta en koe negatiivisena vaan vähän samanlaisena kuin hyvän kirjan lukemisessa halu, tunne tai uteliaisuus vaatii lukemaan lisää, kun on malttamaton saamaan loppuratkaisun selville ja toisaalta viimeisiä sivuja tai työn viimeistelyä lykkää, ikään kuin säästären vielä yhden kokemuksen tuonnetuksi.

Aika on käsillä
tunnen se ihollani
tunnustelen sormillani.

Lähteet:

Kovalainen, Leena. 2003. Käsityön harrastamisen merkity maailma ja sen muutokset yksilön elämässä. Pro gradu, Joensuun yliopisto, Suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos

kirjallista materiaalia:

useat nettisivut aiheesta Gauriloff, Katja. 2011. Säilöttyjä unelmia. <http://hiff.fi/elokuvat/sailottyja-unelmia/> <http://www.film-o-holic.com/haastattelut/katja-gauriloff-sailottyja-unelmia/>

Kipeä aika

Terveystenhoito on kokenut ihmisiän aikana suuren muutoksen. Yhtenä merkkinä tästä olkoon Sastamalan aluesairaalan pihassa oleva Tyrvään Mantan patsas. Manta oli maankuulu kansanparantaja, joka toimi kotikaupungissani 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle asti. Ennen Mantan aikaa, 1800-luvun alussa, saatettiin ajatella, ettei tautia vastaan kannattanut taistella muilla parannuskeinoilla kuin saunottamisella, koska ihmisen kuolinhetken uskottiin määrätyn jo hänen syntyessään. Raamattu sanoo noin 1000 eKr. eläneen Daavidin psalmissa meille tänäänkin ”...*ennen kuin olin elänyt päivääkään, olivat kaikki päiväni jo luodut.*”⁸⁰ Miten nämä koemme? Minulle, nykyihmiselle psalmi ei tarkoita ainakaan terveellisten elintapojen unohtamista, saatavissa olevasta hoidosta tai lääkityksestä kieltäytymistä.

Entinen uskomuskulttuuri perustui pitkälti kuun asentoon ja sykliseen aikakäsitykseen. Jos ihminen oli syntynyt pienenevän kuun iltana, hänen uskottiin myös kuolevan illalla kuun vähetessä. Myös kuolinhetken olosuhteilla, säällä, kuun vaiheella tai juhlapyhällä uskottiin olevan merkitystä kuolevan kohtalolle tuonpuoleisessa. Samoin esimerkiksi kuun asennolla uskottiin olevan merkitystä syntyvän lapsen luonteeseen ja terveyteen.

Aikana, jolloin ihmiset elivät lähempänä luontoa, aikakäsitykseen liittyi syklisyys, jonka edelleen koemme toistuvasti muun muassa vuodenaikoina luonnossa. Aika on aina kulttuurinen, ja vuosisatoja kalenterissamme toistuneet pyhät tai muut ajanjaksot ovat tukeneet ajan käsittämistä syklisenä tai rytmisenä.⁸¹

Luonto tai luonnon valo on määrittänyt elämää ennen aivan eri tavalla kuin nykyään. Enää eivät ihmisten työtehtävät juuri muutu vuodenaikojen mukaan kuten maatalousyhteiskunnassa. Nykyään vuodenaajat vaikuttavat enemmän harrastuksiimme, siis vapaa-aikaan, lomatkin ovat nykyisin pääosin kesällä, joka ennen oli kiihkeintä työteon aikaa. Ehkä lääkäriissä ollaan edelleen vähän lähempänä luontoa, vuodenaajat näkyvät ainakin jonkin verran talvisin kausi-influenssapotilaina.

Nykyiselle terveydenhuollolle on vaihtoehtoisia hoitoja antavia tahoja, ja viimeaikoina yksityiset lääkäripalvelut ovat lisääntyneet kunnallisista palveluista huolimatta. Yhdeksi syyksi yksityisten palvelujen lisääntyvälle kysynnälle sanotaan nopeus, siellä ei tarvitse odottaa. Vaikka yksityiset palvelut ovat kalliimpia, moni valitsee yksityisen, koska sinne pääsee, ainakin näin pienellä paikkakunnalla, melkein heti ja sinne saa samalle päivälle ajan. Elintasomme on niin korkea tai odotus niin vastenmielistä, että sen välttämisestä mieluummin maksetaan. Onko aika tosiaan niin arvokasta, rahassa mitattavaa.

Toki aikamme on arvokasta ja uskoakseni ainutlaatuista, mutta en koe sitä rahassa mitattavaksi. Muuttaisikohan vakituinen palkkatyö omankin aikani enemmän euroiksi? Onhan minun päivystysjonossa kutomistani kiitelty: ”...*onpa hyvä, kun sinut on tänne palkattu...*” ja ”...*aika kuluu tässä työtäsi seuratessa ja jutellessa niin nopeasti, mukavasti...*”. Nopea ajankulu näyttää olevan tavoiteltavaa. Jään miettimään, vaikuttaisiko se tekemiseeni ja olemiseeni, jos minulle todellakin maksettaisiin päivystysjonossa olemisesta. Tai miten kanssaodottajat kokisivat olemiseni, jos ihmiset todella tietäisivät minun saavan siitä palkkaa. Miksi koen olevani paljon vapaampi, kun minulle ei makseta? Vaikka varallisuus tuo mukanaan riippumattomuutta, ehkä se myös säätelee omistajansa aikaa. Onko vapaaehtoisuus vain jotakin säälittävää taiteilijuuden ihannoitua, kun ilman rahaa en kuitenkaan pärjää? Saanko sanoa, että haluan maksa vapaudesta päättää omasta ajankäytöstäni? Naura vain ja usko, että nauru pidentää ikää. Pitkän iän salaisuudesta puhutaan aika ajoin, mikä se sitten onkin.

Kun kerran sattumalta tapasin sairaalan pihassa iäkkään sukulaisnaisen ja kysyin tuon tavanomaisen, mitä kuuluu, hän vastasi: ”Tämä vanhana oleminen ei ole yhtään kivaa!”. Hätkähdän ja kuitenkin tajuan mitä odotamme elämältä. Emme varmaan määrää, pitkää ikää, vaan sisältöä - sama on kaiken kokemisen kanssa. Olimme iäkkään sukulaiseni kanssa sairaalan pihassa samasta syystä. Minä olin tulossa isotätini luota, hän menossa sisartaan tapaamaan. Aavistimme, että hänen aikansa oli vähissä.

Tätä tätiä ajatellessani mieleeni tulee rinnakkain ihmisen aika, ikä ja universaali aika. Ymmärrän niiden olevan aivan eri laatuisia asioita tai ilmiöitä. Ajan ja iän ero tulee selvästi esille, jos mietin mitä on keskiaika ja keski-ikä, niiden ero on suuri kuin universumin ja yksilön ero. Ja kuitenkin juuri ihminen on määritellyt tietyt ajat Keskiajaksi ja keski-ikäsi. Keskiajan olemme määritelleet jälkikäteen. 1700-luvulta asti on Keskiajaksi kutsuttu ajanjaksoa 400 -1500 jKr. Pohjoismaiden historiassa keskiaika

⁸⁰ Psalmi 139:16

⁸¹ Sääskilahti, 2000. s. 30 - 48

oli noin 1050 -1520.⁸² Ehkä ihmisen tarvetta hahmottaa aikaa, kuvaa tällainen aikojen määrittely: Ennen Keskiaikaa oli Vanha aika, kun taas Keskiajan jälkeistä aikaa kutsumme nimellä Uusi aika. Ja vielä käytämme ilmausta keskiaika myös silloin, kun puhumme joidenkin mitattavien aikojen, esimerkiksi urheilutulosten keskiarvoista.⁸³ Ainakin puheessa keski-ikää käytämme laveasti. Teinille keski-ikä merkitsee varmaan eri asiaa kuin keski-ikäiselle, teinin vanhemmalle itselleen. Sille, joka on jo keski-ikä kokenut ja siirtynyt vanhuuteen, keski-ikä tarkoittaa vielä jotakin muuta. Eikä keski-ikäisen mielestä vanhus ehkä itse koe olevansa vanhus, vaan hän voi pitää itseään edelleen keski-ikäisenä.

Kun edellä mainittu, terveyskeskuksessa viimeiset kuukautensa viettänyt, nyt jo edesmennyt, isotätini oli yhdeksänkymmenen ikäinen, hän kertoi olevansa mielestään vieläkin melko nuori ja kokematon, se sama. Hänen kuoltuaan suomalaisen kalenterin mukaan nimipäivänäni 3.5.2012, löysin Matti Paloheimon runon, jonka haluan omistaa hänelle:

" Vanha nainen istuu penkillä ja katselee leikkiviä lapsia.

*Hän on istunut siinä jo kauan,
varjostanut silmiään auringolta ja hymyillyt.*

Mille hän hymyilee?

Hiekkalinnojaan rakenteleville, kumoon kupsahteleville lapsille, vai itselleenkö ehkä?

Molemmille, molemmille.

Sillä hänen sisällään asuu yhä se pieni tyttö kukkakoltussaan hiekkalapio kädessä,

se seuraa häntä yli rajan, nauraa, se on hän itse,

ja kun linnasta sammuvat valot

ja kaikki on pelkkää hiekkaa,

*ei hän yhtään pelkää.*⁸⁴

Omituista, ettei iän mukana mikään tunnu muuttuvan, mutta ulkopuolisen silmin vanhuksen iän aikana elämä on muuttunut valtavasti. Itsekin sorrun ajattelemaan

kuinka vanhusten elinaikana yhteiskunnan, työn, perheen ja asuinolojen muutos on ollut valtavaa, mutten huomaa muutosta oman elämäni aikana. Niin me sopeudumme aikaan ja elämään kuin virtaan, ettemme sitä huomaa.

11011918 – 03052012

Vuosikymmenet sinä olet haaveillut,
odottanut, ajatellut, pelännyt ja puhunut.

Nyt olet väsynyt.

Vastaa puhelimeesi, sinä et jaks

naisääni tarjoaa sinulle ilmaista puheaikaa.

Vastaa, "Ei kiitos, hän ei tarvitse sitä".

(vaikka me molemmat sitä vielä toivomme.)

Sillä hetkellä meillä on läsnäolon ja kosketuksen aika

- nyt muistojen aika.

Tää aika on ihan kipee, kuulee sanottavan monessakin yhteydessä. Tuota nykyajan sananpartta voidaan käyttää silloin, kun kaikenlaiseen vaivaan tarjotaan pillereitä, medikalisoidaan ihmiselämää kuuluvia vaiheita, kun sosiaalista kanssakäymistä hoidetaan etänä, internetin välityksellä, kun tapahtuu perhesurmia ja kouluampumisia, kun pikkulapset laitetaan harrastamaan tavoitteellisesti, suoritetaan elämää; tätä listaa voisi jatkaa. Kun syyllinen pitää löytää eikä itseen uskalla tai huomaa katsoa, on aika sopivan tasapuolinen syyllinen miltei kaikkeen tämän ajan ja samalla oman elämämme epäkohtiin. Vai pitääkö ihminen, joka on mielellään viisas ja kaikkivoipa, vielä aikaa itsensä yläpuolella. Jotenkin minusta tuntuu, että yhdessäolo ja odottaminen, keskustelu ja käsillä tekeminen ei ole kauheen kipeetä hommaa tänäänkään.

⁸² Tiainen, 1983. s.551

⁸³ Sadeniemi, 1996. s.321

⁸⁴ Paloheimo, 1992. s.112

Lähteet:

- Sadeniemi, Matti. (toim.)1996. *Nykysuomen sanakirja 2. Suomalaisen kirjallisuuden seura.* WSOY. Juva.
- Sääskilahti, Nina. 2000. *Teoksessa Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin.* Lönnqvist, Bo. toim. *Etnografia 3 Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja.* Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Paloheimo, Martti. 1992. *Teoksessa. Vuoroin minussa vanhuus, nuoruus. Suomalaisia runoja vanhenemisestä.* 2005.
- Kivelä, Sirkka-Liisa. toim. *Kustannusosakeyhtiö Tammi.* Helsinki.
- Raamattu. Daavidin Psalmi. (n. 1000 eaa.)*Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.* Suomen Piipiseura. Mikkeli.
- Tiainen, Jorma O. 1983. *Tietojätti.* Gummerus.

Aikataulu

Aikatauluja on monessa paikassa ympäristössämme. Mistähän suomen kielen sana aikataulu tulee, englanniksi kun sanotaan timetable, aikapöytä? Onko taulu jotakin, minkä olemme korottaneet seinälle, annammeko ehkä liikaa arvoa aikatauluille? Tai aikapöytä, kertooko se, että kokoonnumme aikapöydän ääreen ja tarjoilemme osan kaikille pöydässä olijoille, aivan kuin aikapöydässä voisimme itse vielä vaikuttaa otta-
maamme palaan tai paikkaan.

Lääkäripäivystyksessä on aikataulu työntekijöille, muttei asiakkaille. Tekeekö se päivystyksestä erityisen, kun toisilla on aikataulu ja toiset ovat jotenkin alisteisessa asemassa toisten aikatauluille? Odotustilassa puhutaan paljon ajasta - mitä muuta voisi odotusaikana tehdä - päivystyshenkilökunnan työvuoroista ja heidän tauoistaan. Toiset työntekijät arvioidaan nopeiksi, toisista valitetaan, kun ottavat vain yhden potilaan tunnissa. Odottaminen alkaa näkyä, toisissa melko piankin. Vaikea sanoa miksi, kun ei tiedä kanssaodottajien vointia, mutta levottomuus lisääntyy odotusajan pitkittyessä. Vanhempi voi kyllästyä odottamiseen nopeammin kuin lapsi, joka keksii tekemistä, katselemista, ajattelemista. Eräs lapsensa kanssa lääkäriin pääsyä odottanut soitti ja pyysi puolisoaan tuomaan elektroniikkapelin lapselle ja itselleen karamelleja, jotta odotusaika kuluisi; aika jonka vanhempi ja lapsi voisivat myös olla läsnä toisilleen. Oli-
kohan se viisitoistaminuuttinen karkkeja syöden ja peliä pelaten hyvä tai parempi kuin ilman niitä?

Toiset lapset ovat vanhempiensa lailla tottuneet olemiseen omissa oloissaan. Tuntuu kuin lapsella olisi paljon enemmän aikaa kuin aikuisella. Osaako juuri lapsi olla tässä ja nyt? Aikuiset vaikuttavat olevan niitä, joiden aika käy pitkäksi. Pitäisikö heidän olla muualla ja tehdä jotakin muuta olemisen, odottamisen sijasta? Mutta onko odottami-
nen sittenkään pahasta, kun nopeasti apua tarvitsevat pääsevät ensiapuun ja jonojen ohi? Onko juuri odotusaika mahdollisuus ajattelemiseen, ajattelemiseen ilman laskel-
mointia kiinnittäen huomio omaan itseen, omaan maailmassa olemiseen ja olemisen ajallisuuteen? Jos odotustilassa ei itsestään selvästi olisi televisio päällä, se voisi muuten

visuaalisesti vähäeleisenä tilana tarjota mahdollisuuden ajattelemiseen. Kenen mie-
lestä lääkäripäivystyksessä ihmisten huomio on parempi kiinnittää televisioon, jossa pyörii jonkun toisen valitsema ohjelma, kuin omaan olemiseen tai kanssaolijoihin? Kivun kanssa odottaminen on toki eri kuin terveenä, mutta silti, samassa tilassa on myös muita odottajia. Onko se paha, kun aika tuntuu joskus pitkältä, kun ei ole kii-
rettä? Kiirettä valitetaan, mutta pitääkö ihminen kuitenkin kiireestä, tuntee silloin itsensä tarpeelliseksi. Kiire ei riipu ajasta, se riippuu ihmisestä. Lapseni inhoaa kiirettä luonnostaan. Vastentahtoista poikaa hoputtaessani olen joutunut selittämään kiirettä -
kyllä se meistä ihmisistä lähtee.

Voisiko odotus olla se tila, jota ihminen tarvitsee kiinnittääkseen huomion olennai-
seen?

Runon aika

Se, että samassa rakennuksessa lääkäripäivystyksen kanssa on terveystieteiden vuodeosastot ja aluesairaalan osastot, puhuttelee minua, sillä tiedän saman katon alla olevan monia, joiden aika on todellakin vähissä. Vanhuus ja vanhukset kiinnostavat minua, kun he muistelevat millaista oli ennen, nuoret taas kuvittelevat millaista tulevaisuudessa on. Voisiko tämä keski-ikä olla päivä kerrallaan elämisen aikaa? Mitä minä osaan sanoa menneestä nyt tai vanhana? Minä luulen tai toivon, että ajan oloon, ajan kanssa ihminen karsisi turhan pois. Ei mennyttä pidä unohtaa tai kieltää ja tulevaisuuden toivo luo elämänhalua, elämän joka on aina nyt. Odotan lapsen lailla, että äiti tietäisi, isoäiti ainakin, jotakin viisasta elämästä, jonka voi oppia vasta ajan kanssa. Isoäitiä ei minulla ole, ei ole ollut aikoihin, mutta olen puhuttanut vanhoja sukulaisnaisia, isotätejä, lukemattomat kerrat enkä lakkaisi kuuntelemasta. Olen kuin dementikko; unohdan aina, haluaisin taas kuulla saman, ymmärtää. Koska minulta puuttuu vanhan ihmisen kokemus, puuttuu minulta myös hänen aikansa ymmärrys. Tietää ja muistaakin voin ilman omaa kokemusta, mutta se ymmärrys, minkä koettu synnyttää, on jotakin muuta.

Minua kiinnostavat myös vanhojen ihmisten kirjoittamat runot tai se kuinka runot muuttuvat iän myötä. Minä näen Aila Meriluodon parikymppisenä, 1940-luvulla, kirjoittamien runojen kielessä jotakin opittua, siinä kuuluu oman aikansa kieli, niissä on myös, miten sen sanoisin, kypsää nuoruutta. Viimeisimmässä teoksessaan, kuusikymmentä vuotta lisää elettyään, yli kahdeksankymmentävuotiaana, Meriluoto kirjoittaa muistista, kehon kokemasta ajallisuudesta joskus humoristisestikin. ”*Sirotan ympärileni muistoja kuin ruusuja. Mikä tuoreus, mikä läsnäolo! Kohta peityn niitten alle. Terveisiä elämästä, te kuolevaiset!*”⁸⁵

Meriluodon ikätoverin Kyllikki Villan runokokoelmassa, Ei eilistä ei huomista, tulee ajan olemus esiin naisen kokemuksissa. Olen ajatellut aikakokemuksen sukupuolisisidonnaisuutta ja Villan runojen äärellä, olen asiasta yhä tietoisempi: ”*Vasta kun kuolit, äiti, lakkasin sinua suremasta*”.⁸⁶ Naisen elämässä on erilaisia aikoja kuin miehen.

85 Meriluoto, 2011. s. 28

86 Villa, 2005. s. 109

Odottaessa omaa lastani hämmästyin sitä, kuinka odotus on äidin odotus, äidin fyysinen kokemus, ei siihen mies juuri pääse mukaan. ”...*kun kuuntelen äitini puheita – ja omianikin, varjelkoon alan tajuta kuinka nykyhetki vaikuttaa menneisyyteen.*”⁸⁷ Villan runoissa äiti, oma äitiys ja isoäitiys ovat läsnä, niissä on jotakin käsillä tehdyn tuntua, samoin käsitöistä naisten kesken puhuttaessa juuri äiti tai isoäiti ovat usein läsnä. Äiti ja mummu tulivat uudelleen ja uudelleen esiin myös 2011 keräämissäni Merkittävä käsityöllinen kokemus -kirjoituksista. (Kirjoitukset on talletettu Sastamalan museoon) Vanhat runot, vanhat hyvät runot (enkä nyt halua määritellä vanhaa ja hyvä on mielestäni hyvä juuri nyt) pitävät sisällään aikaa ja ajatonta. Runot, joissa puhutaan todella tärkeistä asioista, eivät usein paljasta syntyajankohtaansa. Elämää kuvailevat runot taas sisältävät usein jotakin ajankohtaista, kuten markan tai euron, puhelimen, kännykän tai internetin.

Jotakin samaa koen vanhojen käsitöiden äärellä. Enkä tarkoita koulukäsitöitä, eivät varmaan koulurunotkaan niitä parhaita ole. Usein parhaissa käsitöissä samoin kuin designissa tavoitetaan ajattomuutta. Eivät esineet aikaa ylitä, mutta kestävät sitä. Et ehkä tiedä millainen kangas patjassasi on, mutta ennen sen tiesi jokainen, tiesi kuka patjakankaan oli kutonut, missä ja mistä materiaalista, millä värjännyt. Nykyinen ympäristömme on täynnä esineitä, meillä on niitä tuhansia itse kullakin, ja vain vähän niistä tiedämme. Mitä tiedät ihollasi olevan vaatteiden alkuperästä? *Ennenvanhaan* esineillä oli tunnettu olemus ja historia.

Kumman sinä valitsisit: tekisit mahdollottomasti ja mahdollottomia pienessä ajassa vai olisit tekemättä mitään mahdollottoman pitkän aikaa?

Lähteet:

Meriluoto, Aila. 2011. *Tämä täyteys, tämä paino*. WSOY. Helsinki.

Villa, Kyllikki. 2005. *Ei eilistä, ei huomista. Runoja vuosilta 1964-2004*. Like. Jyväskylä.

87 Villa, 2005. s. 102

Peliaika

Muistan kerran Lapissa vaeltaessani tavanneeni isän koulupoikansa kanssa. He olivat kulkeneet kahdeksan päivän aikana muutaman kymmenen kilometriä, matkan jonka itse olin taittanut parissa päivässä. Tämä isä totesi rauhallisesti, ettei se ole erityinen vaeltaja, jolla on kiire pois vaan se, joka jaksaa olla. Nuo sanat puhuttelivat silloin yli kaksikymmentä vuotta sitten, puhuttelevat vieläkin. Mitä on kiire tai ajanotto, mitä kiireetön oleminen? Urheilussa mitataan usein aikaa, kilpaillaan nopeudesta. Voittaja on sadasosasekunnin nopeampi kuin toiseksi tullut, kymmenes on jo kokonaisen sekunnin hitaampi. Kello on tuomari, kello joka on tietyllä nopeudella käymään asetettu lelu. Me emme kuitenkaan ole kovin kiinnostuneita kellonajasta kilpailuissa, vaan siitä kuka on nopein, kuka voittaa.

Lääkäripäivystyksessäkin ihmiset ottavat aikaa, laskevat odotusaikaansa ja pääsevät maaliin kun kuulevat lääkärin kutsuvan omaa nimeään, ja kaikki, jotka jaksavat odottaa, saavuttavat maalin. Päivystyksessä moni odottaa monta kertaa, ensin lääkäriin, sitten röntgeniin ja taas lääkäriin ja näistä odotuksista lasketaan kokonaisaika; minä lasken, sinä lasket, me laskemme, laskemme niin, ettemme huomaa ajatella. Toivottavasti jaksaisimme vielä olla ja odottaa, ettei odotuksesta tule suoritusta, että voisimme odotusajan olla ja ajatella. Tarvitsemmeko odotusta, että kiire menee ohi?

Peleissä, joissa on ennalta määrätty peliaika – joissa ei siis kilpailla nopeudessa vaan paremmuudesta - olen kuullut termin time out, aikalisä, peliajan ulkopuolella tapahtuva. Esimerkiksi jääkiekossa valmentajalla on mahdollisuus ottaa aikalisä eli puoli-minuuttinen, jonka aikana hän voi täsmentää pelitaktiikkaa pelaajilleen ja samalla antaa heille hetken hengähdysaikaa. Aikalisä on valmentajan päätettävissä. Jos taas varsinainen peliaika päättyy tasan, pelataan tavallisesti jatkoaika, jotta voittaja löytyisi. Nämä käsitteet saavat miettimään pelaajien keskittyneisyyttä, peliaika on nyt -aikaa, siinä eletään vain pelille. Pelin ulkopuolella, arkisessa elämässä, aikalisä neuvojen kysymisenä, elämän rauhoittamisena, lähelle menemisenä tai -päästämisenä olisi usein tarpeen. Termi time out, aikalisä, on otettukin nimeksi kuntien, puolustusvoimien ja työ- ja elinkeinoviranomaisten yhteistyölle, jonka tarkoituksena on nuorten miesten

syрjäytymisen ehkäisy.⁸⁸ Ehkä perinteistä sanaa tuumaustauko ei pidetä tämän ajan kieleen sopivana, vaikka se pitää sisällään mielestäni vielä aikalisää paremmin ajan ajanajattelulle ja olemiselle.

Nuorille miehille kohdistetun aikalisä -hankkeen tavoitteena on työ- tai opiskelupaikan löytäminen. Työelämässä olevalle voidaan taas maksaa osa-aikalisää lyhennetystä työajasta johtuvasta ansionmenetyksestä. Toisten pitäisi rauhassa ja viisaasti miettiä, mutta toiselle maksetaan, vaikka hän käyttäisi lisääntyneen vapaa-aikansa kuinka ajattelemattomasti tahansa. Ajasta tulee taas rahassa mitattavaa. Näistä tulee mieleeni Saarnaajan pohdinta siitä kuinka tyhмälle ja viisaalle, rikkaalle ja köyhälle käy samalla tavalla, kaikki kuolevat, ihmisen onni on elää hetkessä.

Kun opiskelu ei edisty ulkoapäin määritellyssä tavoiteajassa, on opiskelijalla jonkinlaiset mahdollisuudet hakea opinnoilleen jatkoaikaa. Elämälle jatkoajaksi koetaan tutkijoiden kehittämät lääketieteelliset hoidot. Kaikille ei jatkoaikaa voida antaa, lääketiede on edelleen paljon kokeilua. Kokeilu vie aikaa, mutta kokemuksista voi oppia.

Lähteet:

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/aof6f54c-28da-4995-8d95-be98753e1e1e>

Aikaa

Ajan kokeminen jatkuu. Käsillä tekeminen jatkuu. Käsitöitä oli, on ja tulee olemaan. Kokemuksista kasvaa muistoja, jotka säilyvät aikansa, ihminen muistaa juuri nyt ja uusia muistoja syntyy. En tiedä kuinka kauan oli, on ja tulee olemaan. En tiedä onko aika alkanut ja loppuuko se. En tiedä, onko muuta aikaa kuin nykyinen; menneen nykyinen eli muisti, nykyisen nykyinen eli havainto ja tulevan nykyinen eli odotus.⁸⁹

Aikaa en voi muuttaa, en toisia ihmisiä, mutta suhtautumistani voin muuttaa, voin antaa ajan ja ihmisten vaikuttaa.

Kutominen, päivystysjonossa kutominen, toisten ihmisten kanssa kutominen, opettaa koko ajan. Kirjoittaessani näen ja koen, saatan kokemiseni (jälkeenpäin) kirjalliseen muotoon. Kuvissa havaintoni ja kokemukseni tulevat ulos hetkessä. Arpipaikkoja kutoessani keskustelen ja dokumentoin kokemustani juuri nyt.

Kynnys lähteä ja ajatella lähtevänsä päivystykseen kutomaan on olemassa, mutta kun olen siellä, siinä hetkessä, minun on hyvä olla. Jälkeenpäin olen onnellinen, että lähdin, ja koen juuri sillä hetkellä olevani kokemusta rikkaampi.

Tämän Myrskyluodon Maijan rakkauslaulun sanoissa on jotakin tavallista ja samalla vastustamatonta ajan olemuksesta. Jussi Helmisen sanoin jään laulamaan:

*”Minulle oot hellä,
kuulet hetkeä sydämellä
teemme mieliimme retken,
luet sisintäni hetken.
Onnen hetki on polttaa se loppuun,
hetkestä jäljelle jää hellyys ja sen kaipuu,
jäljelle jää ylpeys, joka toiselle taipuu.
Jäljelle jää ilo, joka unissakin kaikuu,
jäljelle jäät sinä, sinä siinä, sinä, sinä.”*

Lähteet: Augustinus. 1981. (1919) Tunnustukset. Kiviranta, Simo. toim. Lakka, Otto. toim. SLEY-Kirjat Oy. Jyväskylä.

89 Augustinus. 1981 s. 356

III OSA KUVIA

Kuvallisia kokemuksia ajasta

Ajan kuluessa suunnitelmat usein muuttuvat. Ensimmäisillä kudontakerroillani terveyskeskuksessa minulla oli kamera mukana, kuvasin tilaa ja itseäni, joskus pyysin kanssaodottajaakin ottamaan minusta valokuvan. Lääkäriin pääsyä odottavia en kuvannut, en edes kysynyt keneltäkään, olisiko se mahdollista, se ei tuntunut sopivalta, vaikka ehkä kuvat olisivat tuoneet jotakin uutta kokemukseeni ajan näkymisestä. Kuvasin myös matkalla, kävellessäni terveyskeskukseen. Aika pian ymmärsin, ettei näillä kuvilla ollut minulle suurta arvoa. Tavallaan ne dokumentoivat teostani ja sen syntyä, mutta eivät dokumenttikuvat kuvanneet sitä, mitä koin, ne kuvasivat ehkä fyysistä tilaa, eivät kokoemustani.

Kun olin istumiseni istunut ja kutomiseni kutonut päivystyksen odotustilassa ja sain viimeisteltyä kudonnaiset kotona, aloin kuvata myös valmiita arpien muotoisia kuvakudoksia. En kuitenkaan ollut tyytyväinen niidenkään kuviin. Vaikka kuvakudokset omalla tavallaan pitävät sisällään päivystyksessä käymiämme keskusteluja ja kokemuksia sekä konkreettisina esineinä ne ehkä muistuttavat joistakin tapaamistani ihmisistä, kuitenkin harvoista väreistä tai muodoista muistan, miten ne töihini tulivat. Sillä on kuitenkin oma merkityksensä, että kanssaodottajat ovat valinneet töihini lempivärejään, samoin sillä, että osa väreistä on tullut töihini odotustilan värimaailmasta. Minulle kuvakudokseni tai niiden valmistustekniikka, lanka langalta sidoksen pujottelu, ei ole lopulta kovin merkityksellinen ajan kokemisen kannalta. Toisaalta hitaaksi koettu, yksinkertainen tekniikka mahdollistaa rauhassa ajattelun. Kudonnaiset ovat kuitenkin mykkiä, niiden tehtävä on ollut syntyminen tilassa ja toimiminen keskustelun virittäjänä.

Tunsin jo varhaisessa vaiheessa, etteivät dokumenttikuvat tavoita kokemustani ajasta. Kun makasin päiväkausia keuhkokuumeessa, minulle tuli tarve ottaa kuvia. Otin käsistäni ja käsistöistäni kuvia sängyssä maaten. Samalla tulin kuvanneeksi myös tilaa, makuuhuonetta. Olen edelleenkin tyytyväinen makuulla ottamiini kuviin. Ehkä laskelmoimaton, sairaana makaaminen ajan kanssa kypsytti kuvat tiedostamatta. Sivun 21 kuvan olen ottanut huhtikuussa 2012 kovassa kuumeessa makuulta.

Jännittävää oli kuvata myös itse itseäni vinttikamarissa; kangasta kutoen, kameran itselaukaisimen räpsähdystä odottaen, (kuvat luvussa muistin paikat). Vapun aikaan 2012 kuvasin terveyskeskuksessa Aili-tätiä hänen viimeisinä elinpäivinä. En tiedä, tunsiko Aili sormiani sormiensa lomassa. Minulle yhteen ristityt kätemme sivun 117

kuvassa, ovat täynnä aikaa, aikoja. Ailin kädet eivät itse enää tee, ne ovat, odottavat. Minä voin laittaa kameran jalustaan, ajastaa itselaukaisijan, pitää kädestä kiinni. Mitä hyvää voisin tänään tehdä käsilläni. Tämän enempää yksittäisten kuvien synnystä kertomatta voin yhteisesti todeta, että kaikki tämän työ kuvat ovat syntyneet ennen kaikkea arkielämässä, sen yllätyksellisissä hetkissä. Näissä kuvissa näkyy mielestäni paljon enemmän ajallisuudesta kuin dokumenttikuvissa konsanaan.

Kuvista välittyy mielestäni myös käsityön prosessimaisuus. Jos vertaan kutomista, minulle ominaista käsityön muotoa, ja kirjoittamista, jota toki sitäkin teen käsilläni, ymmärrän käsityön monivaiheisuuden ja prosessimaisuuden selvemmin. (Tarkoitan tässä harrastusluontoista kirjoittamista ja kutomista, en kaupan hyllyltä löytyvää kirjaa tai villashaalia.) Fyysisesti kirjoittaminen on kovin yksipuolista. Kirjoitus syntyy kirjoittaessa, ei sen pituutta tai muotoa ainakaan kirjain kirjaimelta suunnitella etukäteen. Kankaan loimi taas suunnitellaan tai ainakin luodaan ja rakennetaan langalleen ennen kutomaan pääsyä. Kudonnaista suunnitellessani, mietin ensin työn koon, materiaalit ja niiden määrän, värit ja sidokset, sitten hankin materiaalit ja luon loimen. Kieputtaessani loimen tukille tarvitsen tavallisesti vielä kaverin tai kaksi, ennen kuin pääsen rakentamaan lointa. Siinäkin työssä on monta vaihetta: niiseminen, pirtaan pistely, solmiminen ja polkusten sitominen. Vasta monien työvaiheiden jälkeen pääsen kutomaan kangasta, jonka vaatii tämän jälkeen vielä viimeistelynsä. Kudonnassa kuten käsitoissa yleensäkin toistuvat samat liikesarjat. Työ on paljon matemaattista ja fyysistä; kangasta tehdessä osa työvaiheista tehdään seisten, osa kyykistellen sekä lattialla ja tuolilla istuen. Mutta ei minun tätä pitänyt kertoa, esitellä työvaiheita ja termejä. En koe tärkeäksi myöskään kunnallisen lääkäripäivystyksen odotustilassa käyttämäni toisinaan kutomiseksi ja parsimiseksi kutsumani työtavan yksityiskohtaista kuvausta. Ehkä oikeampi termi arpipaikkojeni valmistustekniikalle onkin punonta, mene tiedä. Oleellista on läsnäolo ja käsillä tekeminen, ei tuotokset, niiden kuvat tai se missä kuvakudokseni ovat nyt.

Tämän työn kuvien kautta käsittelen samoja aiheita kuin tekstissä. Kuvissa olen pysynyt vielä enemmän taltioimaan ajan ja paikan nyt-hetkessä.

Ajan kokemisesta kuvin, sivuilla: 21, 26-27, 37, 44-45, 49, 64-65, 70, 78-79, 86-87, 89, 92-93, 95, 102-103, 109, 110-111, 117, 123 ja 135.

